

VERBORGEN IDENTITEIT

Een persoonlijk verhaal, Indische familiebiografie
en koloniale geschiedenis ineen

met Hugo de Groot, Komot en Soekarno

Saskia Cornets de Groot

Verborgen identiteit

Verborgen identiteit

Een persoonlijk verhaal, Indische familiebiografie
en koloniale geschiedenis ineen

met Hugo de Groot, Komot en Soekarno

Saskia Cornets de Groot

Deze herziene uitgave bevat een klein aantal wijzigingen ten opzichte van de eerste oplage. Ook is aan hoofdstuk VI informatie toegevoegd over mijn Indonesische overgrootmoeder Komot, gevonden in het Indisch Oud-Paspoortarchief dat op 15 augustus 2023, na het verschijnen van de eerste druk, werd ontsloten.

Colofon

© 2023 Saskia Cornets de Groot

Uitgegeven door Saskia Cornets de Groot

Geproduceerd door BoekXpress

Oplage: 75 (niet bestemd voor de verkoop)

Herziene uitgave 2024 te bestellen bij Boekscout

via www.boekscout.nl/shop2/boek/9789464689907

Online publicatie (in html en pdf)

via www.cornetsdegroot.com/verborgen-identiteit/

ISBN: 978-94-646-8990-7

www.boekxpress.nl

“Het is mooi en belangrijk hoe Saskia in haar Indische familie-geschiedenis is gedoken om zo de vraag te beantwoorden wie ze zelf is, wie ze wil zijn en hoe dat haar positie bepaalt in de Nederlandse samenleving. Ieder Indisch familieverhaal is uniek en toch lees ik ook altijd veel herkenbare overeenkomsten. Bovendien is het ontroerend om door het onderzoek van Saskia heen de liefde te voelen van een dochter voor haar vader en in het vervolg daarop: die van een moeder voor haar zoon. Uiteindelijk zijn we de scheppers van ons eigen verhaal. Saskia koos ervoor dat van haar te belichten vanuit verschillende perspectieven, met oog voor enerzijds het persoonlijke en anderzijds de historische context, zoveel mogelijk vanuit een dekoloniserende blik. Dat maakt haar zoektocht rijk, van waarde en zorgt voor stevige wortels waarop zowel Saskia als haar zoon verder kunnen groeien”.

Lara Nuberg

historicus, schrijver, spreker, moderator, onderzoeker

“Het is fascinerend, ook voor niet-betrokken lezers, hoe je in de geschiedenis van Indonesië je eigen plaats zoekt. Je uitgangspunt daarbij, dat de structuur van het verhaal bepaalt, is volstrekt origineel, met figuren als Hugo de Groot, Multatuli en Soekarno, maar ook onze overgrootmoeder de njai Komot, haar zoon en kleinzoon, onze opa en vader. Telkens vind je aanknopingspunten waar de grote stroom van de geschiedenis aansluit op je eigen leven”.

Rutger H. Cornets de Groot

auteur, vertaler, broer van Saskia

Voor Sven Hugo Cornets de Groot

“Hoe verder je gaat, hoe dichterbij je komt”
Uit “Ruimte” - Stef Bos

INHOUD

Voorwoord	12
Inleiding	20
I. Het fotoalbum	27
II. Voorvader Hugo de Groot	35
III. Het begin	48
IV. Lebak en Multatuli	51
V. Patriciërs geslacht	66
VI. Komot, mijn overgrootmoeder	77
VII. Trouwakte	89
VIII. Familieportret in Buitenzorg	92
IX. Bandoeng	99
X. Familiesporen op Sumatra	115
XI. Soekarno's ballingsoord op Bangka	145
XII. Batavia en kamp ADEK	159
XIII. Kamp Tjimahi bij Bandoeng	167
XIV. Capitulatie, proklamasi en bersiap	173
XV. Repatriëring	198
XVI. Het einde	215
Nawoord	216
Bijlage I Plattegrond van bezochte (familie)plaatsen in Indonesië	222
Bijlage II Stamboom Cornets de Groot	224
Geraadpleegde bronnen	226

VOORWOORD

Mijn vader komt uit Indië en ik stam af van Hugo de Groot; dat weet ik al zolang ik me herinner. Deze kennis vergezelt me mijn hele leven en staat centraal in deze vertelling. Wanneer ik me er precies van bewust werd, weet ik niet.

In de armen van mijn Indische grootmoeder Anna,
Den Haag september 1959.

Op schoot bij mijn jarige
Indische grootvader Piet,
Den Haag 21 mei 1962.

Indië, zoals mijn vader zijn geboorteland noemde, was abstract, maar heel aantrekkelijk; in mijn voorstelling een tropisch paradijs. Die sfeer vond ik terug bij mijn Indische familie, bij wie ik graag was. Dat had ermee te maken dat ik me Indisch voelde, dat wil zeggen: anders, niet helemaal Nederlands. Ik herinner me letterlijk de warmte van mijn Indische grootouders, bijvoorbeeld als we bij hen aten. In de winter gingen we in onze zomerjurkjes met dikke winterjassen aan met bus 18 naar hen toe in Rijswijk. Bij hen thuis was het tropisch warm. Ook zij waren gekleed in zomerse kleding, mijn grootvader liep op sandalen. Mijn grootmoeder herinner ik me vooral van haar Indische 'snuifkus' waarmee ze ons verwelkomde. We aten er Indisch waarvoor zij de hele dag in de keuken had

gestaan en zoals indo's gewend zijn met ons bord op schoot. Naar huis gingen we met de taxi. We moesten ons weer dik inpakken, vreselijk vond ik dan die kou. Mijn voorkeur voor warmte zal genetisch bepaald zijn, maar is ook door deze warme herinneringen ingegeven.

Mijn Indische handen, 2021.

Ik ben Indisch, een Indische Nederlander, Indo-Europeaan of afgekort een indo. Was indo in voormalig Nederlands-Indië nog een denigrerend woord, tegenwoordig wordt het vaak uit trots gebruikt, ook door mij.

Ik heb een Indische vader, Nederlandse moeder en vooral een Nederlands uiterlijk. De uitslag van een DNA-test bevestigde dat ik Indonesisch bloed heb. Geweldig! Want mijn Indonesische genen kun je niet zien, behalve aan mijn Indische handen die ik heel diep kan doorbuigen. De test

deed ik ook, omdat het met alle Indische vermengingen niet na te gaan is hoeveelste deel ik Indonesisch ben en ik dit graag wilde weten. Ik heb bijna een vijfde deel Aziatisch bloed: Europees 81.9% en Aziatisch 18.1%.¹ Mijn Indonesische bloed is zoals gezegd niet zichtbaar, het is verborgen en daarmee blijft ook mijn identiteit verborgen. Ik heb dat altijd jammer gevonden, omdat ik meer ben dan je kunt zien en de behoefte heb om vanuit mijn oorsprong

¹ Mijn etniciteit komt voor in de gebieden in Oost-Azië en Oceanië die Indonesië vormen, ik heb ze samengevat als Azië.

herkenbaar te zijn, als indo dus. Mijn interesse in mijn Indische verleden komt vast uit dit gevoel voort. De vraag die me bij het schrijven van dit verhaal bezig hield, was hoe Indisch ik eigenlijk ben en welke betekenis mijn Indische familieverleden hierbij heeft. Met mijn gemengde bloed stam ik af van zowel de Nederlandse overheerser als van de Indonesische overheerste, van de bezetter en van het bezette volk. In dit verhaal ga ik uitgebreid in op hoe ik me daartoe verhoud en op welke wijze mijn Indonesische overgrootmoeder Komot daarmee te maken heeft. Vanuit dit Indonesische perspectief besteed ik ook aandacht aan Soekarno, de bevrijder van Indonesië. Hugo de Groot neemt ook een belangrijke plaats in. Ik stam namelijk in rechte lijn van deze beroemde (rechts)geleerde uit de 17^e eeuw af en ben de elfde generatie na hem. Hoe hij in ons gezin werd gezien, weet ik niet. Er werd met ons als kinderen niet veel over hem gesproken, hij was er gewoon, ik wist dat hij een bijzondere 'opa' was van heel lang geleden. Hugo de Groot heeft meer met Nederlands-Indië te maken dan ik aanvankelijk dacht. Hem wordt zelfs verweten aan de wieg van het Nederlandse kolonialisme gestaan te hebben. In dit verhaal ga ik op zoek naar hoe dit precies zit en hoe het te duiden.

Deze vertelling is ontstaan vanuit het verlangen mijn Indische oorsprong te leren kennen. Wie waren mijn Indische familieleden? Ik wilde hen tot leven wekken door hun leven meer in te kleuren, te ervaren en te doorgronden. Zij zijn allen lang geleden overleden. Maar met hun foto's in mijn boekenkast zijn ze nabij en gedenk ik hen elke keer met een glimlach als ik naar hen kijk.

Ik kon me alleen in het leven van mijn Indische familieleden verdiepen door naar Indonesië te gaan, want hen kon ik niets meer vragen. Het zou tot mijn 51^e jaar duren eer ik er voor de eerste keer heen ging. Mijn nieuwsgierigheid was inmiddels heel groot geworden, ik had me in het land verdiept en er al veel over gelezen. Om alle plaatsen waar zij leefden te bezoeken, had ik drie *roots-*

Boekenplank bij mij thuis met foto's van mijn overleden Indische familieleden.

reizen, dat wil zeggen reizen naar mijn Indonesische wortels, nodig. Ik kon me niet goed voorstellen dat hun geschiedenis er werkelijk had plaatsgevonden en vroeg me af: leefden ze daar echt? En hoe? Niet alleen door de reizen, maar ook door historische foto's, brieven en documenten raakte ik steeds meer van hun leven in Nederlands-Indië doordrongen. Het boek *Spiegelreflex* van Susan Legêne heeft me geïnspireerd om deze voorwerpen in mijn verhaal op te nemen. Zij beschrijft hoe een voorwerp een sleutelstuk kan zijn voor historisch begrip:

Voorwerpen zijn tastbare archiefstukken, ankerplaatsen voor feiten, jaartallen, politieke ontwikkelingen. Met of zonder tekst vormen ze voor de hedendaagse cultuur essentiële verbindingsstukken met het verleden. Ze bieden historische aanknopingspunten voor de interpretatie van gedrag, emoties en ambities, voor het wel en wee van mensen, nodigen je als het ware uit om je in de handelingen van de anderen, lang geleden en ver weg, te verplaatsen [].²

² Legêne 2010: 25.

Ik zocht deze aanknopingspunten. Ik wilde de geschiedenis in al haar facetten zien. Aan de hand van mijn familieverhaal volgde ik belangrijke koloniale sporen, namelijk de VOC, slavernij, het rassensonderscheid, de Japanse interneringskampen, proklamasie, bersiap, dekolonisatie, onafhankelijkheidsstrijd, repatriëring en de ontvangst in Nederland. De foto's van toen en nu en de documenten die deze sporen illustreren, hebben mijn familiegeschiedenis doen herleven, waardoor ik mijn familie en mezelf beter in de koloniale geschiedenis kon plaatsen. Ik schreef zowel een persoonlijk als een politiek verhaal.

Dankwoord

- Ik heb veel aan mijn broer Rutger te danken, want hij was het die er na mijn reizen op aandrang onze familiegeschiedenis op te schrijven. De gesprekken die we zowel tijdens mijn reizen (online) als tijdens het schrijfproces voerden, leidden tot meer inzichten, vooral waar het de vraag betreft hoe me tot mijn voorouders te verhouden. Zijn eerlijke en waardevolle reacties op verschillende conceptversies hebben me geholpen het verhaal meer persoonlijke diepgang te geven.

- Mijn zus Andrea dank ik voor haar betrokkenheid, steun en aanmoediging dit verhaal te schrijven. Zij vindt het verhaal belangrijk, ook voor haar dochters, mijn lieve nichten Odile en Anouk, zodat meer mensen de koloniale geschiedenis leren kennen, al is het maar om het verschil te weten tussen Indisch en Indonesisch. Ook ik moet het vaak uitleggen: *Ja, mijn vader is geboren in Indonesië. Nee, mijn vader was geen Indonesiër, maar Indisch, een indo. Ja, ik ben ook een indo. Nee, aan mij kun je het niet zien, maar ik ben het wel!* Mijn verhaal sluit daarmee aan bij het voornemen van de Nederlandse overheid de kennis van Nederlands-Indië in Nederland te vergroten.³

- Bij het lezen van het boek *In haar voetsporen* kwam ik erachter dat

³ Om dit doel te bereiken is op 25 oktober 2021 de commissie Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië onder leiding van Jet Bussemaker ingesteld.

ik met mijn verhaal ben ingegaan op de oproep die Lara Nuberg, schrijfster van de derde generatie, aan haar lezers doet om “op zoek te gaan naar hun familiegeschiedenis, als onderdeel van een groter geheel”.⁴ Het verhaal past in het huidige maatschappelijke debat over het koloniale verleden, waarin ik net als Lara een dekoloniale positie kies. De moedige wijze waarop zij dit doet, vaak in het gezelschap van gerenommeerde oudere, witte historici of andere deskundigen, spreekt me erg aan. Dank Lara!

- Asha en ik ontwikkelden een diepe band toen we nog collega's waren. We rondde ongeveer gelijktijdig ons levensverhaal af en sterkten elkaar met de laatste loodjes. We voeren altijd mooie gesprekken, zoals over de betekenis die onze Aziatische oorsprong in onze levens heeft. Hoe verschillend ook, we ontdekken steeds veel overeenkomsten. Ik dank haar voor haar warme vriendschap.

- Mijn nieuw ontdekte familielid Erik dank ik voor ons fijne en vertrouwde contact. Hij vertelde me over zijn vroegere schoonfamilie (de mij onbekende zus van mijn grootvader, haar man en kinderen) en ging steeds met veel geduld op al mijn vragen in. Hij heeft daarmee mijn Indische familie completer gemaakt.

- Mijn bevriende collega Frank dank ik voor het meelesen van een van de laatste conceptteksten. Hij heeft er met veel aandacht naar gekeken en ik vind het heel bijzonder dat hij dat voor me deed! Met zijn suggesties heb ik het verhaal aanzienlijk kunnen verbeteren. Bovendien gaf hij mij het vertrouwen dat ik nodig had om met het verhaal naar buiten te treden.

- Zeer erkentelijk ben ik Henk Nellen, biograaf van Hugo de Groot, voor mijn bij hem opgedane kennis over mijn voorvader Hugo de Groot. Ik dank hem voor zijn uitgebreide reacties op mijn vragen per e-mail en voor ons uitvoerige telefoongesprek, waarin hij mij meenam naar de tijd waarin Hugo leefde en me inzicht gaf in

⁴ Bohang en Nuberg, 2020: 159. Lara Nuberg is historicus, schrijver, spreker, moderator en onderzoeker. In het boek *In haar voetsporen* staat over haar op pagina 167: “Ze wil graag een dekoloniale manier van vertellen en herinneren van geschiedenis ontwikkelen en bevorderen”. Zie ook <https://www.laranuberg.nl/>.

Hugo's belangrijkste drijfveren.

- Met haar adviezen en de vragen die Nynke me in het begin van mijn schrijfproces stelde, heeft ze mij op het goede spoor voor dit verhaal gezet. Veel dank daarvoor!

- Pravini herkende in mij de oud-activist. Ik dank haar voor wat zij mij over dekolonisatie leerde en voor haar grote inspiratie op dit gebied.

- De boeken van de schrijver Reggie Baay zijn belangrijk vanwege de kennis die zij mij gaven over de njai, de slavernij en over Palembang met zijn onafhankelijkheidsstrijd. Ik dank hem daarvoor en in het bijzonder voor hoe hij inging op mijn vraag over mijn voorouders, waarbij hij zijn kennis over de slavernij op hen toepaste en mij toestemming gaf zijn reactie in dit verhaal op te nemen.

- Vera van Merapi Tour & Travel maakte het mogelijk alle plaatsen te bezoeken die in mijn familiegeschiedenis voorkomen. Ik dank haar voor hoe ze bij alle drie mijn reizen heeft meegedacht en geadviseerd om tot een mooi individueel reisschema te komen.

- Vooral wil ik mijn lieve Hans bedanken, al bijna veertig jaar mijn geliefde en de vader van onze Sven. Hij is mijn steun en toeverlaat. Ik weet me door hem gestimuleerd en gesteund bij alle keuzes die ik in mijn leven maak om steeds meer te worden wie ik ben. Dat geldt ook voor mijn zoektocht naar mijn roots en het schrijven van dit verhaal. Alleen met zijn steun kon dit verhaal tot stand komen.

- En niet in de laatste plaats richt ik me tot onze liefste zoon Sven. Sven die zijn opa helaas nooit gekend heeft en alles over zijn Indische achtergrond uit de tweede hand moest vernemen, via mij. Om hem er wat meer gevoel bij te geven, gaan we al vanaf dat hij jong was naar de Tong Tong Fair, voorheen de Pasar Malam Besar, op het Haagse Malieveld. We werden vaste bezoekers en ik werd in 1998 *sobat* (vriend).

Ik vind het mooi dat Sven en ik een deel van de reizen samen maakten en die herinnering delen. We ontdekten veel. Ook denk ik graag terug aan de vele uren die we tijdens onze *workations* doorbrachten in Málaga, Laren en Binic: Sven online aan het werk, ik aan de andere kant van de tafel dit verhaal schrijvend. Mijn

opgedane inzichten in mijn - en dus ook zijn - Indische oorsprong geef ik graag aan hem door.

Met mijn zoon Sven op de Pasar Malam Besar, Malieveld Den Haag juni 1996.

Sven verraste me toen het verhaal min of meer af was door me aan te bieden de tekst voor een laatste keer helemaal door te nemen. Door deze verbetering is het nog meer ons verhaal geworden. Dank, lieve Sven! Aan jou draag ik dit verhaal op.

Ook vertel ik mijn verhaal van harte door aan familie, vrienden, bekenden, mensen uit de Indische gemeenschap en alle andere belangstellenden.

INLEIDING

Deze vertelling heb ik nagenoeg chronologisch geordend, dus in volgorde in tijd van vroeger naar nu. Zij begint eind 16^e eeuw en loopt door tot begin jaren negentig van de vorige eeuw. De rootsreizen heb ik er chronologisch in verweven, terwijl ik ze in werkelijkheid kriskras maakte. De eerste reis maakte ik in 2010 met Sven naar West-Java en de tweede in 2013 naar Noord- en West-Sumatra en West-Java met mijn beste Indische vriendin Joos († 2017). De laatste keer reisde ik in 2019 naar Zuid-Sumatra, Bangka, Lampung en West-Java, het eerste deel alleen, het tweede deel samen met Sven. Ik maakte prachtige reizen en bezocht alle mij bekende familieplekken.⁵ Om binnen de grenzen van mijn familiegeschiedenis te blijven, moest ik een (groot) deel van de reizen buiten beeld laten, evenals de toeristische plaatsen, mijn vaders woorden eendachtig:

Ik heb geen trek in toerisme en in de cliché's van het toerisme. Ik ben daar niet voor gekomen. Ik ben hier gekomen om te proberen inzicht te krijgen op zaken van persoonlijker belang [].⁶

Ik heb het grote geluk dat mijn vader Rudy Cornets de Groot schrijver en Nederlands letterkundige was, die veel over zijn jeugd in Nederlands-Indië geschreven heeft, zowel in boeken als in dagboeken. Het grootste deel van zijn werk heeft hij als essayist aan Nederlandse schrijvers gewijd. Deze gerichtheid op Nederland is exemplarisch voor de opvoeding die ik kreeg. Ik voelde me weliswaar Indisch en verbonden met mijn vader en mijn Indische familie, maar over Indië heeft hij mij zo goed als niets verteld. De

⁵ Ze zijn te zien op de plattegrond die ik als bijlage I heb bijgevoegd.

⁶ Cornets de Groot, R.A. 1987.

enkele keer dat mijn vader en ik er over spraken, was als ik er een vraag over stelde. Dat is slechts een paar keer voorgekomen. In huis was er verder weinig wat aan mijn vaders geboorteland deed denken, noch leken er trauma's uit Indië te zijn meegekomen. Natuurlijk kookte mijn vader Indisch. Ook hadden we Indonesische houtsnijwerkdoosjes en een Yogya zilveren gebakset, maar het meest opvallende was de *batik* wanddoek die boven het ouderlijke bed hing.⁷ Ook zei mijn vader vaak "al" als we hem iets vroegen, het is het Indische *soedah*, dat betekent: het is al gedaan, al (klaar), laat maar. Het Indische was verder herkenbaar in kleine dingen zonder dat ik dat toen wist, zoals het van je af schillen van bijvoorbeeld appels, rijst met een lepel eten, vaak zelf als tijgerbalsem (vicks of dampo) gebruiken, elkaar aanraken als teken van genegenheid, koosnamen geven door de naam te verbasteren ("Sassa") of een *botol tjebok* op de wc, de fles met water om je mee te reinigen. Ik denk wel eens dat mijn in dit verhaal gestelde vraag hoe Indisch ik ben niet alleen uit mijn Nederlandse uiterlijk voortkomt, maar ook uit mijn nagenoeg Nederlandse opvoeding.

Het is een wonder hoe groot mijn vaders schrijfproductie in de jaren van mijn jeugd was als je je voorstelt hoe zijn werk tot stand kwam. Ik groeide op in een groot huis, de voormalige schouwburg aan de Haagse Denneweg, een befaamde winkelstraat in de buurt van het mooie Voorhout, het Binnenhof en het Mauritshuis. Het huis bevond zich te midden van cafés en culturele instellingen, zoals de Haagse Kunstkring schuin aan de overkant of de artistieke Bodega De Posthoorn aan het Lange Voorhout, waar mijn ouders elkaar ontmoet hebben.⁸ Mijn ouders waren onorthodox, ze woonden al een jaar samen voordat ze in 1956 trouwden. Ons huis stond open voor iedereen: bevriende schrijvers, beeldend kunstenaars, provo's. Het gezinsleven speelde zich af in de enorme, vierkante woonkamer die wel een bibliotheek leek, want alle muren waren bedekt

⁷ *Batik* = Indonesisch handgeschilderd katoen.

⁸ Reden waarom ik er nog altijd graag kom.

met grote boekenkasten. Daarbinnen ontvingen we dagelijks bezoek, we speelden en aten er, studeerden piano, luisterden muziek of keken televisie. Ook mijn vaders schrijfbureau stond in die kamer. Een groot deel van zijn werk heeft hij daar met het gezin om zich heen geschreven. Toch hoefden we nooit stil te zijn.

Als ik ziek was - ik had als kind vaak griep - lag ik op de bank en hoorde het vertrouwde tikgeluid van mijn vaders schrijfmachine. Ik keek naar de ruggen van de vele boeken om me heen en wist precies waar welk boek stond, vooral die met opvallende rugtitels, zoals "Wie dit lees is gek".⁹ Ik voelde me dan zo gelukkig bij hem, veilig. Als ik ziek was vielen zijn verzorgende taken me extra op: wassen, haren kammen, tandenpoetsen etc.

Mijn moeder Willy van den Berge runde het huishouden. Zij zorgde er bijvoorbeeld voor dat iedereen op tijd opstond, er boodschappen in huis waren, de kinderen naar en van school gebracht en gehaald werden, naar muzieklles gingen, nieuwe kleren kregen, leuke vakanties hadden, het bezoek gastvrij ontvangen werd en feest- en verjaardagen gevierd werden. Ook deed ze de financiën. Mijn vader hielp mee in huis, hij kookte en maakte bijvoorbeeld de bedden op. Dit kwam doordat mijn moeder een handicap had. Op vierjarige leeftijd kreeg zij encefalitis (hersenontsteking) waar ze een verlamming aan overhield. Na de lagere school ging zij naar het gymnasium en later naar de mms.¹⁰ Mijn moeder vertelde verhalen hoe ze op school gepest werd en zich in de pauze op de wc opsloot om zich ertegen te beschermen. Op straat zag ik als kind hoe andere kinderen haar uitjoelden. Ik schaamde me en ging achter haar lopen alsof ik niet bij haar hoorde. Maar ik vond het ook heel zielig en voelde me daar schuldig over. Mijn gevoeligheid voor discriminatie komt vast ook uit deze ervaringen voort.

Met haar oudste zus las mijn moeder in haar jonge jaren veel literatuur. Later zou ze na haar studie medeoprichtster worden van de vrouwenboekwinkel in Den Haag, waar ze ruim tien jaar heeft

⁹ Deze tekst staat op de rug van beide delen van *Piekerans van een straatslijper* van de Indische journalist en schrijver Tjalie Robinson.

¹⁰ mms = middelbare meisjesschool.

gewerkt. Ook werd ze op vele andere fronten actief in de Haagse Vrouwenbeweging en in een landelijk netwerk van gehandicapte vrouwen. Vanwege haar belangwekkende bijdrage aan de emancipatie van de vrouw in de regio Den Haag werd ze in 1995 genomineerd voor de Hilda van Suylenburgprijs.¹¹

Verder luisterde mijn moeder samen met haar zus naar klassieke muziek: Bach. In mijn jeugd draaide ze vaak platen van Bach, vooral op zondagochtend. Dan oefende ze ook, want ze zat op het Residentie Bachkoor. Ik was maar wat trots op mijn moeder als ze bijvoorbeeld de Johannes Passion zong. Later, door de decennia heen, gingen we samen naar de grote Bach-uitvoeringen. Die traditie heb ik in mijn gezin voortgezet, waarbij ik haar altijd gedenk. Van mijn moeder heb ik de liefde voor klassiek meegekregen. Die heb ik aan Sven doorgegeven. Dat is voor ons van grote waarde. Zo speelde ik in mijn jeugd dwarsfluit en tegenwoordig piano en is Sven een begaafd violist; zijn leven bevindt zich voor een groot deel in de wereld van de klassieke muziek.

Familiefoto tijdens de vakantie genomen. Van links naar rechts: mijn moeder, broertje, zus, ik en mijn vader, Drenthe augustus 1965.

¹¹ Van den Berge 2009.

Terug naar mijn vader. Hij schreef wat betreft Nederlands-Indië met name over de laatste oorlogsjaren; daar bewaarde hij de meeste herinneringen aan. Hij zal in de loop van het verhaal via citaten steeds meer aan het woord komen. De citaten kon ik goed vinden, omdat mijn broer Rutger zijn volledige werk integraal en met zoekfunctie online toegankelijk heeft gemaakt: www.cornetsdegroot.com. Als service heeft hij het Indische werk apart gerubriceerd.¹² Daar had ik veel baat bij.

Tijdens mijn reizen viel me op dat ik niet alleen oog had voor de familieplekken en de plaats van Nederland in de Indonesische geschiedenis, maar ook steeds voor de Indonesische kant. Begrijpelijk, want ik heb Indonesisch bloed en voel me dus verbonden met de mensen daar. Ik kon me makkelijk identificeren met mijn Nederlandse voorzaten, maar mijn hart ging steeds uit naar de Indonesiërs. Ik had onmiddellijk sympathie voor hen, zo aardig, gastvrij en onbaatzuchtig als ze zijn. Vanuit het Indonesische perspectief zag ik de grote aandacht van het land voor de eigen onafhankelijkheidsstrijd en Soekarno. Deze tegenbeelden van de geschiedenis neem ik ook in dit verhaal op. Dit verhaal bestaat dus uit een wisselend Nederlands en Indonesisch perspectief, waar ik mijn indo-perspectief aan toevoeg. Met dit meerstemmige verhaal wil ik de geschiedenis vollediger maken en een bijdrage leveren aan nog meer inzicht in de typische positie van de mensen "die etnisch en cultureel tussen beide dominante groepen in zitten".¹³ Deze positie van de indo tussen de Nederlander en Indonesiër in kwam duidelijk uit in de oorlog. Mijn vader ervaarde die toen zelf en schrijft:

Wij rekenden op elkaar sinds de Jappen vijanden, de Hollanders onbereikbaar en de Indonesiërs zelfbewust waren geworden. Wij hadden elkaar altijd nog.¹⁴

¹² Cornets de Groot, Rutger H. 2021.

¹³ Birney 2012: 22.

¹⁴ Cornets de Groot 1986: 43.

Spelling

Ik gebruik de aardrijkskundige namen die passen bij de tijd waarin de geschiedenis zich afspeelt. Als scheidslijn heb ik de onafhankelijkheidsdag 17 augustus 1945 genomen: bijvoorbeeld Buitenzorg toen en Bogor nu. In zo'n geval vermeld ik de huidige naam tussen haakjes achter de koloniale naam. Dit geldt ook voor de spelling, bijvoorbeeld Bandoeng toen en Bandung nu. Wat betreft de naam Soekarno houd ik de oude spelling aan en volg ik mijn vader:

Soekarno schreef immers nooit, nimmer en nergens zijn eigen naam als Sukarno.¹⁵

Soekarno verklaart dit in zijn autobiografie als volgt:

Op school moest ik mijn naam met *oe* spellen - de Nederlandse schrijfwijze. Toen Indonesië onafhankelijk werd heb ik opdracht gegeven alle 'OE' 's weer terug te veranderen in 'U'. Daarom is de juiste spelling van mijn naam thans SUKarno. Maar het is moeilijk om na zo'n vijftig jaar je handtekening te veranderen, daarom schrijf ik, als ik stukken moet ondertekenen, nog altijd S-O-E.¹⁶

Voetnoten

De verwijzingen naar de geraadpleegde bronnen behoeven toelichting. De voetnoten die naar boeken verwijzen, geef ik als volgt weer: auteursnaam, publicatiejaar en paginanummer (bijvoorbeeld "Legêne 2010: 25"). Soms verwijs ik naar het gehele boek, in die gevallen vervalt de paginanummering. Betreft het digitale bronnen, zoals tijdschriften of websites, dan verwijs ik met de auteursnaam (bijvoorbeeld "Wertheim"), de naam van de site (bijvoorbeeld "Koninklijke Bibliotheek") en indien bekend het publicatiejaar (bijvoorbeeld "Foppe 1991"). Soms worden de verwijzingen gevolgd door een toelichting. In de meeste

¹⁵ Cornets de Groot, R.A. 1987.

¹⁶ Adams 1967: 37.

gevallen zijn deze digitale bronnen voorzien van een hyperlink naar meer informatie.

N.B. Verwijst de voetnoot naar Cornets de Groot, dan geef ik deze naam op verschillende wijzen weer, afhankelijk van onder welke naam werd gepubliceerd (bijvoorbeeld "Cornets de Groot", "Cornets de Groot, P." of "Cornets de Groot, R.A.").

I. HET FOTOALBUM

Aan het begin van dit verhaal komt een mij zeer dierbare - ruim dertig jaar oude - herinnering naar boven. Mijn vader liet me bij hem thuis een pagina met twaalf kleine fotootjes zien uit een van zijn drie fotoalbums over de periode 1920-1937 uit Indië. Die albums zijn speciaal, want ze hebben zowel de oorlog, de 'bersiap' als de overtocht naar Nederland overleefd.¹⁷ Ze zijn afkomstig uit de nalatenschap van mijn vaders tante en mijn oudtante Caecilia (we noemden haar tante Cil). Zij was mijn lievelingstante.

De fotoalbums uit Nederlands-Indië (1920-1937).

¹⁷ De 'bersiap' is de gewelddadige periode na de capitulatie van Japan (zie pagina's 192-194).

Mijn vader schrijft:

Op 29 april 1929 maakte mijn moeder een aantal foto's in de tuin en in het huis van mijn vaders vader. Wij raakten tijdens de bezetting van Indië al onze foto-albums kwijt. Deze foto's vond ik in de nalatenschap van een zus van mijn moeder en ik legde er onmiddellijk de hand op. Het zijn er twaalf, misschien een heel rolletje.¹⁸

De unieke foto's waarop mijn Indonesische overgrootmoeder Komot staat, genomen op 29 april 1929.

¹⁸ Cornets de Groot, R. 1990: 54.

Mijn vader wees in het album mijn overgrootmoeder Komot aan. Ik had haar nog nooit gezien en nog nooit over haar gehoord. Er ging een nieuwe wereld voor me open, want voor het eerst zag ik familiefoto's uit het land dat altijd in mijn leven aanwezig was. Mijn vader, ernstig ziek, het moet februari 1991 geweest zijn, liet me toen ook andere foto's uit zijn jeugd zien. We voelden beiden dat dit het moment was dat hij mij nog iets over zijn land van herkomst kon meegeven. Ik vroeg naar de plaatsen op de foto's en schreef ze snel op: Bogor, Bukittinggi/Fort de Kock, Muara Enim. De foto's die hij me liet zien, wakkerden mijn verlangens om naar Indonesië te gaan enorm aan. Mijn eerste reis naar Indonesië werd opeens concreter. Ik wilde die plaatsen in het echt zien. Ik wilde weten en ervaren hoe het daar was. Dit voor mij zeer gedenkwaardige moment markeert het begin van mijn zoektocht naar mijn Indische familiegeschiedenis. Toch zou het nog twintig jaar duren voordat ik mijn eerste reis ging maken. Ik was daar pas toe in staat toen ik de foto's van Komot weer te zien kreeg.

Deze herinnering is bijzonder, want zij vond plaats nadat mijn vader en ik elkaar lang niet gezien hadden en niet lang voor zijn vroege overlijden. Wat was er gebeurd? Aan de geborgenheid van mijn jeugd - ik was vijftien jaar - kwam een einde toen mijn ouders uit elkaar gingen. Over hun scheiding staat op Wikipedia het volgende vermeld:

Zijn beide ouders overlijden kort na elkaar, hij wordt leraar Nederlands aan een middelbare school in Rijswijk (Z-H), beëindigt zijn eerste huwelijk waaruit twee dochters en een zoon worden geboren en hertrouwt met een ex-leerlinge met wie hij nog een dochter krijgt.¹⁹

De scheiding betekende een grote omslag in mijn leven. Ik zie mijn vader nog voor de laatste keer met zijn koffertje de trap aflopen...

¹⁹ Wikipedia. De vrije encyclopedie e.

Mijn leven stortte in elkaar. Ik werd een kind dat nu als 'probleemjongere' getypeerd kan worden: ik ging naar de cafés in de buurt en had er mijn avontuurtjes. Ook bleef ik twee keer zitten en moest ik van school, van mijn geliefde Haags Montessori Lyceum (HML). Dat vond ik heel erg.

De nieuwe school waar ik heenging, was de school waar mijn vader Nederlands gaf. Ik kwam zelfs bij hem in de klas. Ik vond het mooi: deze in de klas shag rokende en onalledaagse leraar met lang haar, die zijn leerlingen liefde voor poëzie bijbracht. Dat vond hij belangrijker dan correct spellen of grammatica. Prachtig zoals hij het gedicht *Immortellen* van Piet Paaltjens voordroeg en toelichtte.²⁰

Ik speelde dwarsfluit in het schoolorkest en mocht elke woensdagmiddag in de lerarenkamer komen waar de leraren hun borrel hadden. Toch kon ik niet op deze school aarden. Ik kreeg er klassikaal les en wilde terug naar het HML en zelfstandig werken. Ik was toe aan het belangrijke Montessori-uitgangspunt: 'help mij het zelf te doen'. Mijn vader moet dit begrepen hebben en deed een goed woordje voor me. Dat was fantastisch, want ik mocht weer terugkomen. Het zal voor mijn vader niet makkelijk zijn geweest tegenover zijn collega's; zijn dochter had hun school de rug toegekeerd.

Het HML bleek een school waar ik mocht vallen en opstaan. Ik kon er zijn wie ik was (ik woonde bijvoorbeeld al vroeg samen) en wist vanaf het moment dat ik terug was zonder al te veel moeite de school te doorlopen.²¹ Vervolgens ging ik naar de Sociale Academie met de motivatie kinderen te helpen, bijvoorbeeld in kindertehuizen. Ik koos echter voor de meer politieke studierichting Arbeidsverhoudingen.

Mijn vader en ik hadden altijd een diepe band gehad. Ik was een vaderskind. Maar die band raakte in de periode voor de scheiding

²⁰ Uit de dichtbundel *Snikken en Grimlachjes* (1867).

²¹ Uit dank voor de kansen die ik had gekregen, wilde ik iets terug doen: ik werd in 2007 voorzitter van het ouderbestuur van het HML, waar Sven inmiddels op zat.

ook ontspoord. Mijn broer Rutger schrijft erover:

Van mijn andere zus maakte hij zijn oogappel, uitverkorene en handlanger: hij betrok haar in het huwelijksbedrog, stuurde haar op geheime missies en leunde met confidenties zwaar op haar gemoed, alsof ze een volwassene was en geen kind mocht zijn.²²

Vanwege onze band en mijn solidariteit met mijn vader ging ik na de scheiding als enige kind met hem mee. Het verdriet van mijn moeder was te groot voor mij. Ook dat heeft meegewogen om met hem mee te gaan. Ik kwam bij mijn vader en zijn nieuwe vrouw te wonen. We kwamen toen anders tegenover elkaar te staan, wat me heel zwaar viel. Ik herinner me hoe ik gebroken door liefdesverdriet uit de bus bij ons huis stapte en mijn vader en zijn vrouw in dezelfde bus zag instappen, op weg naar haar ouders. Het is een van de voorbeelden van hoe ik vond dat mijn vader er niet meer voor me was. Ik voelde me bij hen dermate alleen en ongelukkig dat ik het huis verliet en al mijn spullen achterliet, om er nooit meer terug te keren (ik was toen al op mijn oude school terug). Op zestienjarige leeftijd ging ik samenwonen met mijn toenmalige vriend. Het was geen gelukkige relatie, want hij verbrak die meer dan eens en na zes jaar definitief.

Mijn vader en ik zijn maar liefst dertien jaar gebrouilleerd geweest. In die periode hebben we elkaar weliswaar twee keer gezien, maar we waren toen nog niet aan een verzoening toe. Gelukkig kon ik later de eerste stap zetten en weer naar hem toegaan, het was op zijn verjaardag in februari 1989.²³ Ik voelde dat wát er ook gebeurd was: papa was mijn vader, ik hield van hem en wilde bij hem zijn. Hij ontving mij direct weer liefdevol en was altijd van me blijven houden, zo zei hij mij.

²² Cornets de Groot, Rutger H. 2020.

²³ Op die verjaardag zag ik mijn nieuwe halfzusje Machteld voor de eerste keer. Ze was toen twaalf jaar.

Mijn vader Rudy en ik na 13 jaar weer samen op het verjaardagsfeestje van mijn nichtje Odile, maart 1989.

Ook al hadden we niet vaak over Indië gesproken, we voelden beiden dat we er een sterke band mee hadden en daarmee met elkaar. Illustratief is de eerste keer toen mijn vader met zijn vrouw en dochter bij ons thuis kwam. Mijn vader had fotoalbums bij zich van de reis die hij naar Indonesië had gemaakt. Het eerste dat hij aan me wilde laten zien, waren die albums! Ik hoorde toen pas dat hij deze reis gemaakt had. Nog niet helemaal aan elkaar gewend, brak zijn geste het ijs. Ook mijn vader keek positief op dat bezoek terug. Op 29 maart 1989 schrijft hij mijn broer Rutger:

Saskia en Hans hebben ons heel leuk ontvangen in hun voor twee mensen ruime flat. Mat heeft zich in ieder geval kostelijk geamuseerd en zich zeer aan Saskia gehecht.²⁴

²⁴ Cornets de Groot, R.A. 1988-1990. Mijn vader noemt Machteld: "Mat".

We hebben niet veel tijd meer samen gekregen. Een paar maanden later, op 11 juni 1989, kreeg mijn vader een hartinfarct dat leidde tot een zware hart-longziekte, waarvoor hij een aantal keren in het ziekenhuis werd opgenomen. Weer wilde ik mijn vaders grootste steun zijn, zoals ik dat ook in de periode voor de scheiding was geweest. Ons patroon was niet veranderd. Hij deed weer een beroep op me en ik was er weer voor hem.

Mijn vader overleed op 6 maart 1991, precies op de vierde verjaardag van mijn nichtje Odile. Hij werd 62 jaar. Zijn overlijden werd ingeleid door de meest droeve gebeurtenis die ik ooit meemaakte. De dag voor mijn vaders overlijden kwam ik bij hem. Hij had gevraagd Machteld te helpen een cadeautje voor Odile te kopen. Zijn vrouw had hem verlaten en hij woonde nog alleen met Machteld. Mijn vader was sterk en strijdbaar en bezig met de voorbereiding van zijn scheiding. Hij had een afspraak met de notaris gemaakt om zijn testament te wijzigen, want wij kwamen er als kinderen "bekaaid van af", zoals hij zei. Van die afspraak is het niet meer gekomen. Die vijfde maart voelde mijn vader zich niet lekker en was hij niet in staat om *oblok oblok* te maken, waarvoor het recept in de keuken klaar lag.²⁵ In plaats daarvan gingen we uit eten. Mijn vader kreeg er zijn fatale hartritmestoornis. Machteld en ik maakten samen in het restaurant zijn laatste bewuste momenten mee, die we altijd bij ons dragen en met elkaar delen. Ik hield mijn vader in mijn armen, wachtend op de ambulance die maar niet leek te komen. Dat uitgerekend ik dat moest meemaken, wees op de speciale band die papa en ik hadden, zo realiseerde ik me.

In mijn vaders levensbericht verwoordt Han Foppe mijn vaders overlijden als volgt:

²⁵ Cornets de Groot, R.A. zonder datum a. *Oblok oblok* = groentegerecht met sojaproducten (tempé en tahoe) in kokossaus.

Twee dagen later [op 5 maart 1991] werd Rudy Cornets de Groot, terwijl hij met zijn tweede en jongste dochter in een restaurant zat te eten, onwel. Buiten bewustzijn werd hij naar het ziekenhuis overgebracht, waar hij een dag later overleed.²⁶

²⁶ Foppe 1991.

II. VOORVADER HUGO DE GROOT

Herfst '70.

Rotterdam eert Hugo de Groot met een standbeeld.

Gemeente-autoriteiten, leden van een club van historici, de pers, de nazaat van de onsterfelijke worden gemobiliseerd om de gebeurtenis glans te geven.

Na afloop van de plechtigheid komt er iemand uit het aloude geslacht een praatje maken met Piet:

'Zo - en u bent zeker van de Indische tak?'

Waarop Piet antwoordt met een wedervraag:

'Waar ziet u dat zo gauw aan?'

Een pauze van verlegenheid.

En Piet, tegen mij: 'Ze zeggen nooit: - "nou man, je bent toch bruin!"'²⁷

Zo herinnert mijn vader zich het gesprek met zijn vader Piet bij de onthulling van het standbeeld van Hugo de Groot voor het stadhuis van Rotterdam op 27 oktober 1970. Tot de oprichting van dit beeld werd besloten om de benoeming van Hugo de Groot tot pensionaris (juridisch adviseur) van de stad te gedenken. Voor mij was dit altijd een belangrijk citaat dat symbool staat voor de relatie van de familie Cornets de Groot met Indië. Het geeft tevens weer hoe Piet het latente racisme van de spreker manifest maakt en hem zo in verlegenheid brengt.

Bij het beeld van Hugo de Groot, Coolsingel Rotterdam augustus 2017.

²⁷ Cornets de Groot 1973: 102.

Gevangenschap

Mijn zoektocht naar mijn familiegeschiedenis begint bij Hugo de Groot als mijn bekendste voorzaat. Hugo de Groot is natuurlijk vooral bekend vanwege zijn boekenkistontsnapping, bedacht door zijn vrouw Maria van Reigersberch, uit de toenmalige staatsgevangenis Slot Loevestein, waar hij een levenslange gevangenisstraf uitzat. Waarom zat hij gevangen? Met prins Maurits had hij een escalerend geloofsgeschil. Tijdens het Twaalfjarig Bestand (1609-1621), een periode van wapenstilstand in de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648), ontstond er in de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden ruimte voor interne strijd, waardoor de spanningen in de protestantse kerk toenamen. De inzet was de leer van de predestinatie (goddelijke voorbeschikking). Hugo verdedigde de rekkelijken, die tolerant waren tegenover andersdenkenden. Hij vond dat alle mensen mochten geloven wat en hoe zij wilden. Het was daarvoor van belang de opvattingen van anderen te aanvaarden en hen hierop niet te bevechten. Hugo wilde de geloofsgeschillen beslechten om na afloop van het bestand als eenheid tegen de katholieke Spanjaarden op te trekken.

Maurits bereidde zich ook voor op de afloop van het bestand en wilde ook eenheid. Hij behoorde echter tot de preciezen die dogmatisch en strikt in de leer waren. Hij wilde de geloofstromingen in de verschillende gewesten niet naast elkaar laten bestaan, maar de precieze leer laten prevaleren zodat er één geloof voor de hele Republiek zou ontstaan. Maurits vond dat hij daartoe een daad moest stellen tegen de voorvechters van de rekkelijken: in 1618 liet hij de 71-jarige Johan van Oldenbarnevelt onthoofden, Hugo kreeg een levenslange gevangenisstraf. De precieze stroming werd toen de officiële leer van de Republiek.

Gelukkig ontsnapte Hugo in 1621, maar hij zou nooit meer in Nederland kunnen wonen. Henk Nellen schrijft dat hij in 1631 toch nog een keer voor volledig rechtsherstel terugkwam en niet lang daarna in 1632 met een prijs op zijn hoofd het land werd uit-

gejaagd.²⁸ In de jaren die volgden werd het Hugo duidelijk dat de breuk met Nederland definitief was. Dit was Hugo's tragische lot. Hij schreef in een brief op 28 januari 1640 aan zijn zwager die voor verzoening pleitte, dat hij de kwestie voorgoed wilde laten rusten:

Dit is genoeg daarvan ende hiernaemaels hoop ick van die materie niet meer te schrijven nochte mijne dicmael van nieuws ingeslagen wonden weer op te crabben.²⁹

Werk en betekenis

Toen ik me verder in Hugo verdiepte om te achterhalen wat zijn nalatenschap in onze tijd nog betekent, bleek dat hij meegebouwd heeft aan de kolonie in de Oost - zoals het gebied Oost-Indië toen genoemd werd en dat later Indonesië zou gaan heten. Ik kwam uit op twee belangrijke werken: *De vrije zee (Mare Liberum)* uit 1609 en *Over het recht van oorlog en vrede (De iure belli ac pacis)* uit 1625. Hij schreef deze boeken naast literaire werken, een groot aantal verhandelingen op theologisch, historisch en vooral juridisch gebied en meer dan zeventuizend brieven. In zijn enorme oeuvre nam hij stelling in het publieke debat van zijn tijd.

In *De vrije zee* stelde Hugo dat de zee niemands eigendom is en dat iedereen er daarom vrij overheen mag varen.³⁰ In dit boek ontwikkelde Hugo voor het eerst het concept van een mondiale gemeenschap, vanuit het idee dat de zee voor iedereen toegankelijk moest zijn en niet alleen voor de Spanjaarden en Portugezen, zoals de paus in 1494 had bepaald in het Verdrag van Tordesillas.

Reden om die aanspraken te verwerpen en zich voor de vrije zee sterk te maken, was dat Hugo de macht van aartsvijand Spanje niet alleen op het Europese krijgstoneel, maar ook in de Oost wilde breken. In zijn theorie van de vrije zee maakte hij hier dus de weg

²⁸ Nellen 2021: 165.

²⁹ Nellen 2007: 475.

³⁰ De Groot [1609] 2009.

voor vrij. Zo moeten we Hugo de Groot volgens Henk Nellen vooral zien: Hugo woonde in een staat die zich van Spanje wilde losmaken en zijn gedachtegoed was in de eerste plaats gericht op de vrijheidsstrijd tegen de Spanjaarden. Die drang was fundamenteel. Met zijn theorie van de vrije zee heeft Hugo de Groot ook de weg gebaad voor de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC), die in de Oost de handel in specerijen wilde monopoliseren. Uit de specerijenhandel financierde de VOC de strijd tegen Spanje en ondersteunde zo de oorlog. In zijn Hollandse jaren heeft Hugo als advocaat nog veel diensten voor de VOC verricht. Daar kunnen vraagtekens bij worden geplaatst, zoals Paul van der Steen doet in het blad van Amnesty International. Hij wijst op de schaduwzijden van de historische figuur Hugo de Groot en schrijft: "Door zijn denkkraft in dienst te stellen van de compagnie stond hij mede aan de basis van het Nederlandse koloniale systeem. Hij moet geweten hebben dat het er daarbij vaak gewelddadig aan toeging".³¹ Het koloniale rijk dat 350 jaar heeft bestaan, had Hugo echter nooit voorzien. Daar komt volgens Henk Nellen bij dat hij de positie van de inheemse bevolking nergens in zijn werk heeft geëxpliciteerd. Het gebied in de Oost was hem onbekend, hij heeft er geen studie van gemaakt. Wel heeft hij later in een brief het bloedbad van Jan Pieterszoon Coen op de Banda-eilanden, dat plaatsvond na zijn tijd in dienst van de VOC, veroordeeld. Dat ging in tegen zijn christelijke geloof.

Het geloof werd steeds belangrijker in Hugo's leven. Nellen schrijft dat hij "omstreeks 1637-1638 besloot van de kerkelijke eenwording zijn hoofddoel te maken".³² Omdat hij nooit meer in zijn vaderland zou mogen terugkeren, weigerde hij "nog langer voor de Hollandse staats- en handelsbelangen op te komen. Hij verbreedde zijn perspectief en ging zich inzetten voor de kerkelijke vrede, dat wil zeggen: hij wilde de eenwording van alle christelijke stromingen verwezenlijken, protestanten én katholieken".³³

³¹ Van der Steen 2021.

³² Nellen 2021: 226.

³³ Nellen 2021: 226.

In een ingezonden brief in *Het Parool* van 12 juli 1966 breekt mijn vader een lans voor zijn voorvader naar aanleiding van de bekladding van Hugo's standbeeld voor de Hoge Raad met het woord Provo. Mijn vader schrijft:

Hugo de Groot was een kind van een geslacht van Provo's, de Geuzen, hij was trouwens zelf een Provo, die met zijn *De vrije Zee* het verdrag van Algericas (1493) tot een waardeloos vod perkament maakte, en als eerste de zee tot collectief bezit verklaarde. Ideeën van geweldloosheid, vrede voor allen, vrijheid van geweten, bezwaren tegen een Nederlandse prins: ze zijn allemaal te vinden bij hem: de vader van de Provo's. Als laatste telg uit zijn geslacht protesteer ik met klem, namens hem en mijzelf, tegen de onhistorische en oncosmetische behandeling hem door Niets-begrijpende barbaren aangedaan.³⁴

Hugo schreef het boek *Over het recht van oorlog en vrede* na zijn gevangenschap.³⁵ Zijn toon was milder. Hij maakte zich sterk voor het terugdringen van oorlogen en het zo humaan mogelijk voeren ervan. Hiervoor onderzocht hij de gronden voor een rechtvaardige oorlog. Hij schreef dat een staat een andere staat alleen de oorlog mag verklaren als er sprake is van een onrechtmatig optreden en het recht niet op een andere manier kan zegevieren, bijvoorbeeld vanwege een falende of ontbrekende rechtsinstantie. Rechtsherstel is essentieel: uit dit inzicht is bijvoorbeeld uiteindelijk het internationaal gerechtshof van de Verenigde Naties, gehuisvest in het Vredespaleis te Den Haag, voortgekomen.

In dit boek stelt Hugo ook de slavernij aan de orde. Hij benaderde die vanuit een juridische invalshoek. Henk Nellen licht toe:

³⁴ Cornets de Groot, R.A. 1966. Met het verdrag van Algeciras (1493) bedoelt mijn vader het eerder genoemde Verdrag van Tordesillas (1494).

³⁵ De Groot [1625] 1993.

In de vroegmoderne tijd vormde het Romeinse recht voor juristen een onmisbaar referentiekader en omdat in dat recht slavernij een normale rechtsverhouding was moest Grotius het begrip dus bespreken.³⁶

Hugo meende dat geen mens van nature slaaf is. Hij ging onder meer in op de theoretische, juridische optie dat krijgsgevangenen tot slaaf gemaakt konden worden, wanneer zij slavernij prefereerden boven de dood. Ook hier is kritiek op gekomen. Gert Oostindie schrijft in een artikel:

Hugo de Groot zei: wij hebben het recht om overal te handelen, de zeeën zijn vrij. Maar hij maakte zich er niet druk om dat die zeeën werden gebruikt om slaven te verhandelen.³⁷

Henk Nellen concludeert:

Het is onjuist om op grond van de passages in *De iure belli ac pacis* aan te nemen dat Hugo wel akkoord zal zijn gegaan met een grootscheeps uitbuitingssysteem waarvan slavernij een essentieel onderdeel was. Maar het staat buiten kijf dat nog lang na Grotius' tijd westerse kolonisten *De iure belli ac pacis* hebben aangegrepen om slavernij te rechtvaardigen.³⁸

Hugo de Groot was een kind van zijn tijd. Met de inzichten van nu en levend in een totaal andere tijd, kan ik als Hugo's nazaat natuurlijk afstand nemen van zijn VOC-praktijken. Toch benader ik zijn geschiedenis liever zoals mijn broer Rutger me treffend schrijft:

niét om het verleden aan een hedendaags oordeel te onderwerpen, maar om aan het heden diepte, kleur en achtergrond te verschaffen.

³⁶ Nellen 2021: 64.

³⁷ Peters 2017.

³⁸ Nellen 2021: 64.

Geslacht Cornets de Groot

Als directe nakomeling van Hugo de Groot krijg ik vaak de vraag hoe het kan dat ik *Cornets de Groot* heet, terwijl hij bekend is onder de naam *de Groot*. Henk Nellen legt uit dat Hugo's overgrootmoeder Ermgard *de Groot* (1493-1566) haar man Cornelis *Cornets* (1490-1538) verplichtte hun nakomelingen de naam *de Groot* te geven.³⁹ Dit zou zijn omdat de familienaam *de Groot* anders verloren dreigde te gaan. Nellen schrijft dat sinds Hugo Cornelisz (1511-1567), zoon van Ermgard en Cornelis en grootvader van Hugo, veel leden van de familie de dubbele naam voerden: *Cornets de Groot*.⁴⁰ In de stamboom verschijnt de dubbele naam vanaf de kleinzoon van Hugo de Groot definitief.⁴¹ Hoewel Hugo dus nog geen dubbele naam voerde, wist hij heel goed dat hij uit een oud en voornaam familiegeslacht stamde. Henk Nellen schrijft dat Hugo zich graag op zijn voorgeslacht beroemde en citeert hem:

Ick was een Hollander, gheboren in de stadt van Delf, wiens voorouders, ghenoeemt Cornets ende de Groot, deselve stadt ettelijcke hondert jaren geduerende seer loffelijck hadden helpen regieren.⁴²

Ook mijn vader plaatste zich in deze traditie. In een prachtige passage in het voorwoord van zijn boek *De open ruimte* identificeert hij zich volledig met degenen uit wie hij voortkomt (Hugo de Groot, zijn grootvader en ouders):

Ruim honderd jaar na Tordesillas bracht ik, nadat ik door magiese kunstgrepen het orakel van Delfi naar Delft had overgeplant, verandering in deze mensonterende toestand. Ik schreef mijn beroemd geworden boek *De open zee*. Het varen om de noord maakte ik overbodig, ik opende de weg voor Piet Hein en gaf de

³⁹ Nellen 2007: 25.

⁴⁰ Nellen 2007: 25.

⁴¹ Vorsterman van Oyen 1883.

⁴² Nellen 2021: 50.

VOC de mogelijkheid zich anders voor te doen, dan als een kompanjie van gewetenloze zeeschuimers van het aller-bedenkelijkste allooi. Ik ging op voet van gelijkheid om met dichters als Vondel en Hooft en maakte een prins het leven zuur. Ik opende de weg voor mezelf, een planter die zijn sigaren aanstak met bankjes van duizend. Ik vond voor mijn moeders zijde een Indonesiese schoonheid met iets van het oude China in zich. Ik huwde haar, verwekte mezelf, en werd in het gedenkwaardige krisisjaar '29 geboren, een waterman uiteraard.⁴³

Ik vind het opvallend dat mijn vader toen al, in de jaren zestig van de vorige eeuw, in niet mis te verstane bewoordingen kritisch was op de VOC, terwijl Nederland nog trots was op de VOC, de 'Gouden Eeuw' en zijn 'overzeese bezittingen' die het als kleine natie had!

Mijn grootvader reageerde op deze passage in een brief die hij op 27 april 1968 schreef aan een hem tot dan toe onbekende nicht, die meer wilde weten over haar familiegeslacht Cornets de Groot. Hij schrijft:

Zijn [mijn vaders] beweringen in het voorwoord van *De open ruimte* over de reïncarnaties van Hugo de Groot omvatten nl. letterlijk alles wat hem over zijn bloedverwanten buiten de eerste graad bekend is en dat is dus niet bar veel. Van dat beetje is bovendien een flink deel eenvoudig verzonnen. Mijn vader was weliswaar planter, maar hij heeft bij gebrek aan sigaren en bankjes van 1000 de aan zijn collega's uit de katoenplantages in de V.S. toegeschreven gewoonten niet overgenomen. Hij was daarvoor trouwens te nuchter en te bescheiden. Maar men dicht nu eenmaal tegenwoordig het voorgeslacht bij voorkeur allerlei abnormale gedragingen toe. Hetgeen niet wegneemt, dat ik de tirade niet onvermakelijk vind.⁴⁴

⁴³ cornets de groot, r.a. 1967: 12.

⁴⁴ Cornets de Groot, P. 1968.

F. CORNETS DE GROOT
Steenvoordelaan 181
Rijswijk Z.H.
Tel.90 74 70

Rijswijk, 27 april 1968.

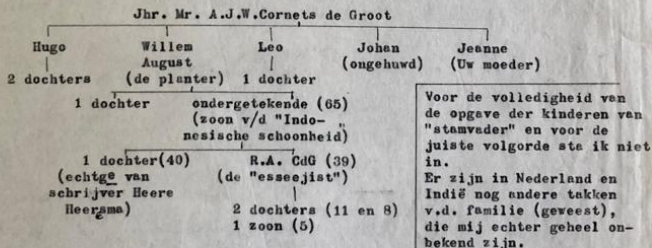
Mevrouw,

Uw brief van 14 april jl. heeft mijn zoon, R.A.Cornets de Groot enigszins in verlegenheid gebracht, omdat hij er geen antwoord op wist. Zijn beveringen in het voorwoord van DE OPEN RUINTE over de reïncarnaties van Hugo de Groot omvatten nl. letterlijk alles wat hem over zijn bloedverwanten buiten de eerste graad bekend is en dat is dus niet bar veel. Van dat beetje is bovendien een flink deel eenvoudig verzonnen. Mijn vader was weliswaar planter, maar hij heeft bij gebrek aan sigaren en bankjes van 1000 de aan zijn collega's uit de katoenplantages in de V.S. toegeschreven gewoonten niet overgenomen. Hij was daarvoor trouwens te nuchter en te bescheiden. Maar men dicht nu eenmaal tegenwoordig het voorgeslacht bij voorkeur allerlei abnormale gedragingen toe. Hetgeen niet wegneemt, dat ik de tirade niet onvermakelijk vind.

Volgens U heeft Uw moeder Uwing over haar familie verteld. Dat moet dan een familietrek zijn geweest, want mijn vader was daarover al evenmin erg uitvoerig.

Hoe dan ook, ik weet er in elk geval iets meer van dan mijn zoon en daarom heeft hij mij Uw brief ter beantwoording doorgegeven, met verzoek U tevens hartelijk te bedanken voor Uw vaardende woorden over zijn werk. Hij heeft inderdaad een zeer vaardige pen en is door zijn kennis van de Nederlandse literatuur en het doorkennen van de auteurs een vrijwel uniek geval. Maar de stof die hij behandelt is niet populair genoeg om een groot lezerspubliek te trekken en begrijpelijkerwijs was hij dus door Uw brief bijzonder aangenaam getroffen.

Ziehier wat ik weet van onze familie (met wie ik overigens buiten mijn eigen lijn zo goed als geen contact heb gehad):

Uit dit overzicht blijkt, dat Uw moeder mijn vader's zuster was, ook voor mij een heel verrassende ontdekking.

Besluitende met de mededeling, dat mijn zoon en ik geen aanspraak maken op de jonkheertitel, verblijf ik met vriendelijke groeten, ook aan U aan, gaarne

hoogachtend,

*Prof. Sixtes P. Margriet 5
Tel. 01717-3954
Boslandten
Baan. Sixtes-Harminck*

Brief van mijn grootvader over de familiegeschiedenis Cornets de Groot, waarin hij een gedeeltelijke stamboom tekende, 27 april 1968.

Deze mij dierbare brief, die ik met zorg bewaar bij mijn grootvaders nagelaten documenten, gaat in op het familiegeslacht dat in dit verhaal een belangrijke plaats inneemt. Mijn grootvader tekende er zelfs een gedeeltelijke stamboom bij met onder andere de moeder van de onbekende nicht. Ook bevat de brief de enige bekende passage waaruit blijkt wat hij van het schrijven van zijn zoon vond. Ik vind het prachtig hoe hij mijn vader complimenteert:

Hij heeft inderdaad een zeer vaardige pen en is door zijn kennis van de Nederlandse literatuur en het doorvorsen van auteurs een vrijwel uniek geval.⁴⁵

Overigens zal ik nooit weten of mijn overgrootvader Willem August zijn sigaren nu wel of niet met bankbiljetten aanstak en het doet er natuurlijk ook niet toe. Het verhaal deed in de familie de ronde en ik ging er altijd van uit dat het op waarheid berustte tot ik op deze brief stuitte. Ik vind het beminnelijk hoe mijn grootvader het voor zijn vader de planter opneemt. Verderop in dit verhaal zal blijken waarom.

Dit hoofdstuk begon met een standbeeld en eindigt er ook mee. Daarmee wil ik eer betuigen aan mijn voorvader. Het standbeeld van Hugo de Groot voor de Hoge Raad der Nederlanden te Den Haag was er altijd, weliswaar op verschillende plaatsen omdat het meeverhuisde met de Hoge Raad, maar altijd dichtbij in de buurt waar ik woonde. Ik liet Sven, toen hij pas 23 dagen oud was, al kennismaken met de 'opa van zijn opa van zijn opa enz.'

Nu heeft het beeld in de rij met andere rechtsgeleerden zijn mooie bestemming gekregen aan het Korte Voorhout. Op de wand in de gang achter de beelden is het motto van de Hoge Raad aangebracht, ontleend aan een spreuk van Hugo de Groot:

⁴⁵ Cornets de Groot, P. 1968.

Met Sven bij beeld Hugo de Groot voor de Hoge Raad, Kazernestraat Den Haag 30 april 1993.

UBI IUDICIA DEFICIUNT INCIPIT BELLUM: waar rechterlijke beslissingen tekortschieten, begint geweld.

Beeld Hugo de Groot (derde van links) voor de Hoge Raad, Korte Voorhout Den Haag.

Ook zag ik vaak het standbeeld van Hugo op de Markt te Delft, zoals met mijn moeder in 1987. Daar was ik altijd onder de indruk van dat enorm grote beeld. Pas recent kwam ik erachter dat er nog een beeld van Hugo is. Zijn portretmedaillon versiert de topgevel van het voormalige Departement van Justitie (1883) op het Plein te Den Haag.

Met mijn moeder bij beeld Hugo de Groot, Markt Delft 1987.

Portretmedaillon Hugo de Groot, Plein Den Haag.

Als trotse afstammeling kijk ik thuis dagelijks naar een prachtig schilderij dat de ontsnappingscène uit Slot Loevestein van Hugo de Groot verbeeldt. Het schilderij heb ik ooit cadeau gekregen.⁴⁶ Waarom ik er graag naar kijk? Hugo wordt gezien als een genie, als de grondlegger van het internationaal recht met een wereldwijde reputatie. Ook was hij een politiek vluchteling, die vogelvrij werd verklaard in een tijd dat er geen vrijheid van meningsuiting bestond.

⁴⁶ Schilderij van Jan Fabius (1820-1889), olieverf op doek - 100 x 80 cm.

Het thema *vrijheid* komt bij Hugo de Groot steeds terug, namelijk: de zee is vrij, er moet vrijheid van geloof zijn en natuurlijk zijn vrijheidsstrijd tegen Spanje. Ook bevrijdt hij zichzelf! Zijn leven stond in het teken van de strijd voor verdraagzaamheid en tolerantie en juist daar heeft hij grote persoonlijke offers voor moeten brengen.

Schilderij bij mij thuis: Hugo de Groot stapt in boekenkist om te ontsnappen uit Slot Loevestein.

III. HET BEGIN

Nederland en Indonesië liggen op duizenden kilometers van elkaar. Toch zijn de landen door de geschiedenis nauw met elkaar verbonden. Hoe is die relatie begonnen?

Baai van Banten

Varend over de vrije zee van Hugo de Groot kwam Cornelis de Houtman, een Nederlands koopman, met de eerste Nederlandse expeditie naar Oost-Indië met vier schepen in Bantam (Banten) aan. Op die dag, op 23 juni 1596, begon te Bantam de betrekking van Nederland en het uitgestrekte eilandenrijk in de Oost. Bantam was de grootste handelsplaats in de regio en ligt in het uiterste westen van Java.

Sven en ik bezochten in 2019 deze historische plek, het beginpunt van de eeuwenoude koloniale relatie tussen Nederland en Indonesië. We wandelden de pier op en namen de geschiedenis in ons op. Turend over de open zee stelden we ons voor, vanuit de Indonesiër gezien, dat de eerste Nederlandse schepen aan de horizon verschenen en even later in de baai aanlegden. Het was een unieke ervaring, want we beseften dat wij - als kind van beide landen - uit deze eerste ontmoeting voortkomen.

Couperus schrijft in een voetnoot in het boek *Oostwaarts*:

Als Cornelis de Houtman, 23 Juni 1596, op de reede van Bantam verschijnt, heeft hij 1 Juli een verdrag met den vorst van Bantam geteekend, die de 'vriendschap' met Prins Maurits bezegelt en tot vrijen handel toestemming geeft.⁴⁷

⁴⁷ Couperus [1923] 1992: 229.

Sven turend over de open zee, waar in 1596 de eerste Nederlandse schepen aankwamen, Baai van Banten 2019.

Het verdrag waar Couperus op doelt is de eerste overeenkomst tussen de twee landen en betekent het begin van de voor Nederland winstgevende exploitatie van Indonesië met alle gevolgen van dien voor de inheemse bevolking.

Jakarta

Mijn eigen persoonlijke kennismaking met Indonesië vond negen jaar eerder plaats, toen Sven en ik op 22 juli 2010 te Jakarta voor het eerst voet op Indonesische bodem zetten. Eindelijk! Ik had er een heel leven naar toegeleefd. Ik vond het ongelooflijk dat ik er echt was en kon het niet goed bevatten.

Bij het uitstappen op het vliegveld Bandar Udara Internasional Soekarno-Hatta voelde ik de heerlijke tropische warmte op me neerdalen en rook ik de kruidige geur die ik al kende van de Haagse Tong Tong Fair. Op weg naar het hotel zag ik de typisch

Indonesische straatverkopers met hun koopwaar aan een bamboe-
juk en eetkarretjes. Ook al had ik me steeds afgevraagd hoe ze er in
het echt zouden uitzien, ik herkende ze direct.

Mijn eerste beelden van
Indonesië: de typisch
Indonesische straat-
verkopers en eetkarretjes,
Jakarta 2010.

Beide ontmoetingen met Indonesië zijn in die zin illustratief voor dit
verhaal, dat ze zich op zowel microniveau (familie) als macroniveau
(samenleving) afspelen. Zo link ik mijn familieleden steeds aan het
grotere geheel waar ze onderdeel van uitmaken. Ik maak met
andere woorden een ontdekkingsstocht van binnen naar buiten,
maar natuurlijk ook andersom. Zo schrijft David van Reybrouck, de
schrijver van het boek *Revolusi* over de geschiedenis van Indonesië,
het boek dat ik bij het schrijven van dit verhaal vaak geraadpleegd
heb, een mooie opdracht in mijn exemplaar: "Voor Saskia, Opdat
deze geschiedenis haar eigen geschiedenis mag helpen opengaan".

IV. LEBAK EN MULTATULI

In de provincie Banten bezochten Sven en ik niet alleen de havenplaats Banten, maar ook Rangkasbitung, de hoofdstad van het regentschap Lebak. Eduard Douwes

Dekker had zich er als assistent-resident in 1856 gevestigd. Het was fantastisch er te zijn en er de legendarische naam Lebak te zien, die ik kende uit *Max Havelaar*, het boek dat Douwes Dekker onder het pseudoniem Multatuli in 1860 schreef.

Multatuli kwam in verzet tegen het koloniale systeem. Hij beschreef de misstanden die hij aantrof en kwam op voor het Indonesische volk! In *Max Havelaar* wendde hij zich rechtstreeks tot koning Willem III en vroeg hem of het "uw Keizerlyke wil is [] dat daar-ginds Uw meer dan *dertig millioenen* onderdanen worden MISHANDELD EN UITGEZOGEN IN UWEN NAAM?".⁴⁸

Multatuli mocht op mijn reizen niet ontbreken, want het boek *Max Havelaar* had een onuitwisbare indruk op me gemaakt toen ik het op de middelbare school las. Ik had de naam Multatuli niet van huis uit meegekregen, in tegenstelling tot schrijversnamen als Vestdijk, Mulisch of Lucebert die mij als kind zeer vertrouwd waren. Ik las het boek in de periode waarin ik geen contact met mijn vader had. Toch voelde ik dat het boek *Max Havelaar* de wereld van mijn vader was en ervaarde bij het lezen die sterke band met hem. Dat geldt ook voor het boek *De stille kracht* van Louis Couperus (dat 40 jaar na *Max Havelaar* verscheen). Beide boeken waren mij ondanks het gemis van mijn vader zeer dierbaar. In die jaren wilde ik

⁴⁸ Multatuli [1860] 1950: 294.

Sven verdiept in *Max Havelaar* in het Multatuli Museum, Rangkasbitung 2019.

Beelden van Multatuli (naast de boekenkast de krant lezend) en zijn personages Saïdjah (staande rechts) en Adinda (zittend links) uit *Max Havelaar* in het Multatuli Museum, Rangkasbitung 2019.

eigenlijk niets met Indië of mijn Indische afkomst te maken hebben. Het was te pijnlijk. Ik stortte me op het Spaans: ging de taal leren, las Zuid-Amerikaanse literatuur en zong de strijdliederen van het continent met mijn platen mee. Ik ging altijd en nog steeds naar Spanje op vakantie en ik zal altijd van het land en de taal en cultuur blijven houden. Maar het is ook waar dat mijn aandacht na de hereniging met mijn vader naar Indonesië is verschoven.

Aan de hand van de plaatsen waar het boek zich afspeelt, wijd ik dit hoofdstuk aan Multatuli en *Max Havelaar*. Ik hoopte het huis van Douwes Dekker en de plaatsen uit *Max Havelaar* te vinden. In Rangkasbitung bezochten we eerst het Multatuli Museum. Het was prachtig zo ver weg een museum te zien, geheel gewijd aan deze grote Nederlandse schrijver en er naast zijn volledige werk en vertalingen ook allerlei uitgaven van *Max Havelaar* te zien, waar we in konden lezen. Wat in het museum direct in het oog sprong, waren de beelden van Multatuli en zijn personages uit *Max Havelaar*: Saïdjah en Adinda.

Vlakbij het museum ligt aan de enorme *alun-alun*, het grote centrale plein, de woning van Karta Nata Negara. Hij was de regent, het 'inlandse' hoofd van Lebak, die door Multatuli beschuldigd werd van machtsmisbruik tegen zijn volk.⁴⁹

We ontmoetten er een aardige beveiligingsbeambte die goed de weg kende en ons naar de voormalige woning van Douwes Dekker bracht. Het huis ligt, door een ziekenhuis gescheiden, ook aan de *alun-alun*. Bij het huis stond een oud en verroest bord met de tekst: "Residentie assistent residen van Lebak atau rumah Multatuli".⁵⁰

Het huis werd tijdens de onafhankelijkheidsoorlog in 1949 opgeblazen. We konden het geruïneerde huis in en zagen de kale

⁴⁹ De inheemse bevolking werd in Nederlands-Indië geringschattend met de term 'Inlander' aangeduid.

⁵⁰ Vertaling: Residentie van de assistent-resident van Lebak of het huis van Multatuli.

Woning van Karta Nata Negara, regent van Lebak, die door Multatuli werd beschuldigd van machtsmisbruik, Rangkasbitung 2019.

Regent Karta Nata Negara, Rangkasbitung 2019.

Verwoest huis waarin Douwes Dekker woonde, Rangkasbitung 2019.

Bord voor de originele woning van Douwes Dekker, Rangkasbitung 2019.

kamers, sommige vol met puin. Ik vond het ontluisterend. Hier had zich de teloorgang van de de loopbaan van Douwes Dekkers afgespeeld, ook zijn huis was symbolisch verwoest.

Andere zijde van de woning, Rangkasbitung 2019.

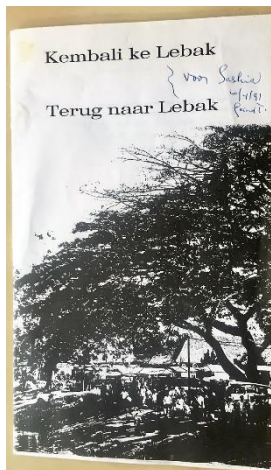

Kamer in de verwoeste woning, Rangkasbitung 2019.

Waarom het huis er in deze staat bijstond? Wilde men het op deze manier als monument laten zien of was het onachtzaamheid? Beide is mogelijk. Bij het huis stonden drie borden met de waarschuwing dat het huis cultureel erfgoed is en er dus voorzichtig mee omgegaan moet worden. Aan de andere kant denk ik dat er nauwelijks toeristen komen, er was ook geen bewegwijzering naar het huis. Toeristen gaan naar het Multatuli Museum. Het bestaan en de ligging van deze woning moet je echt weten.

Met een brochure in de hand, die ik niet lang na mijn vaders overlijden van zijn goede vriend Gerard Termorshuizen had gekregen, gingen we op zoek naar de plaatsen uit *Max Havelaar*. De brochure had als wegwijzer dienst gedaan bij de fototentoonstelling *Terug naar Lebak* over de reis die Gerard in 1973 naar die plaatsen had gemaakt, toen in een vrijwel onbereikbaar gebied.⁵¹ Onze aardige begeleider wist ons er te brengen. We konden er met de auto komen en gingen het boek *Max Havelaar* in...

Brochure over de plaatsen uit *Max Havelaar*.

⁵¹ Termorshuizen en Snoek 1991: 36-42. In het boek is de tentoonstelling in de vorm van een fotoverhaal opgenomen.

Op weg naar Badur (Badoer), waarin het liefdesverhaal van Saïdjah en Adinda zich afspeelt, passeerden we Gunung Kencana. In deze plaats woonde het districtshoofd dat de buffels van de vader van Saïdjah afhandig maakte.

Naam van plaats uit *Max Havelaar*, Gunung Kencana 2019.

Welkomstbord in het dorp van Saïdjah en Adinda, Badur 2019.

Aangekomen in Badur zagen we een nauwelijks opvallend welkomstbord met de tekst: "Selamat datang di Kampung Badur

Waluku atas nama Saijan Adinda []".⁵² Op de onderste regel staat geschreven: "Makhaplar & Multatuli 1837".⁵³

De mensen in Badur leken niet erg gewend aan bezoekers. Ze waren schuchter en verborgen zich voor de camera. Later kwam het halve dorp bijeen om ons te zien op zoek naar de karbouw. We waren dus ook een bezienswaardigheid.

Sven en ik kregen veel bekijks van de dorpsbewoners, Badur 2019.

Badur is een klein dorp midden in de prachtige sawa's. De Soendaneese huisjes zijn herkenbaar aan de wanden van bamboe en de korte poten waar ze op staan.⁵⁴ We ontmoetten een heel aardige vrouw, die in Singapore had gewoond en Engels sprak.

⁵² Vertaling: Welkom in kampong Badur [] namens Saïdjah en Adinda.

⁵³ In "Makhaplar" is de naam Max Havelaar te herkennen. Over het jaartal "1837" kon ik geen informatie vinden. Douwes Dekker vertrok pas eind 1838 naar Indië en kwam er begin 1839 op 18-jarige leeftijd aan.

⁵⁴ Soenda (Sunda) was een koninkrijk in het westen van Java.

Soendanees huis, Badur 2019.

Indonesische gastvrijheid, Badur 2019.

Ze was naar haar geboortedorp teruggekeerd en nodigde ons bij haar thuis uit. Ze rolde een kleed uit, waarop we gingen zitten en ze verwende ons met *singkong goreng* die ze met kokos serveerde, koffie, thee en koud water.⁵⁵ Heerlijk!

Lopend over sawadijkjes op zoek naar een karbouw, Badur 2019.

Omdat de karbouw (buffel) in *Max Havelaar* een belangrijke rol speelt, vroegen we haar waar we er een konden vinden. Ze ging ons voor - samen met een rij kinderen - om hem te zoeken. Ze was zo behulpzaam en onbaatzuchtig. We liepen een heel eind over de spekgladde sawadijkjes om de karbouw uiteindelijk te vinden. Wat waren we toen blij!

⁵⁵ *Singkong goreng* = gebakken cassave.

De gevonden karbouw, Badur 2019.

Bij het afscheid wist ik niet hoe haar te danken, ik had er geen woorden voor. Maar zij begreep hoe dankbaar ik haar was.

Afscheidsfoto van onze lieve gastvrouw en haar zontje, Badur 2019.

Op onze laatste dag in de provincie Banten bezochten we Serang, de provinciehoofdstad. We zagen er de residentswoning van Carel Pieter Brest van Kempen, resident van Bantam en directe superieur van Douwes Dekker. Hij was degene die weigerde Douwes Dekkers beschuldiging van machtsmisbruik tegen de regent, zoals het laten stelen van buffels, te steunen.

Woning van Carel Pieter Brest van Kempen, resident van Bantam, toen Douwes Dekker er assistent-resident was, Serang 2019.

De bezoeken aan Havelaars plaatsen maakten me duidelijk hoe groot de tegenstellingen geweest moeten zijn, nog los van al het onrecht dat Multatuli beschrijft. Ik zag hoe de regent in Rangkasbitung en de resident in Serang in grote weelde leefden en hoe arm en eenvoudig de mensen in de kamponghuisjes in Badur.

Ik kon me dus goed indenken dat Douwes Dekker zich hun lot aantrok. Hij stak zelfs zijn nek voor hen uit. Daar moest hij een zware strijd voor voeren, waarvoor hij persoonlijk veel heeft moeten ontberen. Het leverde een groots boek op dat mijn ogen voor de noden van mensen voor altijd opende. Ik vind het heel mooi dat we zo dichtbij dit belangrijke werk - bij Multatuli's aanklacht - zijn geweest. Het ruim 160 jaar oude boek is nog meer voor me gaan leven.

Na het bezoek aan Badur dacht ik aan een andere befaamde plaats uit de Indische literatuur: Pasuruan (Pasoeroean) op Oost-Java. Couperus' roman *De stille kracht* speelt zich in deze plaats, in het boek Laboewangi genoemd, af. Wellicht dat ik er ooit naar toega, want Couperus is mijn favoriete auteur geworden. In hem komt veel van mij samen: zijn Indische Den Haag waar ik woon, Nederlands-Indië en mijn liefde voor de literatuur.⁵⁶ Ook spreekt me aan dat in zijn werk alle gender- en seksuele identiteiten voorkomen. Hij schreef ze rond 1900 (!) zonder enige normativiteit op.

Dit hoofdstuk sluit ik daarom af met Couperus. Hij gaat verder dan Multatuli. Hij is niet alleen kritisch, maar werpt zich ook op als een visionair die de onmogelijkheid van de kolonie inziet en schrijft: "De autonomie van Insulinde is niet meer dan een kwestie van tijd".⁵⁷ In *De stille kracht* laat hij zich zeer kritisch uit wanneer hij Frans van Helderer, een van de personages, Nederlands-Indië als volgt laat beschrijven:

⁵⁶ Ik woon in de 'Indische' wijk Willemspark. Hier bevinden zich het Louis Couperus Museum en het Museum Sophiahof - *van Indië tot nu*, het laatste gehuisvest in een prachtige villa die verbonden is met Couperus: hij las er in de tuin zijn toekomstige vrouw Elizabeth Baud, die er opgroeide, zijn debuutroman *Eline Vere* voor. Ook vierden zij er in 1891 hun huwelijksfeest. Ik werkte als vrijwilliger vier jaar in het Louis Couperus Museum, daarna in Museum Sophiahof.

⁵⁷ Couperus [1923] 1992: 254.

[] een reusachtige maar uitgeputte kolonie, steeds uit Holland bestuurd met één idee: winstbejag. De werkelijkheid is niet: de overheerscher groot in Indië, maar de overheerscher kleine armzielige uitzuiger, het land uitgezogen, en de werkelijke bevolking [] neêrgedrukt in de minachting van den overheerser [] maar nu dreigende op te staan uit dien druk en die minachting...⁵⁸

⁵⁸ Couperus [1900] 1989: 70.

V. PATRICIËRSGESLACHT

<i>Familie Cornets de Groot in Nederlands-Indië in de 18^e - 19^e eeuw</i>	
1768 Bergen op Zoom- 1827 Soerabaja	Adriaan David Cornets de Groot: ging in onze lijn als eerste Cornets de Groot naar Nederlands-Indië (in 1815). Resident van Grissee.
1796 Groningen- 1831 Soerabaja	Johan Hora Cornets de Groot (zoon van A.D.). Assistent-resident van Buitenzorg, Krawang en Soerabaja.
1823 Batavia- 1893 Den Haag	Jhr. mr. Adriaan Johan Willem Cornets de Groot (zoon van J.H.). Raadsheer bij het Hoog Gerechtshof en het Hoog Militair Gerechtshof in Nederlands-Indië.

Al sinds de jaren tachtig heb ik een getypte stamboom van het geslacht Cornets de Groot in mijn bezit. Ik kon er mijn voorouders op zien vanaf het jaar 1460 en voelde me altijd heel bevoorrecht dat ik die gegevens had.⁵⁹ De stamboom (en andere genealogische stukken) kreeg ik van een kennis die werkte bij het toenmalige Centraal Bureau voor Genealogie. Later ontving ik de stamboom nog een keer, nu in boekvorm.⁶⁰

Met de stamboom heb ik verder nooit iets gedaan, tot ik me afvroeg welke Cornets de Groot eigenlijk als eerste naar Nederlands-Indië was gegaan. In dit hoofdstuk ga ik daar verder op in. Ik ga terug naar drie generaties Cornets de Groot, die in de 19^e

⁵⁹ In de stamboom die ik als bijlage II heb bijgevoegd, zijn alleen mijn voorzaten opgenomen die voor dit verhaal relevant zijn.

⁶⁰ Vorsterman van Oyen 1883.

eeuw in Nederlands-Indië leefden, met de vraag wie ze waren en hoe hun positie binnen het koloniale systeem was, want hierover wist ik hoegenaamd niets. Aan de hand van krantenberichten kon ik dit deel van de stamboom tot leven brengen en van hen meer mensen van vlees en bloed maken.⁶¹

Adriaan David Cornets de Groot werd geboren op 29 februari 1768 te Bergen op Zoom en was de eerste Cornets de Groot in onze lijn die naar Nederlands-Indië vertrok. Dit gebeurde toen hij op 17 februari 1815 werd benoemd tot ambtenaar der 1^e klasse in Nederlands-Indië. In 1819 werd hij resident van Grissie (Gresik), volgens Couperus "ten tijde der Compagnie al een belangrijke havenplaats van Oost-Java".⁶² Als resident stond hij hoog in de hiërarchie van het Binnenlands Bestuur. Hij was hoofd van een van de gewesten waarin de kolonie was verdeeld en belast met het bestuur, de rechtspraak, politie en plaatselijke wetgeving.⁶³ Adriaan David overleed op 12 november 1827 op bijna zestigjarige leeftijd te Soerabaja (Surabaya). Hij liet zijn "diepbedroefde Weduwe, Vrouwe Louise Catharina Johanna Hora Siccema, en een talrijk Nageslacht" achter.⁶⁴ Zij vertrok op 1 april 1828 vanuit Batavia naar Nederland, waar ze op 13 juni 1851 overleed.⁶⁵

Op den 12 November 1827 is, te Soerabaja, op het Eiland Java, in den ouderdom van bijna 60 jaren, overleden, de Hoog Edel Gestrenge Heer **ADRIAAN DAVID CORNETS DE GROOT**, oud Resident van Grissie, aldaar nalatende zijne diepbedroefde Weduwe, Vrouwe LOUISE CATHARINA JOHANNA HORA SICCAMA, en een talrijk Nageslacht. — Strekkende deze tot kennisgeving aan beider menigvuldige Vrienden en Bekenden.

(4861) Overleden te Utrecht, den 13den Junij 1851, Vrouwe LOUISE CATHARINA JOHANNA HORA SICCAMA, Weduwe van den Hoog Edel Gestrengen Heer **ADRIAAN DAVID CORNETS DE GROOT**, in leven Resident op Java.

⁶¹ De kranten die ik in dit hoofdstuk als bron noem, heb ik gevonden in Delpher, de online databank van de Nederlandse pers: <https://www.delpher.nl/nl/kranten>.

⁶² Couperus [1923] 1992: 229.

⁶³ Wikipedia. De vrije encyclopedie d.

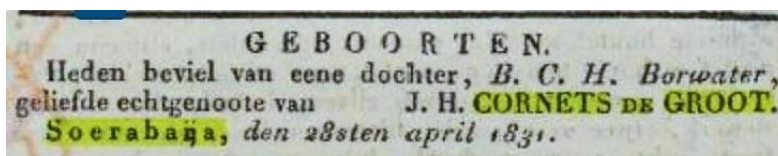
⁶⁴ Bron: *Groninger Courant* 16-5-1828.

⁶⁵ Bron: *NRC* 10-8-1851.

Hun zoon **Johan Hora** werd op 28 augustus 1796 te Groningen geboren, zijn ouders woonden toen nog in Nederland. In 1815 werd hij 2^e luitenant der artillerie en vertrok net als zijn ouders in datzelfde jaar naar Nederlands-Indië. Johan Hora zette de patriciërstraditie voort en werd assistent-resident van achtereenvolgens Buitenzorg (Bogor), Krawang (Karawang) en Soerabaja. Hij werd te Soerabaja in april 1828 benoemd, toen hij er al waarnemend assistent-resident was.⁶⁶ Het was niet lang na het overlijden van zijn vader en in dezelfde maand dat zijn moeder naar Nederland vertrok.

Op 28 april 1831 beviel zijn vrouw Brigitta Constance Henrietta Borwater van een dochter.⁶⁷

Johan Hora overleed een half jaar later op 4 november 1831 en werd slechts 35 jaar oud. Uit het overlijdensbericht van zijn weduwe blijkt dat hij "zes nog zeer jonge kinderen" naliet.⁶⁸

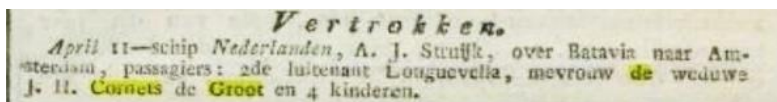
⁶⁶ Bron: *Javasche Courant* 10-4-1828.

⁶⁷ Bron: *Javasche Courant* 7-5-1831.

⁶⁸ Bron: *Javasche Courant* 15-11-1831.

Zij vertrok op 11 april 1832 met “4 kinderen” naar Nederland.⁶⁹ In 1836 zou zij hertrouwen en nog eens drie kinderen krijgen.

Twee kinderen gingen dus niet met hun moeder mee. Een van hen was **Adriaan Johan Willem**, geboren op 2 juni 1823. Toen zijn moeder naar Nederland ging, was hij pas acht jaar. Waarom hij niet met haar meeging en bij wie hij achterbleef heb ik niet kunnen achterhalen.

Adriaan werd raadsheer bij (de Vierde Kamer van) het Hoog Gerechtshof en bij het Hoog Militair Gerechtshof. Uit de “Officieële Berichten” blijkt dat deze benoemingen elk rechterlijk jaar plaatsvonden.⁷⁰

Bij Koninklijk Besluit van 7 maart 1892 werd Adriaan verheven in de Nederlandse adel, hij en zijn nageslacht mochten zich voortaan jonkheer en jonkvrouw noemen.⁷¹ Het Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde liet mij weten dat zijn afkomst hierbij zeker een rol zal hebben gespeeld. Het was gewenst dat degene die geadeld werd ‘op stand’ leefde. Ook was het toekennen van het predicaat jonkheer vrij gebruikelijk voor regentengeslachten die in de adel werden verheven.

⁶⁹ Bron: *Javasche Courant* 21-4-1832.

⁷⁰ Bron: *Bataviaasch Handelsblad* 21-7-1883.

⁷¹ Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde 1892: 18

Officieële Berichten.

By beschikking van het Hoog-Gerechtshof van Nederlandsch-Indië van 6 Juli 1883, is de samenstelling der Kamers van dat Hof, gerekend van Maandag den 13en Augustus 1883, gedurende het rechterlijke jaar 1883—1884, vastgesteld als volgt:

I. Eerste Kamer:

Mr. J. Sizenius Trip, President.
" J. Ph. F. Filz
" J. Hulshoff Pol
" M. C. Piepers
" J. D. Peereboom Voller } Raadsheeren.

II. Tweede Kamer:

Mr. B. De Groot, Vice-President.
" A. J. Immink
" W. J. Essers
" W. De Gelder } Raadsheeren.

III. Derde Kamer:

Mr. R. Van Goens, Vice-President.
" W. F. C. De Eeren
" A. Stibbe Lzn. } Raadsheeren.

IV. Vierde Kamer:

Jhr. Mr. C. J. Van Beresteijn, Vice-President.
Mr. J. Th. M. Godefroij
" A. J. W. Cornets De Groot } Raadsheeren.

V. Het Hoog-Militair-Gerechtshof van Nederlandsch-Indië:

Jhr. Mr. C. J. Van Beresteijn, Vice-President.
Mr. J. Th. M. Godefroij
" A. J. W. Cornets De Groot } Raadsheeren.

Verheffingen en inlijvingen van den Nederlandschen Adelstand.

Bij Kon. besluit van 1 Februari 1892 is **LODEWIJK FREDERIK ANTOON VAN DER GOES**, te Utrecht, met al zijne wettige zoo mannelijke als vrouwelijke afstammelingen, in den Nederlandschen adel verheven, met de praedicaten van Jonkheer en van Jonkvrouw.

Bij Kon. besluit van 7 Maart 1892 is **MR. ADRIAAN JOHAN WILLEM CORNETS DE GROOT**, te 's-Gravenhage, met al zijn wettige, zoo mannelijke als vrouwelijke afstammelingen in den Nederlandschen adel verheven, met de praedicaten van Jonkheer en Jonkvrouw.

Adriaan en zijn vrouw Jeanne Louise Auguste Penning Nieuwland kregen elf kinderen. Drie dochters overleden al op jonge leeftijd, onder wie Lucie Jeanne. Zij was "ruim negen maanden oud" toen zij tot "bittere droefheid" van haar ouders op 15 januari 1858 overleed.⁷² Bijna dertig jaar later overleed hun dochter Louise Henriette Jeanne op 7 december 1887 op de leeftijd van 34 jaar. In dezelfde advertentie plaatste het echtpaar zowel een overlijdens- als een dankbericht.⁷³

Heden overleed tot onze bittere droefheid ons jongste kindje LUCIE JEANNE, ruim negen maanden oud.
 Mr. A. J. W. CORNETS DE GROOT,
 J. L. A. CORNETS DE GROOT.
Penning Nieuwland.
 MALANG, 15 Januarij 1858. (538)

Op den 7en December 1887 overleed onze dochter LOUISE.
 Mr. A. J. W. CORNETS DE GROOT,
 J. L. A. CORNETS DE GROOT,
 PENNING NIEUWLAND.
 Eenige kennisgeving.
 Rouwbezoeken worden niet afgewacht. 116

Voor de vele blijken van belangstelling bij het overlijden van onze dochter LOUISE ondervonden, betuigen wij onzen hartelijken dank.
 Mr. A. J. W. CORNETS DE GROOT,
 J. L. A. CORNETS DE GROOT,
 PENNING NIEUWLAND.
 117

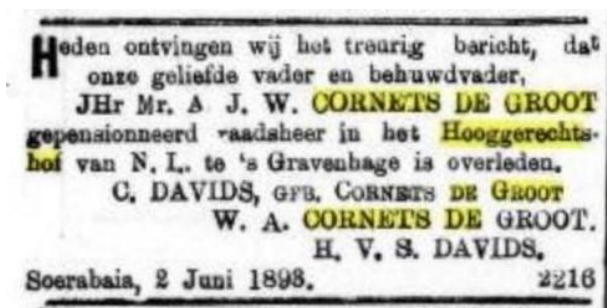
Als gepensioneerd raadsheer vertrok jhr. mr. Adriaan Johan Willem op 11 juni 1890 naar Nederland. Hij overleed op 69-jarige leeftijd te Den Haag op 28 mei 1893.

Het overlijdensbericht werd in Soerabaja geplaatst door zijn zoon, tevens mijn overgrootvader jhr. Willem August Cornets de Groot -

⁷² Bron: *Java-Bode* 10-2-1858.

⁷³ Bron: *Bataviaasch Nieuwsblad* 9-12-1887.

over wie in het volgende hoofdstuk meer - samen met zijn zus C. Davids, geboren jkvr. Brigitte Constance Henriette Cornets de Groot, en haar echtgenoot Henry Vavasour Saunders Davids, consul van Groot-Brittannië te Batavia.⁷⁴

In het familiearchief Cornets de Groot in de Koninklijke Bibliotheek (KB) is nog meer informatie beschikbaar over de 18^e- en 19^e-eeuwse generaties Cornets de Groot, waaronder ook stukken uit Nederlands-Indië.⁷⁵ Het archief is aan de KB geschonken en bevindt zich in zijn oorspronkelijke kast, die er speciaal voor gemaakt werd. Mijn zus Andrea en ik bewonderden hem lang geleden. De verzameling is mooi ingepakt in later speciaal gemaakte archiefdozen die zich in de kast bevinden. Naast werken van en over Hugo de Groot bestaat het archief uit aanzienlijke hoeveelheden brieven en familiepapieren, zoals testamenten, inventarissen, genealogische overzichten en aanstellingsbesluiten.

De verzameling is aangelegd door Johan Pieter Cornets de Groot van Kraayenburg (1808-1878). Hij was onder meer minister van Koloniën en voorstander van een gematigde liberale koers. In een KB-uitgave is een hoofdstuk over hem opgenomen:

⁷⁴ Bron: *Soerabajasch Handelsblad* 3-6-1893. De naam "C. Davids" wordt gevolgd door de afkorting "GFB". Dit moet zijn GEB. = geboren.

⁷⁵ Koninklijke Bibliotheek.

Hij was de centrale figuur bij het bijeenbrengen van het materiaal en heeft tot op hoge leeftijd openbare functies uitgeoefend. En het moet gezegd: het [aan Johan Pieter gewijde deel van het archief] is een boeiend onderdeel, juist vanwege zijn voortdurende betrokkenheid bij de gang van zaken in Nederlands-Indië. Geeft het archief zo de mogelijkheid om uitvoerig in de politieke keuken te kijken, daarnaast verschaffen de uitgebreide reeksen brieven van en aan vrienden en familieleden in Indië dan wel in het vaderland aardige details over het leven van alledag. Deze sterke Indicomponent [*sic*] beperkt zich overigens niet tot Johan Pieter. Vóór hem dienden vier familieleden aldaar in wisselende functies de vaderlandse belangen en ook van deze telgen zijn archiefstukken rijkelijk voorhanden.⁷⁶

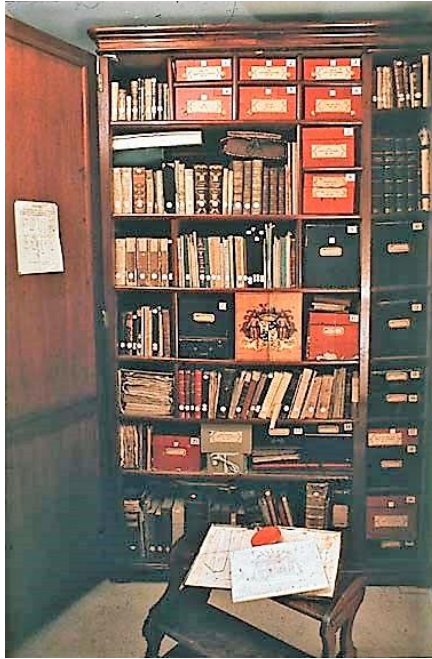
Dit geldt ook voor mijn familielij. Het archief beschikt over een uitgebreide correspondentie en andere stukken van Adriaan David (de vader van Johan Pieter), brieven van Johan Hora (zijn broer) en ook van Adriaan Johan Willem (zijn neef) zijn brieven in het archief terug te vinden.

Als onderdeel van een digitaliseringsproject wordt het gehele familiearchief nog meer toegankelijk gemaakt. Naar verwachting zullen de scans in 2024 beschikbaar komen en zijn de archiefstukken zonder enige moeite in te zien.

De mannen en vrouwen van wie ik een nazaat ben, behoorden duidelijk tot de hoogste kringen, de rijke koloniale bovenlaag van de Nederlands-Indische samenleving. Dat hun positie een keerzijde had, zal niet verbazen.

Multatuli wijdt in zijn *Idee 451* zelfs een voetnoot aan een Cornets de Groot. Voor deze Cornets de Groot had Multatuli bepaald geen sympathie. Binnen onze tak in die generatie zou de passage betrekking kunnen hebben op mijn betovergrootvader Adriaan Johan Willem, want hij had uitsluitend zussen.

⁷⁶ Van Delft et al 1998 (zonder paginanummering).

Kast met familiearchief Cornets de Groot, KB
Den Haag.

Multatuli schrijft:

Een der eerste daden van ons liberaal ministerie was - onder andere dergelyke - den heer CORNETS DE GROOT, die nooit wat byzonders uitrichtte, DERTIEN DUIZEND gulden 's jaars te bezorgen! En Havelaars kinderen lyden gebrek.⁷⁷

Een andere keerzijde betreft de slavernij. Door het lezen van het boek van Reggie Baay over de slavernij in Nederlands-Indië, die daar wijdverspreid was zoals hij overtuigend aantoonde, vroeg ik me af of mijn voorouders ook eigenaar van slaafgemaakten zijn

⁷⁷ Multatuli [1864] 1951: 76.

geweest, gezien hun maatschappelijke positie in het koloniale systeem.⁷⁸ Ik legde dit aan Reggie voor. Zijn veelzeggende reactie die hij mij op 26 oktober 2021 mailde, neem ik integraal over:

Wat je vraag in dit verband betreft: we kunnen met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid stellen dat de bemiddelde voorouders (ook die van mij) die voor en rond 1860 in Nederlands-Indië leefden over (huis-)slaven beschikten. Vrijwel al het (huis-)personeel voor 1860 bestond uit tot slaafgemaakte personen. Dat gold zeker ook voor personeel van 'overheidsfunctionarissen', waarvan er ook enkele in je voorfamilie zitten. Pas later in de 19e eeuw kwamen de 'baboe', de 'djongos' etc. op; personeel dat formeel in loondienst was, maar dat in de praktijk soms in vergelijkbare situaties verkeerde als eerder de tot slaafgemaakten.

Mijn voorouders waren mensen die voor- en tegenspoed kenden, zo blijkt uit de krantenberichten. Ook hebben ze naar alle waarschijnlijkheid over slaafgemaakten beschikt. Ik vond het interessant meer van hun leven te weten en ontkwam daarbij niet aan de vraag hoe ik hun positie zie die zij in Nederlands-Indië innamen, want zij zullen een belangrijke verantwoordelijkheid in de koloniale repressie gehad hebben.

In lijn met mijn houding tot Hugo de Groot zal ik ook deze voorouders niet beoordelen met mijn inzichten van nu. Zij maakten deel uit van een systeem, zoals ik dat ook doe. Mijn kritiek richt zich daarom liever op de structurele aspecten van het kolonialisme, de instituties en het onrechtvaardige systeem zelf, alsook op de doorwerking ervan in het heden.

Soekarno maakte in zijn autobiografie trouwens een soortgelijk onderscheid. Zijn leermeester antwoordt hem op een vraag die hij in zijn jeugd stelde het volgende:

⁷⁸ Baay 2015.

'Maar is het wel goed om te haten, ook al zijn het de
Hollanders?' 'Onze haat is niet gericht tegen de Hollanders zelf,'
wees hij mij terecht. 'Wij haten het koloniale systeem.'⁷⁹

⁷⁹ Adams 1967: 52.

VI. KOMOT, MIJN OVERGROOTMOEDER

Misschien ben ik nog trotser op het Indonesische bloed van mijn overgrootmoeder Komot dat door mijn aderen stroomt dan op mijn Nederlandse Cornets de Groot-bloed. Beide komen in mij samen en deze mix vormt mijn indo-identiteit. Als ik aan mijn Indonesische afkomst denk, denk ik altijd met veel warmte aan Komot. Tegelijkertijd denk ik aan het onrecht haar aangedaan, alleen omdat ze een inheemse vrouw was.

Het is jammer dat ik zo weinig van Komot weet, van haar afkomst, haar familie, hoe en waarom ze de njai (concubine) van Willem August werd. Gelukkig kon ik een deel van haar leven beschrijven, vooral gebaseerd op wat mijn vader over haar schreef.⁸⁰

Het boek *De Njai* van Reggie Baay was daarnaast heel informatief over de positie van de njai in het algemeen.⁸¹ Zij was de inheemse vrouw met wie Europese mannen in voormalig Nederlands-Indië samenleefden. De nakomelingen uit hun relatie zijn de indo's. De njai is hun oermoeder.

Omdat Komot een njai was, kwam zij na lezing van het boek weer bij me naar boven. Hiermee gaf zij mij na al die jaren de finale zet om naar Indonesië te gaan. Ik had het toen nodig haar foto's, waarmee het eerste hoofdstuk begint, weer te zien. Na mijn vaders overlijden had het nogal wat voeten in de aarde gehad om dit voor elkaar te krijgen. Ik had geen contact meer met mijn vaders vrouw en halfzusje Machteld. Toen ik ze via via toch een keer onder ogen kreeg, kon ik een start maken met de voorbereidingen van mijn eerste reis.⁸²

⁸⁰ Cornets de Groot 1973: 100-101; Cornets de Groot 1986: 37-39; Cornets de Groot, R.A. 1989b.

⁸¹ Baay 2008.

⁸² Het was mei 2009 toen ik mijn eerste e-mail naar Merapi Tour & Travel stuurde.

Toen zij ouder was hebben Machteld en ik ons contact gelukkig hersteld. Daarnaast ben ik heel blij dat ik de fotoalbums samen met alle originele documenten uit mijn grootvaders nalatenschap in bezit heb, ze zijn het meest dierbare wat ik heb.

De bijzondere serie foto's (op pagina 28) is genomen op de dag dat mijn vader ruim twee maanden oud was en zijn grootvader Willem August binnen een maand zou overlijden. Op één foto ligt mijn vader in de armen van zijn grootmoeder Komot.

Mijn vader als baby in de armen van zijn grootmoeder Komot. Rechts zijn grootvader, op de voorgrond zijn vader en op de achtergrond zijn zusjes, 29 april 1929.

Geïnspireerd op de njai-portretten van Reggie Baay wijdde ik in 2010 uit eerbetoon een eenmalig blog aan Komot.^{83 84}

⁸³ Baay 2010.

⁸⁴ Cornets de Groot, Saskia 2010.

Ik neem het hier in aangepaste vorm op en ben blij dat ik Komot in dit verhaal nog eens extra zichtbaar heb kunnen maken.

Zij heette Komot en werd in 1885 te Soekaboemi (Sukabumi) geboren.⁸⁵ Zij was een Soendanese vrouw. Hij, jhr. Willem August Cornets de Groot, werd op 3 juli 1866 te Batavia geboren. Hij genoot het bij zijn afkomst passende onderwijs en kwam als administrateur terecht op de onderneming Tjigaroe, een theeplantage ten zuidwesten van Soekaboemi.⁸⁶

Het moet voor het jaar 1902 geweest zijn toen Komot en Willem August elkaar ontmoetten. Zij was pas zestien jaar oud, hij negentien jaar ouder. Te Tjaringin (Caringin) werden al snel kinderen geboren. In 1902 hun dochter Geertruide, in 1903 gevolgd door een zoon, mijn grootvader Piet. Willem August gaf hun geboorte niet aan, zij kregen daarmee de status van inlander, de status van hun moeder.

Willem August veranderde van baan en verhuisde met Komot naar Batavia. Piet bleef achter. Mijn vader schrijft:

Zijn vader [Willem August] maakte er geen bezwaar tegen dat een naburig gezin het jongetje de verzorging zou geven waartoe hij niet geroepen, en Komot niet in staat was.⁸⁷

Omdat Piet, mede dankzij de zorgen van deze mensen, zo goed kon leren en mee kon komen op school, voelde Willem August zich toen toch vader. "Niet uit liefde misschien, maar uit trots in ieder geval", schrijft mijn vader, ging hij toen, op Piets dertiende, pas over tot de wettelijke erkenning van de jongen als zijn zoon.⁸⁸

⁸⁵ Op mijn grootvaders persoonskaart staan de naam, geboorteplaats en het geboortjaar van zijn moeder vermeld. Zulke persoonskaarten uit het Nationaal Register Overledenen zijn gemaakt van personen die in Nederland zijn overleden tussen 1939 en 1 oktober 1994.

⁸⁶ Als administrateur was Willem August het hoofd van de onderneming, hij leidde het bedrijf.

⁸⁷ Cornets de Groot 1973: 101.

⁸⁸ Cornets de Groot 1973: 101.

Piet kreeg zijn achternaam Cornets de Groot. Maar hoe kwam hij eigenlijk aan zijn voornaam Piet? Mijn vader schrijft:

Hij [Piet] had niet eens een naam. Zelf moest de jongen er zich een toeëigenen in de 'brabbelperiode'. Ik weet niets van kleutertalen en zeker niet van deze die bloeien in een milieu waar Maleis, Soendanees en Nederlands hun eigen plaats hebben in het kommunikatiesysteem - talen die, wat kleuters betreft, voor de meest verrassende alchemistische verbindingen openstaan. De kleine jongen duidde zichzelf met internationale klanken aan: p-ie-t: klanken ook voor een Hollandse naam, een naam die in het geslacht waar Willem August uit stamde, groter vaders dan hij er een was, gedragen hadden.

Het was Piets eerste wraak op zijn verwekker, een zelfbevestiging die levenslang - en misschien langer - onuitwisbaar blijven zou.⁸⁹

Of mijn grootvader zichzelf echt de naam Piet heeft gegeven, weet ik niet zeker. Het is ook mogelijk dat zijn vader hem al jong zo noemde (voordat hij hem zou erkennen). Mijn vader wilde met dit citaat vermoedelijk vooral duidelijk maken dat mijn grootvader vanaf het begin zélf over zijn leven besliste.

Met zijn achternaam kreeg Piet de status van Europeaan. Hij kon toen naar de westerse hbs (die voor een goede loopbaan vereist was) in plaats van naar het onderwijs voor inlanders. Die hbs stond niet in de omgeving van de theeplantage, maar in de stad Bandoeng (Bandung), waar hij klasgenoot werd van de iets oudere Eddy du Perron, aldus mijn vader.⁹⁰

De erkenning ontnam Komot haar kinderen, want ze moest afstand van hen doen. Mijn vader licht toe: "'Erkenning' van een kind hield in dat de ongehuwde Indonesische moeder alle aanspraken op haar kind verloor, om te voorkomen dat zij uit de boedel van haar man

⁸⁹ Cornets de Groot 1973: 100-101.

⁹⁰ Cornets de Groot, R.A. 1989b. Zie ook Snoek 2005: 149-167; een sfeertekening over deze hbs is te lezen in zijn biografie over E. du Perron (hoofdstuk 7).

zou erven”.⁹¹ Komot had geen zeggenschap meer over hen, al bleef ze de njai van Willem August en stelde hij haar royaal schadeloos. De erkenning en de toegang tot de hbs laten zien dat er in de kolonie sprake was van rassenonderscheid: de bevolking was ingedeeld in twee bevolkingsgroepen: Europeanen en inlanders. Hier werd in 1925 de categorie vreemde oosterlingen (met een niet-Europese of niet-inheemse afkomst, zoals Arabieren en Chinezen) aan toegevoegd. Voor deze groepen golden verschillende rechten. Zo was de Nederlands-Indische samenleving wettelijk langs etnische lijnen ingericht. Ook in Nederlands-Indië was er sprake van apartheid.

Als buitenechtelijk kind was Piet niet meer van adel, want het was niet mogelijk om adeldom over te laten gaan op kinderen die buiten een wettelijk huwelijk geboren waren. In zijn brief over het familiegeslacht (zie p. 43) schrijft Piet dat “mijn zoon en ik geen aanspraak maken op de jonkheerstitel”. Hij trok dit liever als een eigen initiatief naar zich toe dan dat het verlies van de verheffing in de Nederlandse adel hem overkomen was. Mijn vader zei me later dat het niet erg is niet meer van adel te zijn, omdat “we daar te democratisch voor zijn”. Dit heb ik van hem meegekregen, ik hou ook niet van het maken van een dergelijk onderscheid tussen mensen.

Later verspeelde de gokverslaafde Willem August zijn geld en verloor hij zijn baan. Piet moest met zijn overgangsrapport van de 3^e naar de 4^e klas hbs van school.⁹² Over zijn vader sprak Piet nooit.

Toen Willem August op 28 mei 1929 te Batavia overleed, ruim drie maanden na de geboorte van mijn vader op 3 februari 1929, waren hij en Komot maar liefst een kleine dertig jaar samen geweest.

⁹¹ Cornets de Groot 1986: 138.

⁹² In de *Preangerbode* van 25 april 1918 vond ik het bericht over mijn grootvaders overgang van de 1^e naar de 2^e klas. Hij ging dus twee jaar later (april 1920) van school en was toen 16 jaar.

Door hun langdurige relatie en doordat Komot op de foto's staat, ga ik ervan uit dat er sprake was van een liefdesrelatie. Reggie Baay schrijft:

Want dat veel vrouwen geliefd en gewaardeerd werden, daarvan zijn de foto's het onweerlegbare bewijs; anders immers liet de Europese man zijn inheemse vrouw, de moeder van zijn kinderen, niet zo vaak en liefdevol fotograferen. Vanwege de liefde en waardering lapte hij de gangbare koloniale code (met een inheemse vrouw leven mag, maar niet openlijk) aan zijn laars.⁹³

Komot keerde terug naar haar geboorteplaats Soekaboemi, waar Piet haar eens in de maand opzocht. Dat Komot bestond, hield hij voor de buitenwereld en ook voor zijn eigen gezin verborgen. "Voor kantoor", zei Piet als hij zijn moeder ging bezoeken. Mijn vader verklaart:

Het was geen uitzondering, wanneer je je afkomst van haar [de moeder] verborgen hield. Vooroordeel, rassenwaan bestonden eenvoudig, in het voormalig Indië, en dit gedrag - je afkomst verzwijgen - voorkwam roddel, spot en hoon.⁹⁴

De dag voordat haar kleinkinderen in 1946 op de boot naar Nederland vertrokken, zag Komot hen na zeventien jaar weer voor het eerst. Nu om voorgoed afscheid van hen te nemen. Zij was toen de zestig gepasseerd, mijn vader was zeventien. Later schrijft hij over zijn grootmoeder:

Maar de dag vóór het vertrek kregen we Komot te zien, een welgestelde vrouw naar haar kleding te oordelen.⁹⁵
'Kom,' zei mijn vader, 'groet je Oma. Dit is mijn moeder.'

⁹³ Baay 2010: 13.

⁹⁴ Cornets de Groot, R.A. zonder datum c.

⁹⁵ Willem August heeft haar in goede doen kunnen achterlaten, wellicht door haar zijn nalatenschap, zoals de inboedel van het huis, te laten erven.

Zijn moeder? Ik wist nergens van, hij had me nergens op voorbereid, ik wist van het hele bestaan van mijn Oma niets af! In mijn bedremmeling wist ik niets te zeggen, niets te doen. Ik schaamde me.⁹⁶

Ik heb van mijn vader in heel mijn leven één dag een grootmoeder gehad.⁹⁷

Van zijn moeder was Piet nooit vervreemd geraakt. Hij bleef in Indonesië achter tot hij met Indisch pensioen kon gaan. Hoe het Komot verder is vergaan en wanneer zij is overleden weet niemand.

Met dit schrijnende portret in mijn hoofd gingen Sven en ik in Cigaru op zoek naar het administrateurshuis waar Komot en Willem August gewoond hadden. Het werd een hele zoektocht. We zagen de theeplantages die nog altijd in dit gebied liggen. Voor de eerste keer zag ik theestruiken. Ook vonden we de administrateurswoning, die dienst deed als guesthouse. Hier heb ik me het meest verbonden gevoeld met mijn afkomst: 'Hier kom ik vandaan!!!' ging er door me heen.

Bij het schrijven van dit verhaal kwam ik er pas achter dat het de administrateurswoning van de nabijgelegen theeonderneming Bojong Asih in Cihaur was en dus niet die van de theeplantage in Cigaru. Helaas! Toch heb ik me er zo verbonden gevoeld dat ik niet opnieuw op zoek zal gaan naar de woning van mijn overgrootouders. Ik laat het bij deze ervaring die heel mooi was.

We gingen ook naar Caringin, de plaats waar mijn grootvader geboren is. We vonden een medische post die ik voor het idee fotografeerde (op het bord links staat vertaald: dokter 24 uur open), want ik wist natuurlijk niet of dit het gebouw is waar Piet ter wereld is gekomen.

⁹⁶ Cornets de Groot 1986: 38.

⁹⁷ Cornets de Groot 1986: 125.

Theestruiken in de buurt van de administrateurswoning op de theeplantage waar mijn overgrootouders Komot en Willem August woonden, 2010.

Administrateurswoning van een theeplantage in de buurt van die van Komot en Willem August, Cihaur 2010.

Op 75 kilometer van de theeplantage moet het in die tijd per rijtuig, maar ook per auto (ik weet niet hoe zij reisden) een enorme reis zijn geweest om hier een kind ter wereld te brengen. Want wij deden er met de auto van Cigaru naar Sukabumi al 1.5 uur over, terwijl Caringin nog verder ligt. Wellicht was er geen medische hulp

dichter bij huis te vinden of was dit voor een geboorte de beste medische locatie in de omgeving.

Gezondheidscentrum waar mijn grootvader wellicht geboren is, Caringin 2010.

Ook bezochten we Sukabumi waar Komot vandaan komt. Ik stelde me voor dat ze er gewoond had, bijvoorbeeld in een van die huisjes waar de was te drogen hing, en vroeg voorbijgangers of zij de naam Komot kenden. Dat bleek niet het geval. Men legde een relatie met het eiland Komodo. Omdat ik geen Indonesisch sprak, kwam ik niet veel verder.

Later heeft Irwan, mijn gids in Sumatra met wie ik bevriend raakte, bij de burgerlijke stand van Sukabumi naar haar geïnformeerd. Men wist hem te vertellen dat over Komot geen gegevens te vinden zijn. Over haar naam kwam hij te weten dat Komot een in die tijd gebruikte Soendaneese naam was, die tegenwoordig niet meer voorkomt.

Uit informatie van het op 15 augustus 2023 ontsloten Indisch Oud-Paspoortarchief (zie cbg.nl) ben ik te weten gekomen dat Komot in de periode 1946-1950 is overleden en in de laatste periode van haar leven in Cibatu-Cisaat in het regentschap Sukabumi woonde. Hieruit maak ik op dat niet de stad Sukabumi, maar Cibatu-Cisaat haar geboorteplaats is waarnaar ze na het overlijden van Willem

August terugkeerde. De plaats ligt op vijf kilometer van Caringin. Dit kan verklaren waarom Komot juist daar van Piet is bevallen. Ze zal haar zwangerschap bij haar familie hebben doorgebracht en niet op de theeplantage.

Huisjes in Sukabumi, waarvan ik me voorstelde dat mijn overgrootmoeder Komot er gewoond had, 2010.

Sukabumi bezocht ik nog een keer met mijn vriendin Joos. Hier staat zij onder de poort met de naam van de stad, 2013.

Mijn overgrootouders Komot en Willem August met hun dochter Truus (rechts) en hun kleinzoon Otto, 29 april 1929.

Dit hoofdstuk eindigt met een mooie toegift. Zoals gezegd was Komot niet alleen de moeder van Piet, maar ook van zijn één jaar oudere zus Geertruide (zij werd Truus genoemd). Ik wist dat mijn grootvader een zus had, maar ik kende haar niet, noch haar familie.

Per toeval ontmoette ik in 2019 mijn collega-vrijwilliger Erik in Museum Sophiahof - *van Indië tot nu*. Hij bleek de schoonzoon van Truus te zijn.

Met mijn collega en nieuw gevonden familielid Erik in Museum Sophiahof, Den Haag 2019.

Erik is met haar jongste dochter Fenna getrouwd geweest en kon mij vertellen wie de voor mij onbekende familieleden op de fotopagina (op pagina 28) zijn. Ook vertelde Erik dat Truus haar leven lang getrouwd is geweest met Leo en met hem vijf kinderen (drie jongens en twee meisjes) kreeg. Zij overleed in Nederland in 1998.

Op een kleine, mooie familiereünie die Erik in het museum organiseerde, ontmoetten mijn zus Andrea en ik enkele nieuwe familieleden.

Er werd mij nog meer duidelijk. Nu ik wist wie Truus en Leo waren, begreep ik uit het condoleanceboek van mijn grootvaders uitvaart dat zij bij de plechtigheid zijn geweest. Tot het laatste moment was er contact tussen mijn grootvader en zijn zus.

Extra bijzonder is dat ik al jarenlang een felicitatiekaartje voor mijn geboorte in bezit heb, dat is ondertekend door "Oom Leo, Tante Truus en kinderen". Wat vind ik het fijn te weten dat mijn Indische familieleden de ondertekenaars zijn.

Felicitatiekaartje voor mijn geboorte van Truus, de zus van mijn grootvader, haar man Leo en kinderen, 1959.

VII. TROUWAKTE

De trouwakte van mijn grootouders Piet Cornets de Groot en Anna Haagsma (we noemden haar oma Dicky) bevat veel informatie waar ik nog een paar keer naar zal teruggrijpen. Piet en Anna huwden op 29 augustus 1925 te Buitenzorg. Hij was 22 jaar, zij 25 jaar oud. Op de trouwakte wordt als geboorteplaats van Piet vermeld: "Tjaringin, afdeling Soekaboemi".⁹⁸

Het is belangrijk en mooi om te zien dat Komot bij het huwelijk aanwezig was en genoemd wordt. Het is de ultieme erkenning van haar bestaan, van Komot, mijn Indonesische overgrootmoeder.

Meester Cornelis

Op de akte is ook te lezen dat Komot en Willem August in de voormalige gemeente Meester Cornelis (de huidige wijk Jatinegara in Jakarta) woonden, genoemd naar de schoolmeester, prediker en landbezitter Meester Cornelis van Senen.⁹⁹

Sven en ik gingen er heen en zagen er de witte gebouwen uit de koloniale tijd, zoals het treinstation en een school met hun langgerekte vorm. Ook zagen we de Bethelkerk. Al deze gebouwen hadden dezelfde Nederlands daken van rode dakpannen. Meester Cornelis is ook de geboorteplaats van de schrijver E. du Perron. Hij schreef erover in zijn onvergetelijke roman *Het land van herkomst* en zal de gebouwen ongetwijfeld gekend hebben.

⁹⁸ Soekaboemi is het regentschap waarin de plaats Tjaringin, de geboorteplaats van Piet, ligt. Op bijna alle officiële documenten wordt niet Tjaringin, maar Soekaboemi als zijn geboorteplaats vermeld.

⁹⁹ Wikipedia. De vrije encyclopedie b.

Kontr. No. 1351/1951.-

S a l i n a n dari daftar pemasukkan akte akte --
Perkawinan jang diselenggarakan di
Bogor tahun seribu sembilan ratus --
dua puluh lima.-----

No. 20/1925.-

----- Heden den negen en twintigsten Augustus negentien honderd --
vijf en twintig, verschenen voor mij JERONIMUS LOEN, buitengewoon --
ambtenaar van den Burgerlijken Stand te Buitenzorg, bij verhindering
wegens dienstzaken van den gewoon ambtenaar : -----

PIET CORNETS DE GROOT,-----

geboren te Tjaringin, afdeeling Soekaboemi, oud twee en twintig jaren
van beroep tijdelijk waarnemend Controleur der derde categorie bij --
den Post- Telegraaf en Telefoondienst, wonende te Banddeng, vroeger --
niet gehuwd geweest, meerderjarige zoon van de Inlandsche vrouw, ---
KOMOT, zonder beroep, wonende te Meester-Cornelis en erkend door ---
Jonkheer WILLEM AUGUST CORNETS DE GROOT, van beroep Boekhouder bij --
het Notariskantoor Carpentier Alting, te Batavia, wonende mede te ---
Meester-Cornelis -----

----- en -----

ANNA MARIA FRANCISCA HAAGSMA,-----

geboren te Semarang, oud vijf en twintig jaren, zonder beroep, wonen-
de te Buitenzorg vroeger gehuwd geweest met HENDRICUS LEONHARDUS, ---
PEETERS, overleden, meerderjarige dochter van OENE HAAGSMA, gepension
neerd Onderluitenant met den titulairen rang van Tweeden Luitenant --
der Infanterie en van diens echtgenoot ADRIANA EHRENCRON, zonder be-
roep, beiden wonende te Buitenzorg, -----
die mij verzochten over te gaan tot de voltrekking van hun voorgenom-
men huwelijk en mij tot dat einde de volgende bewijsstukken ter hand
stelden, welke alle aan het origineel dezer akte zijn gehecht, te ---
weten : -----

Ten eerste : De geboorte-akten der aanstaande echtgenooten.-----

Ten tweede : De sterfakte van den vorigen echtgenoot van de bruid.---

Ten derde : De akte van toestemming verleden op den tienden Augustus
negentien honderd vijf en twintig onder nummer negen en dertig voor --
den tijdelijk vervangend Notaris Meester ADRIAAN HENDRIK VAN OPHULJ--
SEN TE Batavia, waaruit blijkt, dat de vader des bruidegoms toestem-

ming

Trouwakte van mijn grootouders Piet en Anna, Buitenzorg 1925.

Station, school en kerk in Meester Cornelis, tegenwoordig de wijk Jatinegara in Jakarta, 2010.

VIII. FAMILIEPORTRET IN BUITENZORG

Hier volgt nog een klein familieportret. Op de huwelijksakte staan namelijk ook mijn overgrootouders Haagsma, de ouders van mijn grootmoeder Anna Haagsma, vermeld. Het betreft hier geen relatie van een Nederlandse man en een Indonesische njai, maar een huwelijk tussen een Nederlandse man en een Indische vrouw. Ik vroeg me af waarom deze Indische overgrootmoeder Adriana wel en de Indonesische Komot niet getrouwd was. Reggie Baay schrijft hierover dat het Europese mannen al sinds 1848 was toegestaan te trouwen met hun njai. Toch bleef het aantal huwelijken gering:

Dat had alles te maken met de koloniale mores, met de veelal onuitgesproken code dat men als Europese man weliswaar met een inheemse vrouw mocht samenleven, maar dat met haar trouwen toch echt te ver ging.¹⁰⁰

Ook het verhaal van deze overgrootouders, dat ik optekende uit mijn vaders dagboeken, sprak tot mijn verbeelding.¹⁰¹

Zij heette Adriana Ehrencron en werd geboren te Ngawi op Oost-Java op 4 april 1881. Haar ouders hadden allebei een Duitse achternaam. Met haar gemengde bloed was zij donker van uiterlijk. Adriana was dol op alles wat militair was. Zijn naam was Oene Haagsma, hij werd op 25 januari 1867 te Kooten in Friesland geboren. Adriana en Oene trouwden op 22 februari 1899 te Ngawi, zij was bijna achttien, hij was 32 jaar oud. Ze kregen drie dochters en een zoon.

Oene had als 2^e luitenant in de wrede Bali-oorlog (1906) gevochten.

¹⁰⁰ Baay 2010: 41.

¹⁰¹ Cornets de Groot, R.A. 1985b en 1989b.

In deze oorlog vonden de Balinezen hun einde in de *puputan* (eervolle zelfmoord), zij verkozen deze rituele collectieve zelfmoord voor het oog van de vijand boven overgave.

Adriana en Oene Haagsma, de ouders van mijn grootmoeder Anna.

Na de bloedige Nederlandse verovering van Bali, die Oene nederig stemde, hield hij zich bezig met de studie van het Sanskriet. Oene overleed op 28 januari 1938 te Weltevreden.¹⁰²

Na Oene's dood hield Adriana een plaats voor zijn geest aan tafel vrij, verweende hem met allerlei lekkere hapjes en sprak hem toe bij het slapen gaan. Oene's pyjama legde zij op zijn eigen plaats in het tweepersoonsbed. Mijn vader voegt er aan toe:

Na zes uur 's avonds mocht ik van haar niet meer onder de waringin komen, omdat dan de geesten rondwaarden in en onder die "geestenboom". Ik heb die dingen altijd een beetje eng, maar ook wel heel beminlijk van haar gevonden.¹⁰³

Toen Adriana na de oorlog naar Nederland vertrok, gaf zij haar ritueel op; Oene's geest was in Indonesië achtergebleven. Dit afscheid viel haar zwaarder dan zijn dood. Adriana overleed op 4 januari 1955 te Den Haag.

Marion Bloem schrijft over dergelijke mystieke verhalen:

Mijn vader zei: 'Als je er niet in gelooft bestaat het niet.'
Mijn moeder stelde me gerust met: 'Wees niet bang, in Nederland bestaat dat niet, dat is alleen daar'.¹⁰⁴

Buitenzorg

Op de huwelijksakte las ik voorts dat Adriana en Oene in Buitenzorg woonden. Omdat Piet begin jaren dertig vaak voor zijn werk werd overgeplaatst, woonde mijn vader als kleine peuter tijdelijk bij hen. Bij terugkeer in het gezin sprak hij uitsluitend

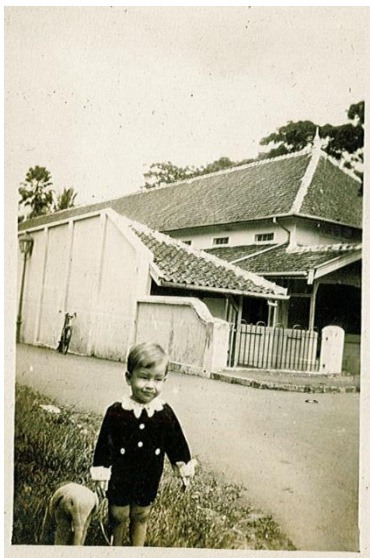
¹⁰² Wijk in Batavia die door Europeanen bewoond werd, nu Jakarta Pusat (Centraal-Jakarta).

¹⁰³ Cornets de Groot, R.A. 1989b.

¹⁰⁴ Bloem 2020: 258.

Soendanees.¹⁰⁵ Op de foto's, die in 1932 in Buitenzorg genomen zijn, heeft mijn vader een mooi fluwelen pakje aan en zijn speelgoedolifantje bij zich. Hij herinnert zich:

Voor ongeveer zo'n gebouw [] sta ik als een jongetje van vier, of iets jonger misschien, in een zwart fluwelen pakje met een kraagje en manchetten van kant. Hoogblond, zeer blank, allerm minst versteend. Integendeel: ik ben op dat pakje even trots, misschien trotser dan mijn moeder, die het zopas voor me maakte. Daarbij ben ik een blijmoedig kind. Aan mijn voet staat een speeltje.¹⁰⁶

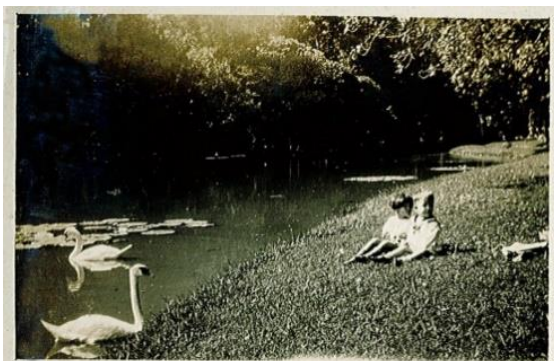

Mijn vader als kleine peuter in mooi fluwelen pakje met speelgoedolifantje, Buitenzorg 1932.

¹⁰⁵ Soendanees werd in het historische gebied Soenda gesproken (zie voetnoot 54). Op West-Java is het tegenwoordig een officiële taal met circa 27 miljoen sprekers.

¹⁰⁶ Cornets de Groot, R.A. 1987.

Van Buitenzorg zijn meer foto's bewaard gebleven, zoals die in 's Lands Plantentuin (Kebun Raya) van mijn vader en zijn zus Louise (roepnaam Loes) bij de victoria regia's (reuzenwaterlelies). In het vroegste album vond ik foto's bij de kenariboom van de drie zussen Haagsma. Het zijn mijn grootmoeder Anna en haar zussen Cil en Mieneke. Mieneke overleed als gevolg van een blindedarmontsteking tijdens de bersiap in 1946 en kwam op een vuilnisbelt terecht. Vreselijk!

Mijn vader en zijn zus Loes in 's Lands Plantentuin, Buitenzorg ongedateerd.

Mijn grootmoeder Anna (midden) met haar zussen Cil (links) en Mieneke (rechts) in 's Lands Plantentuin, Buitenzorg 1923-1924.

De botanische tuin heb ik op alle drie mijn reizen bezocht, zo heerlijk vond ik het er. Ik hou van de vijver met de victoria regia's en de kenaribomen met hun typische plankwortels. Deze liefde werd wellicht ook ingegeven doordat ik met de foto's van toen in mijn hoofd de mogelijkheid had de periode naar het verleden te overbruggen door op dezelfde plekken te zijn als mijn familie 80-90 jaar eerder.

Bij de kenariboom in Kebun Raya, net als mijn grootmoeder en haar zussen 90 jaar eerder, Bogor 2013.

Bij de vijver met de victoria regia's in Kebun Raya, net als mijn vader en zijn zus toen ze nog peuters waren, Bogor 2010.

Ook nam ik wat aarde uit de tuin mee om over mijn kist te strooien,
zodat ik symbolisch in Indonesische grond begraven word.

IX. BANDOENG

Na het huwelijk van mijn grootouders in 1925 werd mijn vader Rudolf Adriaan op 3 februari 1929 om kwart voor twee 's middags te Bandoeng geboren.

Geboortekaartje van mijn vader, 3 februari 1929.

Babyfoto van mijn vader, voorjaar 1929.

Zijn ouders berichtten hierover dat hij "een flinken zoon" was, toen nog zonder voornamen. Ook is er een schattige babyfoto van hem genomen. De dag na zijn geboorte deed zijn vader Piet op 4 februari 1929 aangifte bij de burgerlijke stand te Bandung.

W. Meester

UITTREKSEL uit het Register tot inschrijving
 der acten van GEBORTEN, gehouden te
 BANDOENG in het jaar negentien honderd
 negen en twintig.
 No. 57.

Heden den vierden Februari negentien honderd negen
 en twintig verscheen voor mij Emil Gustaaf Bons
 buitengewoon ambtenaar van den Burgerlijken Stand te Bandoeng, bij wettige
 verhindering wegens andere ambtsbezigheden van den gewoon ambtenaar:
 Hiet Correns de Vroot
 oud vijf en twintig jaren, van beroep Controleur klasse
 bij den Post, Telegraaf en Telefoon dienst
 te Bandoeng, die mij heeft verklaard,
 dat te Bandoeng op den vierden
 Februari negentien honderd negen en twintig
 des voor middags ten kwart voor twee
 ure is geboren een kind van de natuurlijke
 Anna Maria Francisca Manguma zonder beroep,
 wonende te Bandoeng
 zijne echtgenoot, aan welk kind zijn gegeven de
 voornamen: Rudolf Adriaan:

Deze aangifte is geschied in tegenwoordigheid van Petrus
 Paulus Heymans
 oud twee en veertig jaren, van beroep Commissaris eerste
 klasse bij den Post, Telegraaf en Telefoon dienst
 wonende te Bandoeng en van Julianus Johan-
 nes van Hese
 oud vier en dertig jaren, van beroep Waandgelder bij
 het hoofd bureau van den Post, Telegraaf en Telefoon dienst
 wonende te Bandoeng
 Van welke aangifte deze acte is opgemaakt en na voorlezing ondertekend,
 (Was getekend): De Groot, P. Heymans, J. J. van Hese, G. Bons.

*Lijken
 overgeleverd
 de dokter
 en in de plaats
 van een woord*

Voor

Geboorteaakte van mijn vader, 4 februari 1929.

Huis waar het gezin Cornets de Groot woonde, Tuindorppweg 3 Bandoeng circa 1929.

Van rechts naar links: mijn grootmoeder Anna, haar man Piet, dochter Maud en zus Cil. Voor Anna is het naambordje "P. Cornets de Groot" bevestigd, Bandoeng circa 1929.

Net zoals ik altijd wist dat mijn vader uit Indië kwam, wist ik ook dat hij in Bandoeng was geboren. Het gezin Cornets de Groot (hierna: het gezin) woonde rond die tijd aan de Tuindorpweg 3 (Jalan Lengkong Tengah) en bestond uit mijn grootouders Piet en Anna, mijn vader Rudy, zijn zus Loes en halfzus Maud. Maud was de dochter uit het eerste huwelijk van mijn grootmoeder Anna. Haar zus Cil maakte ook deel uit van het gezin. Tijdens het bezoek van Sven en mij aan mijn vaders geboorteplaats Bandung, hoopte ik het huis te zien dat ik van de foto's kende.

Op zoek naar het woonhuis van het gezin Cornets de Groot. Het huis aan Jalan Lengkong Tengah 3 (Tuindorpweg 3) vonden we weliswaar, maar het leek niet op het huis van toen, Bandung 2010.

We gingen naar Jalan Lengkong Tengah en vonden een huis op nummer 3, maar er was helaas geen gelijkenis.¹⁰⁷ Was het huis misschien onherkenbaar verbouwd? We zochten verder in de straat, omdat huizen soms zijn omgenummerd, maar ook daar was geen gelijkend huis te vinden.

Ik zou op mijn reizen vaker een adres niet vinden en troostte me dan met de gedachte dat ik in ieder geval in de buurt was geweest en de sfeer van de huizen, de straat en de buurt had kunnen proeven.

De stad, waar mijn vader werd geboren en waar hij het laatste oorlogsjaar en de bersiaptijd zou doormaken, hebben we uitgebreid bekeken. We liepen door Jl. Braga, een van de oudste en bekendste winkelstraten in het centrum, vanwege de herinnering van mijn vader in zijn reisverslag:

Braga, de luxewinkelstraat, is een volkswinkelstraat geworden. Bata, de Boogerij, ze staan er nog alsof er niets gebeurd is, en net als vroeger kun je in die lunchroom - hoe Hollands is 't hier toch - boterstaven en mergpijpjes kopen. Ik herken hier veel, en niet zonder genoegen. Er is op de drukte na, weinig veranderd in Bandung.¹⁰⁸

De schoenenwinkel Bata was er niet meer, overigens zag ik die wel in andere Indonesische plaatsen. De lunchroom "Boogerij" intrigeerde me. Na goed zoeken, begreep ik dat mijn vader lunchroom Bogerijen bedoelde. Het was gek om zo ver van huis die typisch Nederlandse producten te zien. We bestelden een saucijzenbroodje. Ik kon er niet zo van genieten zoals in Nederland, het paste niet. Bovendien was ik gewend om álle maaltijden van de dag rijst te eten, ik had liever een Indonesische lunch besteld.

¹⁰⁷ In Indonesië is het gebruikelijk Jalan (straat) af te korten tot Jl. Vanaf hier schrijf ik Jl.

¹⁰⁸ Cornets de Groot, R.A. 1987.

Met Sven in lunchroom
Bogerijen met zijn Hollandse
banketbakkersproducten, die
mijn vader zich uit zijn jeugd
herinnerde, Bandung 2010.

Verder wandelend door Bandung passeerden we een paar kleine paarden. Ik dacht terug aan die keer dat ik als kind aan mijn vader vroeg wat hem was opgevallen toen hij in Nederland kwam. Hij zei toen de paarden groot te vinden en het gras heel groen. Ik fotografeerde de paardjes en herinnerde me de foto waarop hij zelf tijdens de vakantie op zo'n paardje reed, samen met zijn zus Loes in het landelijke gebied Tjoemboeleoeit (Ciumbuleuit). Het is nu een wijk in het noorden van Bandung die wij ook bezochten.

Kleine paarden, Bandung 2010.

Mijn vader en zijn zus Loes te paard, Tjoemboeleoeit ongedateerd.

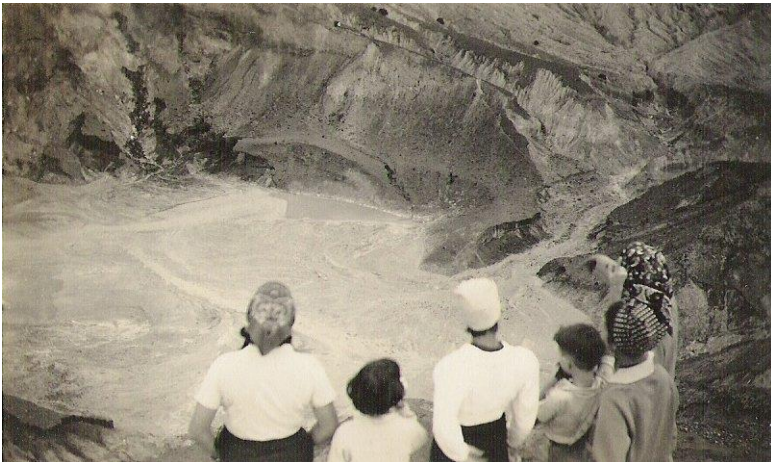
Jaren later las ik mijn vader die schrijft:

Mijn eerste verbazing: Kan gras werkelijk zo groen zijn als hier?

Mijn tweede: Alle paarden hier zijn verbazend groot.¹⁰⁹

Omgeving van Bandung

Uit de oude fotoalbums maakte ik op dat het gezin in West-Java op vakantie ging, onder andere naar de vulkaan Tangkoeban Prahoe (Tangkuban Perahu). Sven en ik bezochten deze plaats ook, wij stonden aan dezelfde kraterrand.

Mijn vader (vierde van links) als kind met zijn familie bij de kraterrand van de vulkaan Tangkoeban Prahoe, ongedateerd.

Ook bezocht het gezin het meer Telaga Warna, dat als Telaga Hideung een sleutelrol in de novelle *Oeroeg* van Hella Haasse speelt. Dit vulkaanmeertje (bij de Puncak Pas) zagen mijn vriendin Joos en ik tijdens mijn tweede reis. Ik vond er het volgende mooie en passende fragment uit *Oeroeg* over:

¹⁰⁹ Cornets de Groot 1986: 124.

Sven en ik zagen dezelfde kraterwand als mijn vader als kind, Tangkuban Perahu 2010.

Het meer maakte, wonderlijk genoeg, ook op klaarlichte dag de indruk door de maan beschenen te worden. Het licht, dat tussen de bergtoppen en overhangende boomkronen tot de oppervlakte van het water doordrong, was goudgroen, als gefilterd door scherven glas van kerkramen. Ik zag de drijvende planten, de kringen en rimpelingen op het water, dáár waar Oeroegs vader in de diepte verdwenen was.¹¹⁰

Institut Teknologi Bandung

Naast de familieplekken wilde ik in Bandung ook per se het Institut Teknologi Bandung (oude naam: Technische Hoogeschool te Bandoeng) zien, omdat Soekarno er gestudeerd had. Het was de eerste technische universiteit (1920) van Nederlands-Indië en dus ook van het huidige Indonesië.

¹¹⁰ Haasse 1948: 66.

Mijn vader bezocht als kind het vulkaanmeer Telaga Warna, ongedateerd.

Met Joos bij hetzelfde vulkaanmeer Telaga Warna, 2013.

De oudste gebouwen zijn ontworpen in Minangkabause stijl (met puntige daken die de horens van de karbouw symboliseren). Toen Soekarno er ging studeren, telde de universiteit slechts elf Indonesische studenten. Hij studeerde er in 1925 af als ingenieur, gespecialiseerd in “het aanleggen van wegen en waterwerken”.¹¹¹ Waarom wilde ik de universiteit van Soekarno zien? Ik kijk met een politieke blik naar de wereld. Mijn politieke interesse kreeg ik, misschien niet altijd expliciet, van huis uit mee. Ik herinner me bijvoorbeeld dat ik in 1968 aan de hand van mijn vader naar de Amerikaanse ambassade aan het Haagse Voorhout ging, om er het condoleanceregister voor de vermoorde Democratische presidentskandidaat Robert Kennedy te tekenen. Ook wist ik op welke partijen mijn ouders stemden, zoals een keer op de Kabouters begin jaren zeventig.

Toen mijn vader na ons weerzien vernam dat ik lid was geworden van de CPN, nadat de vernieuwende en democratisch gezinde Ina Brouwer in 1986 het roer had overgenomen, was hij maar wat trots!¹¹² In die jaren was ik vaak op demonstraties te vinden, ik heb nog altijd mijn protestbuttons die ik toen droeg. Ook ging ik naar de 1 mei-vieringen van de Dag van de Arbeid of ik vierde Internationale Vrouwendag met het feministische vrouwenkoor waarin ik dwarsfluit speelde.

Onlangs herinnerde ik me dat mijn vader me begin middelbare-schooltijd een korte biografie over Friedrich Engels had gegeven.¹¹³ Waarom gaf hij mij dat boekje? Had hij mijn linkse denken toen al herkend? Er zat tot mijn verrassing een briefje in het boekje met een korte samenvatting van mijn vaders hand. Hij schrijft onder andere:

¹¹¹ Adams 1967: 83.

¹¹² CPN = Communistische Partij Nederland. Ik vond het mooi dat mijn partij in de jaren 1945-1949 als enige partij had gekozen voor een onafhankelijk Indonesië en stelling had genomen tegen het Nederlands-Indiëbeleid.

¹¹³ Mellink 1954.

Institut Teknologi Bandung in Minangkabause stijl, waar Soekarno begin jaren twintig van de vorige eeuw studeerde, Bandung 2010.

Protestbuttons die ik tijdens demonstraties droeg, 2022.

Zowel hij [Engels] als Marx hebben zich voor de mens ingezet en om deze te verlossen uit mensonwaardige sfeer zich in de politieke en sociale strijd geworpen.

Hoe het ook zij, met Soekarno voelde ik me politiek verwant. Zonder hem was Indonesië 77 jaar geleden niet onafhankelijk geworden! Soekarno heeft niet lang als ingenieur gewerkt. Zijn bestemming was om de "bouwer van een natie" te worden.¹¹⁴ Want hij was in zijn onafhankelijkheidsstrijd als geen ander in staat de drie grote antiekoloniale stromingen - islam, marxisme en nationalisme - tot een alliantie te smeden. Hieruit kwam zijn *Pancasila* voort, de vijf basisbeginselen waarop de Indonesische staat gebaseerd is, waarvan hij in 1945 de eerste president zou worden.¹¹⁵

¹¹⁴ Adams, 1967: 85.

¹¹⁵ Deze beginselen zijn nationalisme, internationalisme, democratie, sociale rechtvaardigheid en geloof in één God.

Gedung Merdeka

In Bandung bezochten Sven en ik ook de voormalige sociëteit Concordia. Van 18 tot 24 april 1955 vond hier de Aziatisch-Afrikaanse conferentie, beter bekend als de Conferentie van Bandung, plaats. Het als museum ingerichte gebouw (Museum Konferensi Asia-Afrika), dat geheel gewijd is aan deze ene week, heet *Gedung Merdeka* (Vrijheidsgebouw). De straat waar het gebouw aan ligt, heet sinds de conferentie Jl. Asia-Afrika.

Gedung Merdeka waar in 1955 de Aziatisch-Afrikaanse conferentie plaatsvond, Bandung 2010.

We zagen de enorme balzaal die tijdens de plenaire vergadering plaats bood aan 2000 deelnemers. Ook zagen we Soekarno, toen tien jaar president, spreken tegen de achtergrond van de vlaggen van de deelnemende landen en we begrepen dat hier iets groots gebeurd was. Hier was de Beweging van Niet-Gebonden Landen uit voortgekomen: landen die zich organiseerden tegen (neo)-kolonialisme en imperialisme, met Indonesië als voortrekker daarvan.

Gedung Merdeka is ingericht als museum, geheel gewijd aan de Aziatisch-Afrikaanse conferentie die hier in 1955 plaatsvond, Bandung 2010.

In het boek *Revolusi* las ik er meer over.¹¹⁶ De conferentie behelsde de eerste grote bijeenkomst van de politieke leiders zonder het Westen en het communistische Oostblok. Het plan om als collectief de krachten te bundelen kwam van Soekarno. De deelnemers waren afkomstig uit 29 Aziatische en Afrikaanse landen. Zij vertegenwoordigden 65% van de wereldbevolking, zo'n anderhalf miljard mensen. Ook waren er 400 journalisten aanwezig. De conferentie was een belangrijk moment in het bewustzijn van de deelnemers, die hun conferentie voor het eerst op deze grote schaal hielden. Soekarno zei in zijn openingswoorden: "Dit is de eerste intercontinentale conferentie van gekleurde volkeren in de geschiedenis van de mensheid. Het is een nieuwe start in de geschiedenis van de wereld wanneer leiders van Aziatische en Afrikaanse volkeren elkaar kunnen ontmoeten in hun eigen landen".¹¹⁷ De deelnemers eisten hun stem op in hun afkeer van kolonialisme en rassendenken en in hun sterke wens naar wereldvrede. Soekarno was een wereldleider geworden. De 'geest van Bandung' verspreidde zich over de wereld, leiders als Nelson Mandela en Martin Luther King lieten zich erdoor inspireren. Maar "de geest van Bandung werd moedwillig gesmoord".¹¹⁸ Op 1 oktober 1965 vond een militaire coup plaats. Generaal Suharto, die toen feitelijk de macht nam, begon een massaslachting op verdachte communisten, gesteund door de CIA. Naar schatting kwamen tussen een half miljoen en een miljoen Indonesiërs om het leven. Soekarno werd in 1967 vervangen door Suharto, hij vestigde toen een militaire dictatuur die 31 jaar zou duren. "Het was de eerste grote, door Amerika gesteunde regimewissel van de Koude Oorlog".¹¹⁹ De steun voor Suharto viel pas weg toen de Sovjet-Unie uiteen viel en de Amerikanen geen communistisch gevaar meer vreesden. Suharto trad af in 1998.

¹¹⁶ Van Reybrouck 2020: 483-517.

¹¹⁷ Van Reybrouck 2020: 497.

¹¹⁸ Van Reybrouck 2020: 514.

¹¹⁹ Van Reybrouck 2020: 515.

X. FAMILIESPOREN OP SUMATRA

In dit hoofdstuk ga ik op zoek naar de verschillende familiesporen die te maken hebben met het werk van mijn grootvader op Sumatra. Sumatra is een prachtig eiland, het op vier na grootste ter wereld. Ik heb het twee keer uitgebreid bezocht omdat de familieplaatsen over een groot gebied verspreid liggen. Ook over de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd was veel te ontdekken en te zien.

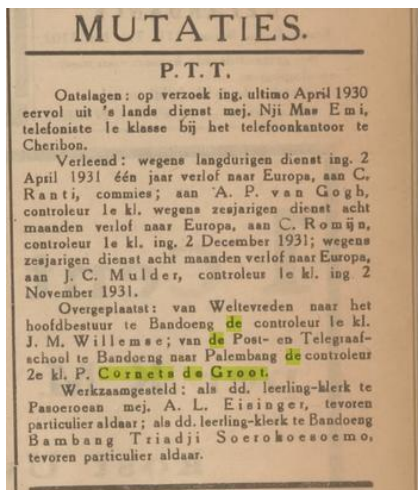
Na het huwelijk van mijn grootouders en de geboorte van mijn vader uit de vorige hoofdstukken vervolg ik mijn familiegeschiedenis met mijn grootvaders werk bij de Indische Post-, Telegraaf- en Telefoondienst (PTT). Voordat ik op zijn loopbaan inga, schets ik een beeld van de functies die indo's in Nederlands-Indië hadden, dat ik uit verschillende digitale bronnen ophaalde. In de hiërarchische en raciale koloniale samenleving vormden indo's de groep tussen de totoks (volbloed Nederlanders) en inlanders in. Velen van hen waren ambtenaar of dienden in het KNIL (Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger). In het overheidsbestuur, de PTT en de spoorwegen vormden zij de meerderheid. Ambtenaren bij de PTT kregen vaak te maken met overplaatsingen, bijvoorbeeld naar een standplaats in de binnenlanden van Sumatra. Het kon ook zijn dat een ambtenaar overplaatsing aanvroeg in verband met persoonlijke omstandigheden. Verhuizen maakte vaak deel uit van het levenspatroon. Weer ergens opnieuw beginnen, nieuwe vrienden maken etc. gaf aan het leven een zekere dynamiek.

De stamkaart van mijn grootvader Piet, afkomstig uit het archief van het ministerie van Koloniën, laat zien welke functies hij

wanneer en waar gehad heeft.¹²⁰ Dergelijke stamkaarten maken een korte vermelding van de loopbaan van de personen die als civiel ambtenaar in dienst waren van het Nederlands-Indisch gouvernement.

Op de stamkaart staat dat Piet al in 1923 als waarnemend controleur 2^e klasse bij de PTT werkte. Hij was toen nog maar twintig jaar oud. Ik vond dit ook terug in de Inventaris Arsip (archief) Post-, Telegraaf- en Telefoondienst 1870-1950:

15. Het verzoek om machtiging om de tijd wd Ctr 2's P. Cornets de Groot en Mas Soedibjo alsmede de tijd wd Adsp Ctr's Benjamin Titus, F.J.H. Muller en Raden Dijar in vasten dienst van den Lande op te nemen. 19 Mei-17 December 1923.¹²¹

Palembang was de eerste plaats op Sumatra waar Piet zeven jaar later gestationeerd werd. Piet had een controleurscursus gevolgd en werd van de Post- en Telegraafschool te Bandoeng als controleur 2^e klasse overgeplaatst naar Palembang, zo berichtte *De Koerier* uit Bandoeng op 1 mei 1930.

PTT-vermelding in *De Koerier* van mijn grootvaders overplaatsing van Bandoeng naar Palembang, 1 mei 1930.

¹²⁰ Zie https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/archief/2.10.36.21/invnr/3/file/NL-HaNA_2.10.36.21_3_0113.

¹²¹ Arsip Nasional Republik Indonesia 2018: 20.

Daarna volgden benoemingen tot waarnemend controleur 1^e klasse en controleur 1^e klasse. Hetzelfde archief bevestigt dat Piet werkzaam was als waarnemend controleur 1^e klasse in de periode die op de stamkaart vermeld staat (oktober 1932-maart 1933):

2403. Personeelsverlag [*sic*] gehouden Inspectie over het post- en telegraaf kantoor beheerd door den wd. Controleur [*sic*] le klasse P. Cornets de Groot. 20 December 1930-4 Maart 1933.¹²²

Op Sumatra werkte Piet in de periode 1930-1933 in de plaatsen Palembang, Moeara Enim (Muara Enim) en Teloek Betong (Teluk Betung). De volgorde na Palembang is mij niet bekend. Het jaar 1933-1934 bracht hij met zijn gezin in Den Haag door. Zijn stamkaart vermeldt: "wegens langdurigen dienst eenen jaar verlof naar Europa verleend, ingaande 20 augustus 1933". Zijn laatste standplaats op Sumatra van 1934 tot en met 1937 was te Padang. Op 10 mei 1938 kwam de beschikking die bepaalde dat Piet van Padang werd overgeplaatst naar "Batavia-Centrum" op Java.¹²³ De stamkaart is na deze overplaatsing niet verder bijgehouden. Piet zou het uiteindelijk tot hoofdcontroleur brengen.¹²⁴

Bij het schrijven van dit verhaal vond ik een PTT-formulier, waardoor het werk van Piet nog meer voor me ging leven. Het zat in een door mijn grootmoeder zelf aangelegd kookboek, waarop zij een recept had geschreven. Op het formulier is de datum **193.....** al voorbedrukt. Het is een mooi tastbaar bewijs van zijn werk in de jaren dertig bij de PTT.

Palembang

Palembang is de hoofdstad van de provincie Zuid-Sumatra en zoals

¹²² Arsip Nasional Republik Indonesia 2018: 315.

¹²³ Mijn vader vermeldt 1937 als vertrekjaar uit Padang (zie pagina 159). De PTT-overplaatsing volgde dus later in 1938.

¹²⁴ Ik heb niet kunnen vinden wat het werk van een controleur bij de PTT precies inhield.

MODEL P.

GOVERNEMENTS POST-, TELEGRAAF- EN TELEFOONDIENST.

KANTOOR

Dienst van 193 , blad

op draad toestel

KANTOOR				KANTOOR			
Uur.	Lokaal nr.	Uur.	Lokaal nr.	Uur.	Lokaal nr.	Uur.	Lokaal nr.
	GESEIND.		ONTVANGEN.		GESEIND.		ONTVANGEN.
(1)				(1)			
1							
2							
3							
4							
5							

Deel van PTT-formulier uit de jaren dertig toen mijn grootvader bij de PTT werkte.

gezegd de eerste standplaats van Piet op Sumatra. In Palembang werd ik in 2019 zestig jaar. Ik was van plan om dit heuglijke feit in stilte te vieren. Daarom was ik des te meer verrast toen 's morgens bij het hotelontbijt de personeelsleden in een optocht met taart en kaarsjes aan mijn tafel verschenen. Ze zongen *Happy Birthday* en feliciteerden me. Ik blies de kaarsjes uit en we aten gezamenlijk van de heerlijke taart die ik mocht aansnijden. De vrouw die me de taart gaf, maakte ook een filmpje van het festijn met foto's, video-fragmenten en een muziekje eronder. Zo aardig! Ik verbleef er maar twee nachten en zou de volgende dag alweer vertrekken. Dit was de mooiste verjaardag die ik me kon wensen. Gelukkig kon ik haar de volgende ochtend bij mijn vertrek hartelijk bedanken.

Later vertelde Sven me dat hij hotel Swarna Dwipa had gemaild met de lieve vraag om namens Hans en hemzelf aandacht aan mijn verjaardag te besteden. Maar dan nog ondervond ik weer, net als in Badur, die grote Indonesische vriendelijkheid en onbaatzuchtigheid.

In gezelschap van Irwan en Slamet, de gids en chauffeur die mij deze reis op Sumatra vergezelden, besteedde ik meer tijd aan het leren kennen van de stad dan dat ik me verdiepte in het *kantor pos* (postkantoor) van mijn grootvader.

Op mijn zestigste verjaardag werd ik verrast met felicitaties van het hotel-
personeel, Palembang 2019.

Ik had namelijk geen enkele aanwijzing waar Piet gewerkt of gewoond had. De stad wordt gescheiden door de Musi, de enorme rivier met zijn Amperabrug, het beeldmerk van de stad. De brug werd in opdracht van Soekarno gebouwd (1964) en gefinancierd met Japanse herstelbetalingen als schadeloosstelling voor de Tweede Wereldoorlog.

We voeren over de Musi onder de Amperabrug door en ik zag dat alles hier op en in het water gebeurde: scheepvaart, overslagplaatsen, drijvende woonhuizen, wasplaatsen, visserij en toerisme.

Varend over de Musi onder de Amperabrug door, Palembang 2019.

27 december 1949

In Palembang bezochten we het enig overgebleven traditionele huis (*rumah limas*), dat uit de stad verplaatst is en als historisch museum van Zuid-Sumatra (Museum Balaputera Dewa) is ingericht. De belangrijkste historische gebeurtenis was op ware grootte in karton te bewonderen: dr. Mohamad Isa, gouverneur van

Zuid-Sumatra, tekent voor de ontvangst van de soevereiniteits-overdracht van Nederland aan de *Republik Indonesia* (Republiek Indonesië) op 27 december 1949. Dit gebeurde op hetzelfde moment dat de machtsovergave in het Paleis op de Dam plaatsvond, toen Nederland eindelijk een punt zette achter het koloniale bewind in Nederlands-Indië.

Traditioneel huis (rumah limas) tevens historisch museum, Palembang 2019.

Ondertekening op 27 december 1949 van de soevereiniteits-overdracht op Zuid-Sumatra, Palembang 2019.

Als Nederlandse voel ik me beschaamd dat Nederland het in de onderhandelingen voor elkaar had gekregen dat Indonesië akkoord ging met een herstelbetaling van 4,5 miljard gulden om de Nederlandse wederopbouw te financieren. Het was voor Indonesië de enige manier om eindelijk onafhankelijk te worden. David van Reybrouck schrijft:

Zoals slaven in de negentiende eeuw hun eigenaar moesten betalen voor hun vrijlating, zo moest Indonesië nu zichzelf vrijkopen.¹²⁵

Volgens het artikel *De prijs van de onafhankelijkheid* stopte Indonesië de betalingen in 1956. Er resteerde toen nog ongeveer 650 miljoen gulden, waarmee een kleine vier miljard aan Nederland was afgelost.¹²⁶

Maar voor de soevereiniteitsoverdracht zou Nederland nog een bloedige rekolonisatie- of heroveringsoorlog voeren. Had Nederland 17 augustus 1945, de datum waarop Soekarno de onafhankelijke Republiek Indonesia had uitgeroepen, als datum van de Indonesische onafhankelijkheid gerespecteerd, dan zou dat veel - vooral Indonesische - levens gespaard hebben. Want het einde van de eeuwenlange Nederlandse bezetting en geweldstraditie ging gepaard met een ruim vier jaar durende gruwelijke oorlog. De meest recente onderzoeksresultaten laten zien dat aan Nederlandse kant 5300 militairen omkwamen, waaronder een aanzienlijk deel Indonesiërs in Nederlandse dienst (de helft door ziekte en ongelukken). Daarnaast kwamen in de bersiapperiode (de eerste fase van de oorlog) 6000 (Indo-)Europeanen, Molukkers en andere Indonesiërs door geweld om het leven. Aan Indonesische kant is het aantal slachtoffers als direct gevolg van Nederlands militair geweld niet te geven, het moeten ruim 100.000 doden

¹²⁵ Van Reybrouck 2020: 479.

¹²⁶ Hoek en Van der Kleij 2020.

geweest zijn.¹²⁷ Maar vanwege deze verschrikkingen heeft de Nederlandse regering Indonesië niet opgegeven. Bepalend voor die keus was alleen de vraag wat goedkoper was: doorgaan of stoppen met de bezetting. Voor Nederland speelden financiële overwegingen van het begin tot het eind van de kolonie een doorslaggevende rol. David van Reybrouck schrijft:

Het overzeese avontuur eindigde met hetzelfde argument als waarmee het drieënhalve eeuw geleden was begonnen: toen was het voordeliger om zelf specerijen te halen, nu was het voordeliger om terug naar huis te keren.¹²⁸

De Vijfdaagse Oorlog te Palembang is voor Indonesiërs een belangrijk moment in hun onafhankelijkheidsstrijd, ze noemen deze Nederlandse aanval Perang Lima Hari Lima Malam.¹²⁹ In Nederland wordt er nauwelijks aandacht aan besteed. De oorlog vond plaats van 1 tot en met 5 januari 1947 en wordt elk jaar in Palembang herdacht. In zijn autobiografische boek *Het kind met de japanse ogen* schrijft Reggie Baay over deze oorlog, waarin zijn vader had gevochten.¹³⁰ Er vielen naar schatting 2000 à 3500 doden.¹³¹

Net zoals Reggie Baay deed, zo las ik in zijn boek, bezocht ik het enorme Monpera Museum, het verzetsmuseum van Palembang, dat de vorm van de *melati* (de Indonesische jasmijn) heeft.¹³² In het hoge gebouw was een apart deel aan de Vijfdaagse Oorlog gewijd. Verder waren er vooral foto's, portretten en busten te zien van personen die een belangrijke rol in de onafhankelijkheidsstrijd tegen Nederland hebben gespeeld.

¹²⁷ NIOD et al. 2020.

¹²⁸ Van Reybrouck 2020: 480.

¹²⁹ Vertaling: Oorlog van Vijf Dagen en Vijf Nachten.

¹³⁰ Baay 2018.

¹³¹ Hoek 2017.

¹³² Monpera is de afkorting van **Monumen Perjuangan Rakyat**. Vertaling: Monument van de vrijheidsstrijders.

Ook kon ik na een hele klim op het dak komen. Daar had ik een schitterend uitzicht over de stad, de Musi en de Amperabrug.

Monpera Museum, Palembang 2019.

Op het dak van het Monpera Museum, Palembang 2019.

Bij het bekijken van de collectie viel mijn oog op twee foto's, die op het eiland Bangka genomen zijn. Ze bleken het ballingsoord van Soekarno in 1948-1949 voor te stellen. In het volgende hoofdstuk ga ik verder op deze 'lieux de mémoire' op Bangka in.¹³³

¹³³ 'Lieux de mémoire' zijn plaatsen van herinnering, vaak met een bijzonder verhaal.

Foto's in het Monpera Museum van Soekarno's ballingsoord op Bangka, Palembang 2019.

Muara Enim

Van Palembang naar Muara Enim was het vijf uur rijden. 's Avonds kwamen we in het pikdonker aan.¹³⁴ Gelukkig kon ik in het hotel nog een heerlijke *soto ayam* bestellen, zoals ik elke dag in Indonesië deed.¹³⁵ Waarom ik zo dol ben op dit gerecht? In de eerste plaats wordt het overal anders bereid. Het is voor mij elke keer een verrassing en elke keer geniet ik ervan.

Mijn favoriete gerecht: soto ayam, Muara Enim 2019.

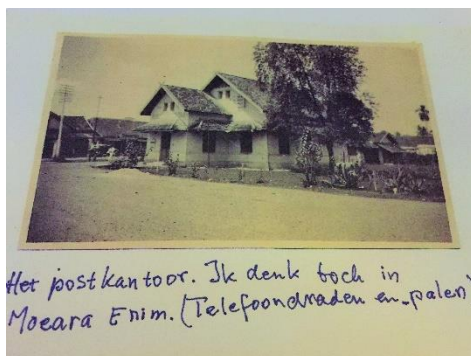
¹³⁴ Ik maakte tussen Palembang en Muara Enim een uitstapje naar het eiland Bangka, waarvandaan ik met een vertraagde vlucht te Palembang terugkeerde.

¹³⁵ *Soto ayam* = Indonesische kippensoep.

Daarnaast zegt men wel dat eten je identiteit is, dat je eet wie je bent. Voor mij gaat dat ook op. In ons gezin werd vaak dubbel of afwisselend gekookt: aardappels en rijst. De voorkeuren van de gezinsleden verschilden, mijn voorkeur ging uit naar rijst. Over aardappels zei mijn vader grappend dat het “varkensvoer” is. Ik hou nog steeds niet van aardappels en ik denk bij het zien ervan altijd aan zijn uitspraak.

Eten is ook emotie en verbonden met herinneringen. Ik herinner me dat mijn vader soto ayam maakte, maar het kan ook *lemper* zijn geweest.¹³⁶ Ik stond naast hem in de keuken de kip te pluizen en voelde me dan heel gelukkig. Nog altijd heb ik dat gevoel bij het maken van mijn eigen soto.

Muara Enim ligt in de Palembangse Bovenlanden, zoals het gebied toen heette. Ik wilde graag weten of het postkantoor, waarvan ik de foto, afkomstig uit een fotoalbum van mijn tante Loes, bij me had, hier te vinden was, want zij was er aan de tekst onder de foto te zien niet zeker over. We kwamen bij een kantor pos. Een behulpzame straatverkoper die in een stempelkraampje stond, zag ons zoeken. Hij herkende het oude postkantoor op mijn foto en vertelde dat het op de hoek tegenover het huidige postkantoor had gestaan. Hij zou naar meer foto's op zoek gaan en ons die appen.

Het oude kantor pos waar mijn grootvader begin jaren dertig werkte, Moeara Enim ongedateerd.

¹³⁶ *Lemper* = Indonesisch rolletje kleefrijst met kipvulling.

Hoek waar het oude kantor pos heeft gestaan, Muara Enim 2019.

Aan de overkant stond het huidige kantor pos.

En inderdaad, die middag ontvingen we twee foto's van hetzelfde gebouw als op mijn foto. Nu wist ik zeker dat het postkantoor in Moeara Enim had gestaan. Mijn grootvader kon ik niet op de foto's ontdekken, hij zal in functie ongetwijfeld dezelfde witte koloniale kleding hebben gedragen.

Ontvangen foto's van aardige stempelverkoper van het oude kantoor pos waar mijn grootvader gewerkt heeft, Moeara Enim ongedateerd.

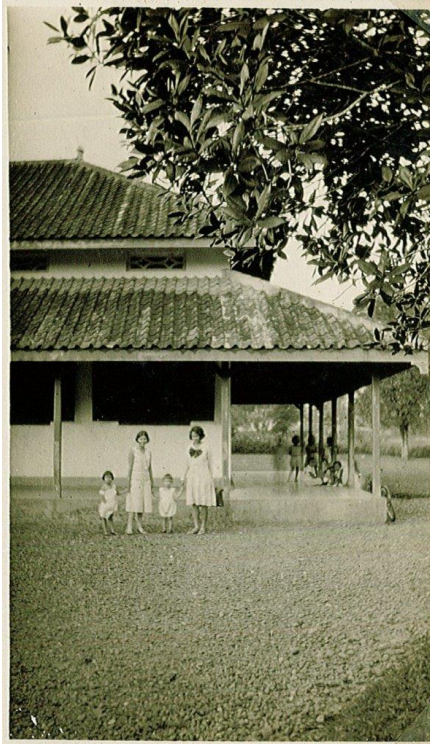
Weer was ik onder de indruk van de Indonesische vriendelijkheid. De stempelverkoper had moeite gedaan ons te helpen, zonder dat we erom gevraagd hadden. Zo aardig, we hadden hem maar even gezien en zouden hem nooit meer zien. Hij had bevestigd dat het postkantoor op mijn foto hier werkelijk gestaan heeft en dat was voor mij van meer waarde dan ik hem kon zeggen.

In Moeara Enim had niet alleen Piet gewerkt, maar ook Cil, zijn schoonzus. Zij was Indische hoofdonderwijzeres op een lagere school en daar had ik ook een foto van. Op die foto staat mijn vader als peutertje van twee jaar aan haar hand, op de achterkant staat "Voor de school" geschreven. Toen mijn vader en ik de foto's bekeken (zie hoofdstuk I), vertelde hij me dat tante Cil op deze school in Moeara Enim had gewerkt. Die plaatsnaam deed me toen zo magisch aan. Er was me daarom veel aan gelegen de school te vinden.

Wandelend door het Europese wijkje rond het kantor pos, gingen we een rustige straat in waar Irwan opeens de school zag. Die oplettendheid zal ik nooit vergeten! Hij herkende het gebouw aan de karakteristieke daken en luchtroosters die hij op de foto had gezien. Het was een wonder: we stonden voor de school! Dit gebouw zou het meest tastbare familiespoor zijn dat ik ooit vond, en dat in de Sumatraanse binnenlanden! Het was de bekroning op al mijn zoektochten.

Linkerkant van het schoolgebouw waar mijn tante Cil begin jaren dertig als hoofdonderwijzeres werkte, Muara Enim 2019.

Rechterkant van de lagere school met mijn vader als peuter (tweede van rechts) aan de hand van tante Cil (links naast hem), Moeara Enim circa 1931.

Net zoals in Meester Cornelis is ook deze school een langgerekt gebouw met rode daken. De school bestaat uit twee delen: een linker- en rechterkant met beide een toegangspoort. Op beide poorten staat "SMK" (Sekolah Menengah Kejuruan), waaruit blijkt dat het inderdaad een schoolgebouw geweest is, maar niet meer in gebruik.¹³⁷ ¹³⁸

¹³⁷ Vertaling: School voor Middelbaar Beroepsonderwijs.

¹³⁸ Nuffic 2017. SMK is vergelijkbaar met mbo, niveau 2-3.

Toegangspoort linkerkant schoolgebouw, Muara Enim 2019.

Toegangspoort rechterkant schoolgebouw, Muara Enim 2019.

De linkerkant van het gebouw was verlaten. We liepen eromheen en ook de achterkant zag er verlaten uit.

Linkerkant van het schoolgebouw, Muara Enim 2019.

Achterkant en tuin van het verlaten linker deel, Muara Enim 2019.

Aan de rechterkant was het een drukte van jewelste. Zowel voor als in het gebouw was er een markt. Daarom konden we de plek waar

mijn tante en vader 88 jaar geleden hadden gestaan alleen
gespiegeld aan de linkerkant fotograferen.

Markt voor de rechterkant van het schoolgebouw, Muara Enim
2019.

Markt in het rechterdeel van de school, Muara Enim 2019.

Op de markt wilde iedereen met me op de foto. Een *bule*
(blanke/witte/westerling) zoals ze me noemden, zien ze hier nooit.

Het is niet bepaald een positieve kwalificatie, maar werd volgens mij niet onaardig bedoeld. Ik leek wel een lokale held, zo bleek bij terugkomst in het hotel. De receptie vertelde dat er veel selfies met mij op Facebook werden gedeeld.

Selfie met marktbezoeker, Muara Enim
2019.

We liepen de straat van de school uit en kwamen bij een klein en nogal verwilderd begraafplaatsje. In de koloniale tijd werden hier ook Nederlanders begraven, zo werd ons bij navraag verteld. Misschien was hier kleine Hugo, het jonge broertje van mijn vader, wel begraven. Hij was begin jaren dertig in het nabijgelegen Tandjoeng Enim (Tanjung Enim) geboren en na acht dagen aan een open ruggetje overleden. We gingen naar Tanjung Enim en zochten er een ziekenhuis uit de tijd waarin Hugo geboren en overleden was. Het ziekenhuis uit die tijd was afgebroken. We gingen toen ook niet meer op zoek naar een begraafplaats, want die hadden we eigenlijk al gevonden in Muara Enim. Dat was de plaats waar we aan hem gedacht hadden. Ik had het ervaren als erkenning van zijn bestaan en een stille afronding ervan.

Oude begraafplaats waar mogelijk het jonge broertje Hugo van mijn vader begin jaren dertig begraven is, Muara Enim 2019.

Teloek Betoeng

In het zuidelijke deel van Sumatra bezochten Sven en ik de voormalige havenstad Teloek Betoeng, waar Piet zoals gezegd begin jaren dertig ook gewerkt had. Tegenwoordig is Teluk Betung een wijk in Bandar Lampung, de hoofdstad van de provincie Lampung, die in de koloniale tijd de Lampongs of Lampongse

districten heette. In *Max Havelaar* is dit het gebied waar Saïdjah tenslotte heenging om Adinda te zoeken.

Ik had geen gegevens of foto's, maar ook hier vonden we een kantor pos en een erbij gelegen koloniaal wijkje waar Piet zeer waarschijnlijk gewerkt en met zijn gezin gewoond heeft.

Padang

Na het verlofjaar in Nederland woonde het gezin van 1935 tot 1937 in Padang in de provincie West-Sumatra. Mijn vader was in die jaren al wat ouder en bewaarde zijn beste herinneringen aan deze plaats. Joos en ik bezochten dit deel van Sumatra in 2013. In Padang beschikte ik over een huisadres: Jl. Sawahan.¹³⁹ Wat was ik blij toen ik de straat gevonden had. Het huis zelf heb ik niet kunnen vinden, want op het mij bekende huisnummer stond geen woonhuis meer. Wel kreeg ik er een goede indruk van, want het zal geleken hebben op de koloniale huizen die ik in de straat zag.

Jl. Sawahan, de straat waar het gezin in 1935-1937 woonde, Padang 2013.

Schuin aan de overkant zagen we een oud kantor pos. Omdat dit postkantoor en Jl. Sawahan zo dicht bij elkaar lagen, ga ik ervan uit

¹³⁹ *Sawah* = rijstvelden. Van alle familieadressen is dit de enige straat die zowel in de koloniale als in de huidige tijd dezelfde naam heeft.

dat Piet hier gewerkt heeft. Het kantor pos heeft een typisch Minangkabaus dak. Zulke daken zag ik op veel gebouwen. Ze zijn mooi en karakteristiek voor deze regio.

Kantor pos met Minangkabaus dak, Padang 2013.

Fort de Kock

In de provincie West-Sumatra bezochten we ook de plaatsen die mijn vader zich uit zijn jeugd herinnerde en die hij graag nog eens had willen zien. In zijn leven was het er niet meer van gekomen. Fort de Kock (Bukittinggi) was een van die plaatsen. Mijn vader herinnert zich:

Mijn moeder was ziek in die tijd, niet ernstig, maar toch; ze moest voor de gezondheid de zuivere berglucht in. We verbleven er vaderloos in een hotel en maakten dagelijks uitstapjes naar het Karbouwengat, een bescheiden soort van Grand Canyon.¹⁴⁰

¹⁴⁰ Cornets de Groot, R.A. 1989d.

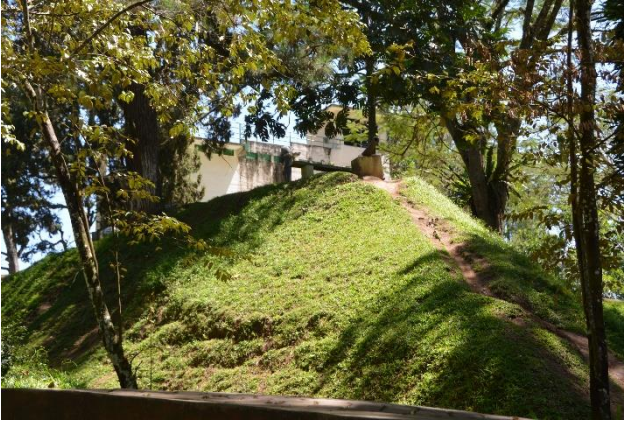
Het Karbouwengat dat mijn vader zich uit zijn jeugd herinnerde, Bukittinggi 2013.

Mijn vader schrijft niet alleen over het prachtige en indrukwekkend steile Karbouwengat, een ravijn dat zo genoemd werd omdat er regelmatig karbouwen in vielen, maar ook over het fort, waaromheen de plaats Fort de Kock was ontstaan. Van het fort was niet veel meer over dan een enkel kanon. Die kanonnen en de schuine grashellingen herkende ik direct uit mijn vaders beschrijving:

En dan had je Fort de Kock (Boekit Tinggi): een hoog gelegen fort, stervormig à la Naarden, maar klein, met hoge, mooi verzorgde, met gras begroeide hellingen, waar mijn zusje en ik ons van lieten rollen. Op elk sterpunt stond een antiek kanon.

Hatta en Sjahrir

Bukittinggi is de hoofdstad van de Minangkabau, een volk dat voornamelijk in West-Sumatra woont. De Minangkabau hebben van oorsprong een matrilineair familiesysteem, waarbij eigendom

De kanonnen en de grashellingen waarvan mijn vader en zijn zus Loes zich als kind lieten rollen, Bukittinggi 2013.

en familienaam overgaan van moeder op dochter, en zijn zeer toegewijd moslim. Hun cultuur benadrukt het belang van kennis en onderwijs. Veel Minangkabau bekleden politieke functies.

Twee zeer belangrijke Minangkabause politici waren Mohammed Hatta en Soetan Sjahrir. Hatta werd op 18 augustus 1945 de eerste vice-president van Indonesië. Hij zou het tot 1 december 1956 blijven.

Sjahrir werd iets later op 15 november 1945 de eerste minister-president, minister van Buitenlandse Zaken en de eerste maanden ook van Binnenlandse Zaken. Onder president Soekarno leidde hij drie kabinetten. Op zijn 36^e was hij de jongste premier ter wereld.

Hatta geëerd met een standbeeld, Bukittinggi 2013.

Hatta werd in 1902 te Bukittinggi geboren. De plaats eert hem met een standbeeld. We vonden Hatta's geboortehuis verderop en konden het uitgebreid bezichtigen. Een prachtig huis. We zagen onder andere zijn jongenskamer met zijn fiets erin.

Hatta en Sjahrir hebben allebei in Nederland gestudeerd. Ze speelden als nationalistische leiders een onmiskenbare rol in de onafhankelijkheidsstrijd en zijn van 1934 tot 1942 als politieke gevangenen geïnterneerd geweest in de strafkampen te Boven-Digoel (Boven Digul) op Nieuw-Guinea en op het Molukse eiland Banda-Neira. Shahrir schrijft hierover vanuit zijn gevangenschap aan zijn Nederlandse vrouw Maria Duchâteau:

Vandaar dat wij hier dan ook dadelijk ingedeeld zijn bij de groep niet-extremisten []. Het is wel een beetje grappig. Niet-extremist, waarom dan verbannen?¹⁴¹

Kees Snoek legt in een door hem bezorgde en prachtige briefenvbundel uit dat Maria Duchâteau een selectie van de brieven uit de periode 1934-1938 maakte en ze bewerkte om ze als dagboek van Sjahrir onder de titel *Indonesische Overpeinzingen* te laten

¹⁴¹ Snoek 2021: 91.

Geboortehuis en jongenskamer van Hatta, Bukittinggi 2013.

verschijnen, een boek dat ik uit mijn grootvaders nalatenschap heb.¹⁴² Mijn vader herinnert zich:

Soms gaf mijn vader commentaar op zijn werk [van een Indonesische journalist] en dan vielen er namen die later wereldberoemd zouden worden: Soekarno, Sjahrir.¹⁴³

¹⁴² Snoek 2021; Sjahrir 1945.

¹⁴³ Cornets de Groot 1986: 20.

Dit citaat vond ik heel bijzonder. Soekarno, Sjahrir, hoe graag had ik met mijn vader en grootvader over deze Indonesische leiders gesproken. Ook vroeg ik me af wat ze van het boek van Sjahrir gevonden zouden hebben. Daarom was ik heel blij toen ik in mijn grootvaders nalatenschap de volgende aantekening vond, waarschijnlijk bedoeld voor de boekenrubriek van het Indische tijdschrift *Tong Tong*, waarvoor hij toen schreef:

Leest "Indonesische Overpeinzingen" van Sutan Sjahrir. Een prachtboek !

Tijdens het lezen van Sjahrir ben ik onder de indruk van hem geraakt. Hij was een groots politicus en intellectueel die streed voor een vrij en sociaalrechtvaardig Indonesië. Ik vind het ongelooflijk hoe hij zich in zijn ballingschap staande wist te houden en zich op de hoogte stelde van het (internationale) nieuws en nadacht en schreef over de tijd waarin hij leefde.

Met pijn in het hart verliet ik de laatste keer Sumatra. Dit prachtige eiland met mijn familiegeschiedenis, politieke helden, verschillende culturen en prachtige landschappen zal ik nooit vergeten. Voordat we de veerboot namen om de Straat Soenda tussen Sumatra en Java over te steken, namen we afscheid van het eiland en van degenen die ons dierbaar waren geworden.

Afscheidselfie met Irwan,
Bakauheni 2019.

Afscheid van het eiland Sumatra dat vanaf de boot langzaam in de verte verdween, Straat Soenda 2019.

Couperus schrijft bij zijn vertrek uit het toenmalige Nederlands-Indië de voor mij zeer toepasselijke tekst:

Er is een weemoed in te reizen. Het is iedere dag een weinig, heel weinig maar, afsterven van wat wij mooi en lief hebben leeren krijgen.¹⁴⁴

¹⁴⁴ Couperus [1923] 1992: 29.

XI. SOEKARNO'S BALLINGSOORD OP BANGKA

Uitzicht vanaf mijn hotelbalkon op het strand van Bangka, 2019.

Zoals gezegd onderbrak ik mijn reis op Sumatra voor een uitstapje naar het eiland Bangka (Banka). Ik had een hotel met schitterend uitzicht geboekt voor een paar stranddagen, waar het op de vorige reizen niet van gekomen was (en dit keer zou het er ook niet van komen). Maar belangrijker nog, ik was benieuwd naar dit eiland. Ik heb mijn boodschappen altijd in de dichtbij mijn huis gelegen Bankastraat in de Haagse Archipelbuurt gedaan. Bangka was een van de eilanden waarover ik niets wist en alleen al door die winkelstraat intrigeerde het eiland me.

Vanwege de foto's die ik in Palembang van het ballingsoord van Soekarno gezien had, ging ik samen met mijn gids Toto allereerst naar de vroegere hoofdstad Mentok (Muntok) die op drie uur rijden

aan de andere kant van het eiland op de meest westelijke punt aan de Straat Bangka ligt.¹⁴⁵ Daar werden Soekarno (president), Hatta (vice-president), Agus Salim (minister van buitenlandse zaken) en vijf andere leiders - de politieke top van de Republiek Indonesia - van december 1948 tot juli 1949 in het voormalige berghotel op de berg Menumbing gevangen gehouden.¹⁴⁶

Voormalig berghotel dat als ballingsoord dienst deed, Mentok 2019.

Soekarno voor hetzelfde hotel, Mentok ongedateerd.

¹⁴⁵ Bangka is een groot eiland, twee keer zo groot als Bali.

¹⁴⁶ Officieel waren ze niet verbannen maar in verzekerde bewaring gesteld.

Ik zag de vertrekken waarin de gevangenen verbleven. Ik voelde me heel dichtbij Soekarno. Dit was de eerste keer dat ik me in een ruimte bevond waar hij ook geweest was en waar ik werkelijk iets van hem zag, zoals het bureau waaraan hij gewerkt had of het bed waarin hij had geslapen.

Werk- en slaapkamer van Soekarno in het berghotel, Mentok 2019.

Soekarno en Salim hadden last van reumatische klachten, reden om overdag te verblijven in een warmer, lager gelegen gebouw: een voormalig pension voor tinmijnwerkers.¹⁴⁷ Ze werden er 's ochtends heengebracht en 's avonds opgehaald.

¹⁴⁷ Bangka was in de eerste plaats het eiland van de tinwinning.

Soekarno en Salim,
Mentok ongedateerd.

Het warmere, lager gelegen voormalige pension, waar Soekarno
en Salim overdag voor hun gezondheid verbleven, Mentok 2019.

Hetzelfde gebouw, Mentok ongedateerd.

Ook hier was Soekarno werkelijk geweest; hij had in het zitje gezeten, zo bleek uit de foto erboven, en in het bed gelegen.

In dit zitje in het pension heeft Soekarno gezeten, Mentok 2019.

Bed van Soekarno in het pension, Mentok 2019.

Ook had Soekarno op het balkon gestaan dat als enige luchtplaats dienst deed. Later zouden de gevangenen onder toenemende internationale druk meer bewegingsvrijheid krijgen.

Balkon en enige
luchtplaats in het
pension, Mentok 2019.

Soekarno

Ik beleefde een speciaal moment toen ik op (een replica van) de stoel zat waarop Soekarno de eerste dag van zijn gevangenschap had gezeten. Met een foto ervan schreef hij zijn vrouw Fatmawati. Ik ging net als Soekarno met gekruiste benen zitten en ik waande me in de tijd van toen. Ik stelde me Soekarno voor die hier gevangen zat en ervaarde een zogenaamde 'historische sensatie'.¹⁴⁸ We kwamen even samen!

Door die sensatie vroeg ik me af wat ik eigenlijk had met Soekarno. Waarom lette ik zo op hem tijdens mijn reizen en waarom had hij zoveel betekenis voor me? Dat moest meer zijn dan alleen het politieke. Soekarno deed me aan mijn grootvader denken. Mijn grootvader die veel te vroeg, toen ik pas elf jaar was, is overleden. Ik heb niet veel herinneringen aan hem, wel weet ik dat we gelukkig waren als hij kwam. Dat was elke zaterdagmiddag. Hij had dan een doos gebakjes bij zich, voor allemaal één. Bij het opendoen stelden wij als kinderen altijd dezelfde vraag: "opa, wat heb je bij je?". Zijn antwoord was bijvoorbeeld: "een doos oude sokken". Wij hadden er de grootste lol om.

¹⁴⁸ Ankersmit 1993: 11-15. De term is ontleend aan de cultuurhistoricus Johan Huizinga. Gedoeld wordt op de emotie die wordt ondergaan bij het directe en onmiddellijke contact met het verleden, alsof het tijdsverschil tussen nu en toen voor een kort moment verdwijnt.

Briefje met foto dat Soekarno uit het pension stuurde aan zijn vrouw Fatmawati, Mentok 2019.

Zittend op Soekarno's stoel, Mentok 2019.

Ik herinner me de laatste keer dat mijn grootvader bij ons kwam eten. Mijn ouders zeiden dat ik hem hierna wegens zijn dodelijke ziekte nooit meer zou zien. We aten een soort *nasi goreng*, dit keer met doperwten die ik er niet lekker in vond. Ik vroeg me af of dit nu wel de meest geschikte maaltijd was die we hem in deze situatie konden geven. Niet lang daarna overleed hij. Zijn dood sloeg een enorm gat in mijn leven, ik wilde dat hij er weer was. Daar komt bij dat ik geen afscheid van hem heb kunnen nemen. Mijn ouders vonden me te jong en wilden me beschermen tegen het grote verdriet van zijn crematie. Terugkijkend vind ik dat mijn ouders, ondanks hun goede bedoelingen, rond mijn grootvaders overlijden niet erg pedagogisch zijn geweest. Ik kreeg als kind last van grote doodsangst, want doodgaan moest wel het allerergste zijn!

Politiek gezien was Soekarno een bevrijder. Hij bevrijdde zijn volk van koloniale bezetting en onrecht. Indonesiërs beschouwen Soekarno als hun onbetwiste held, hun 'vader des vaderlands'. Toch had ik mijn twijfels: stond hij in de oorlog niet aan de verkeerde kant, had hij niet met de Japanners samengewerkt?¹⁴⁹ Bernard Dahm overtuigde me in zijn proefschrift dat Soekarno zichzelf altijd trouw is gebleven, want "nooit wisselde hij van tegenstander [het Westen] en evenmin van ideaal [onafhankelijkheid]".¹⁵⁰ Hij vervolgt:

Indien men onder 'kollaboratie' vereenzelviging met het doel van de vreemde heersers verstaat, was Soekarno geen 'kollaborateur' - geen moment in die drie jaar.¹⁵¹

Zijn eenzijdige, anti-Westerse instelling had hem de faam 'knecht van de Japanners' bezorgd. Maar dat was Soekarno geen ogenblik geweest. Nooit heeft hij zijn doel, de

¹⁴⁹ Ik laat hier mijn vragen over Soekarno's politiek ten aanzien van de Molukken en Nieuw-Guinea buiten beschouwing.

¹⁵⁰ Dahm 1964: 307.

¹⁵¹ Dahm 1964: 210.

Indonesische onafhankelijkheid, aan de Japanse belangen ondergeschikt gemaakt.¹⁵²

Samengevat schrijft Bernard Dahm dat Soekarno geen “willoos werktuig in handen van de Japanners” was, eerder beschouwde Soekarno de Japanners als zijn “werktuigen” om een onafhankelijk Indonesië te bewerkstelligen.¹⁵³ Soekarno zegt hier zelf over:

Als U nagaat wat beide partijen gewonnen hebben dan zult U tot de ontdekking komen dat Sukarno veel meer profijt heeft gehad van de Japanners dan de Japanners van Sukarno.¹⁵⁴

Vanuit een niet-eurocentrische blik gezien is Soekarno dus de bevrijder van Indonesië, zoals bijvoorbeeld Mahatma Gandhi de bevrijder van India of Nelson Mandela van Zuid-Afrika is.¹⁵⁵ Voor het betrekken van andere perspectieven op de geschiedenis dan alleen de Europese pleitte Tjalie Robinson al in 1964 in zijn tijdschrift *Tong Tong*, dat hij had opgericht en waarvan hij de eindredactie voerde, toen hij een Soekarno-biografie recenseerde. Wat hij in het boek miste “is het tekenen van de ‘ingeboren’ cultureel-religieuze krachten achter de revolutie”.¹⁵⁶ Hij toonde zich verbaasd dat de betreffende biograaf:

bij de beschikking over zoveel studiemateriaal de ziel van de Indonesische revolutie niet heeft kunnen peilen, noch de geest van het Indonesische volk, dus tenslotte ook niet de resultante ervan: Soekarno.¹⁵⁷

Mijn vader gaat ook in op Soekarno. Hij vergelijkt hem met Sjahrir en Hatta. Juist die verbondenheid van Soekarno met het ge-

¹⁵² Dahm 1964: 282.

¹⁵³ Dahm 1964: 260.

¹⁵⁴ Adams 1967: 257.

¹⁵⁵ Mathijssen 2020.

¹⁵⁶ Mijn vader had hier wel oog voor, zo blijkt uit zijn citaat op pagina 200.

¹⁵⁷ Robinson 1964.

koloniseerde Indonesische volk sprak hem aan en dat geldt ook voor mij. In het citaat beschrijft mijn vader de verwesterde Indonesiër:

Dit waren in het algemeen vooruitstrevende Indonesiërs: ze kleedden zich westers, zoals Soekarno en Sjahrir (die in Nederland had gestudeerd, evenals Hatta), leefden naar westers model, maar verloren makkelijk de band met het eigen volk, dat nu eenmaal niet westers leeft. Soekarno hield altijd wél voeling met het volk en met wat er omging in het volk.¹⁵⁸

In hun historische studie *Merdeka* beschrijven de auteurs de onafhankelijkheidsstrijd en de opkomst van de Republiek Indonesia vanuit het Indonesische perspectief, vanuit de hoofdrolspelers van toen. Hun sympathie gaat duidelijk uit naar de Indonesische onafhankelijkheid. Het boek begint met een scène die mij raakte. Ik sluit er mijn hommage aan Soekarno mee af.

Hatta bezoekt Soekarno op zijn sterfbed in 1970 te Jakarta:

Nu zagen ze elkaar na jaren weer. Ondanks de meningsverschillen was er een diepe verbondenheid blijven bestaan. Toen Hatta naast het bed van Soekarno zat, fluisterde hij: 'Hoe is het ermee No?' Soekarno opende zijn ogen en vroeg: 'Ben jij het Hatta?' Hij kon nauwelijks meer praten.

Ze hielden elkaars hand vast. Veel hoefden ze ook niet te zeggen, want ze wisten: het is ons gelukt.¹⁵⁹

Van Roijen-Roem-akkoord

In zowel het voormalige hotel als het pension zag ik de historische vergadertafels waaraan de Republikeinse leiders onderhandelingen voerden. Soekarno en Hatta zaten in het midden tegenover elkaar.

¹⁵⁸ Cornets de Groot, R.A. 1989e.

¹⁵⁹ Schulte Nordholt en Poeze 2022: 7.

Bij de vergader- en onderhandelingstafel in het pension, waar Soekarno en Hatta in het midden tegenover elkaar zaten, Mentok 2019.

Foto boven de historische vergadertafel, Mentok ongedateerd.

Martin Bossenbroek schrijft:

In mei 1949 zag Soekarno zijn ballingsoord Bangka definitief veranderen in een conferentiecentrum. Het was er al langer een komen en gaan van Republikeinse, Federale, Nederlandse en UNCI-vertegenwoordigers, maar nu volgden ook de concrete resultaten elkaar snel op.¹⁶⁰

Onder auspiciën van het UNCI (United Nations Commission for Indonesia) werd het Van Roijen-Roem-akkoord gesloten. Het hield in dat de strijd werd gestaakt, de Republikeinse leiders werden vrijgelaten en de rondetafelconferentie in Den Haag, die moest leiden tot de uiteindelijke soevereiniteitsoverdracht, van start ging.

Boven de voordeur van het pension het wapen van Indonesië met Soekarno's Nederlandse (!) bevrijdingsuitspraak, Mentok 2019.

Boven de voordeur van het pension is het wapen van Indonesië bevestigd met het Nederlandse (!) citaat van Soekarno: "VAN BANGKA BEGINT DE VICTORIE". Soekarno kreeg gelijk met zijn bevrijdingsuitspraak, want op 7 juli 1949 kwamen de gevangenen vrij. Zij gingen terug naar het presidentiële paleis te Yogyakarta, de

toenmalige hoofdstad van de Republiek Indonesia, waar ze zeven maanden eerder op 19 december 1948 gearresteerd waren.

Bangka is dus het laatste eiland waar de Indonesische politieke kopstukken door Nederland gedetineerd zijn geweest. Dit maakt Bangka een eiland met een bijzondere historische betekenis, waar nog maar weinig aandacht voor is.

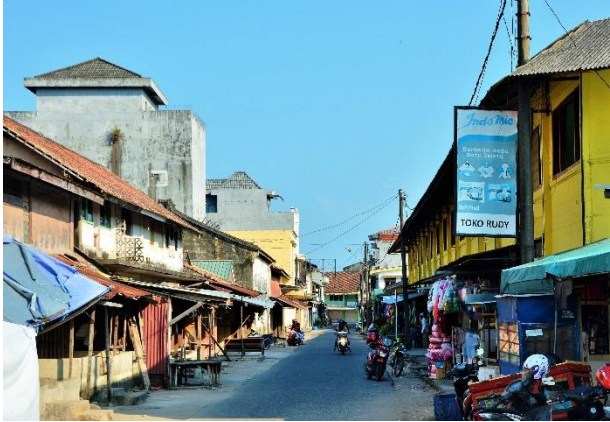
¹⁶⁰ Bossenbroek 2020: 658.

Er wachtte me een mooie verrassing toen we in Mentok de Chinese wijk bezochten. Hier woont een grote Chinese bevolkingsgroep; vanaf de 18^e eeuw haalde Nederland veel mensen uit China naar Bangka om in de tinmijnen te werken. Ik zag een Chinese tempel en een moskee samen vreedzaam aan een plein liggen. Op Bangka is sprake van grote religieuze en etnische *toleransi*. De verschillende bevolkingsgroepen leven er al lange tijd en nog steeds in harmonie samen.

Chinese tempel en moskee liggen samen vreedzaam aan een plein, Mentok 2019.

Toen wees Toto me op een straat vol Chinese huizen en winkeltjes en vroeg of ik er een foto van wilde maken. Het verbaasde me, want het was de eerste keer dat hij me vroeg iets te fotograferen, bovendien leek de straat niet heel belangwekkend. Ik deed het maar en zag toen plotseling het bord met het opschrift "Toko Rudy". Ondanks dat ik er niet in geloof, moest dit wel een teken van mijn vader zijn. Wat mooi, hij was bij me! Hier had ik al die reizen heimelijk op gehoopt, omdat ik hem zelf zo dichtbij ervaarde. Nu wist ik dat hij me vergezelde.

Chinese wijk met het bord "Toko Rudy", een teken van mijn vader, Mentok 2019.

Ook het afscheid van Bangka viel me zwaar. Het is een bijzondere intuïtie van me geweest om naar Bangka te gaan, want ik dacht er alleen een paar stranddagen te hebben. Toto heeft me het prachtige eiland met zijn ballingsoord in een paar dagen tijd intensief leren kennen. Ik heb nog altijd contact met Toto en ik heb hem en Bangka voor altijd in mijn hart gesloten.

Met gids Toto, Mentok 2019.

XII. BATAVIA EN KAMP ADEK

Het hoofdstuk over Sumatra eindigde ik met ons afscheid van het eiland om de reis op Java voort te zetten, op zoek naar de familieplekken daar.

Het gezin van mijn grootvader verliet Sumatra voor de laatste keer in 1937. De reis ging per boot van Padang, mijn grootvaders laatste standplaats op Sumatra, naar Batavia op Java. Mijn vader herinnert zich:

[] toen we in '37 naar Batavia gingen om afscheid van mijn opa te nemen, die stervende was. We kwamen te laat. Mijn moeder schreide erbarmelijk, echt zoals een oosterse vrouw dat doet.¹⁶¹

De eerste woning van het gezin te Batavia lag aan het Koningsplein Noord Binnen (Jl. Veteran II). Sven en ik liepen er doorheen en zagen dat de straat uitkwam op het enorme centrale plein Medan Merdeka, het voormalige Koningsplein.

De eerste woning van het gezin lag aan de huidige Jl. Veteran II (Koningsplein Noord Binnen), Jakarta 2010.

¹⁶¹ Cornets de Groot, R.A. 1989c.

Voor een groter huis verhuisde het gezin in 1939 naar Sluisweg 5 (Jl. Tambak). Jl. Tambak bleek een drukke en lelijke weg met allemaal garages te zijn. Het pand op nummer 5 herkenden we nauwelijks als woonhuis. Mijn vader beschrijft het huis in zijn autobiografische roman *Tropische jaren* aldus:

Wij waren verhuisd naar de Tweede Straat, naar een huis dat niet alleen uit hoofd- en bijgebouwen bestond, maar dat ook twee paviljoens had. [] De onze waren heel luxe, met een zit- en een slaapkamer. [] Wij verhuurden ze.¹⁶²

De tweede woning van het gezin lag aan de tegenwoordig drukke Jl. Tambak (Sluisweg), Jakarta 2010.

Sven voor het huis aan Jl. Tambak 5 (Sluisweg), Jakarta 2010.

¹⁶² Cornets de Groot 1986: 20.

Tweede Wereldoorlog

Nederlands-Indië werd door Japan bezet. Dit gebeurde toen het KNIL op 9 maart 1942 had gecapituleerd. Wegens huisuitzetting moest het gezin de Sluisweg in 1942 verlaten, het verhuisde naar de dichtbij gelegen Heveaweg (Jl. Dempo).

Mijn vader schrijft over de verhuizing:

Een Jap had ons huis opgeëist. Binnen vierentwintig uur moesten we het verlaten hebben. Baboe Mina was in tranen. Ze stapelde potten en pannen in en op elkaar en kauwde verwoed op haar sirih-pruim. []

'Haal je kamer leeg,' zei mijn moeder tegen me. 'We hebben je overal gezocht.'

'Waar gaan we heen?' vroeg ik. Ik vond een stevige beddesprei om er de inhoud van mijn boekenkast in te storten.

'We trekken in bij tante Anna,' zei Ria. 'We moeten de meubels achterlaten.'

Tante Anna. Ze hielp ons. Een inheems idealisme maakte zich van ons meester in die tijd, de gotong rojong: een systeem van vrijwillig wederzijds hulpbetoon, door de Indonesiërs in praktijk gebracht bij het planten van de paddy en het binnenhalen van de rijst, of, zoals ik na een bandjir had gezien, bij de wederopbouw van weggeslagen kamponghuisjes. Zonder deze geest, die het belang van velen boven het eigenbelang stelde, zouden tal van Indo's er in de oorlog aan onderdoor zijn gegaan. []

We namen nog heel wat mee, ondanks de ons toegemeten tijd. Maar wie zag bij het inladen die stapel fotoalbums over het hoofd? Ze gingen verloren. Er ging van alles verloren. Koper-, glas- en aardewerk, de hangklok, de piano, en overige onbruikbaarheden van de beschaving. []

Toen namen we afscheid van baboe Mina, Anwar en Bahar. Ze kregen hun laatste loon, een laatste groet en alle vrijheid om zich toe te eigenen wat wij hadden achtergelaten, zolang de bewaking niet op kwam dagen. []

Hoe verlegen stonden we nu tegenover elkaar.

'Tot ziens,' zeiden we, toonloos en verdrietig.
'Tot na de oorlog'.¹⁶³

Tijdens mijn laatste reis ging ik nog een keer naar Jl. Tambak (Sluisweg) en vervolgens naar Jl. Dempo (Heveaweg), die in een rustig Europees wijkje ligt. Ik zag er huizen waarin mijn vader gewoond zou kunnen hebben. Hij beschrijft het nieuwe huis als volgt:

Het huis van tante Anna stond in het midden van [] mijn Derde Straat.¹⁶⁴ Haar huis beviel me uitstekend. Het was groot en had een diepe voortuin, onder de schaduw van een Japanse kers.¹⁶⁵

De derde woning van het gezin bevond zich aan de rustige Jl. Dempo (Heveaweg), Jakarta 2019.

¹⁶³ Cornets de Groot 1986: 42-44.

¹⁶⁴ In zijn boek *Tropische jaren* noemt mijn vader de adressen waar hij achtereenvolgens in Batavia woonde de Eerste, Tweede en Derde Straat. De adressen zijn respectievelijk Koningsplein Noord Binnen, Sluisweg en Heveaweg.

¹⁶⁵ Cornets de Groot 1986: 44.

Over de Japanse interneringskampen die toen in opmars waren, schrijft mijn vader:¹⁶⁶

Met de internering werd haast gemaakt. Die van de blanke mannen begon in juni van het jaar 1942.¹⁶⁷

Een halfbloed, een echte, heeft een 100% Europese vader en een 100% niet-Europese moeder. Dit werd de standaard waar de bezetter van uitging bij de bepaling van wie er in een kamp thuishoorde en wie niet.

Wie 50% of meer Europees bloed had, werd opgepakt.¹⁶⁸

Mijn vader zelf kon de dans gelukkig ontspringen. Op zijn bewijs van afkomst stond de Duitse naam Ehrencron van zijn grootmoeder vermeld.¹⁶⁹ Zijn moeder had dit voor elkaar gekregen. Mijn vader schrijft er het volgende over:

Dit ding, een knap staaltje van geschiedvervalsing, voorzien van al het officieels, moest mij uit het kamp zien te houden. Ik was werkelijk een van de weinige bleekgezichten die nog buiten het kamp te vinden waren.¹⁷⁰

Later in het boek wordt mijn vader aangehouden. Gevraagd werd wie hij was, waar hij woonde en:

Hoe oud ik was? - Vijftien sinds een week.

Waarom ik dan niet in een kamp was opgesloten? - Vanwege het Duitse bloed.¹⁷¹

¹⁶⁶ Deze interneringskampen werden toen 'jappenkampen' genoemd.

¹⁶⁷ Cornets de Groot 1986: 138.

¹⁶⁸ Cornets de Groot 1986: 137.

¹⁶⁹ De Duitse naam was in mijn vaders voordeel, omdat Japan bondgenoot was van Duitsland. Samen met Italië en enkele kleinere landen vormden zij een alliantie: de 'Asmogendheden'.

¹⁷⁰ Cornets de Groot 1986: 57.

¹⁷¹ Cornets de Groot 1986: 96.

Mijn grootvader kwam helaas wel in het kamp terecht. Mijn vader schrijft:

Op Carla's verjaardag kwam mijn vader van kantoor, begeleid door twee Japanse militairen. Hij moest mee naar Adek, een mannenkamp, de vroegere verzamelplaats van koelies die zich hadden laten ronselen voor landarbeid in Deli. Zijn sabeldieren keken toe wat hij behalve aan kleren mee dacht te nemen naar het kamp. Ria en ik droegen een paar dingen aan: pakken inheemse tabak, wat pas gekochte boeken, aspirine, een potje tijgerbalsem. Mijn moeder wist alles ruimtebesparend in te pakken, met tranen in de ogen, maar zonder gejammer. Ze kon zeer trots zijn als dat moest.¹⁷²

Over de tijgerbalsem vertelde mijn vader me lang geleden hoe hij bij het afscheid van zijn vader, toen die door de Japanners geïnterneerd werd, tegelijkertijd zijn meest ongelukkige én gelukkige moment van zijn leven beleefde. Ongelukkig omdat zijn vader werd weggevoerd, gelukkig omdat hij hem tijgerbalsem had kunnen meegeven, hij had het potje zonder dat de Japanners het zagen in zijn hand kunnen stoppen.¹⁷³

Veel later, toen mijn vader in juli 1989 na zijn hartinfarct in het ziekenhuis was opgenomen, kwam hij nog eens op de tijgerbalsem terug:

Mijn leven hing aan een zijden draadje. [] Toen moest ik mijn toestemming geven voor een hartcatheterisatie, terwijl ik daar op het uiterste lag [] Ik zei natuurlijk ja en vroeg ook nog om 'obat matjan' (= tijgerbalsem). "Die zal hier niet veel helpen", zei een Indische jongen. "Maar wel bij mij", zei ik.¹⁷⁴

¹⁷² Cornets de Groot 1986: 50.

¹⁷³ Tijgerbalsem geeft verlichting bij spierpijn, hoofdpijn, verkoudheid en meer.

¹⁷⁴ Cornets de Groot, R.H. [sic] 1990: 9.

Mijn grootvader werd geïnterneerd in kamp ADEK (Algemeen Delisch Emigratie Kantoor), toen het gezin nog aan de Sluisweg woonde. ADEK lag ook aan de Sluisweg, zelfs schuin tegenover het huis waar het gezin woonde. Het kamp was ondergebracht in een koelieloods, omheind door prikkeldraad en *gedek* (gevlochten bamboewand).¹⁷⁵ Mijn vader schrijft hierover:

Sluisweg 5, schuin tegenover ADEK, het onderkomen voor Deli-koelies, een groot gebouw, op het dak waarvan ik eens mijn vader zag, - balancerend. Dat was midden in de oorlog: hij zwaaide naar ons, - even, heel eventjes maar.¹⁷⁶

ADEK, het eerste Japanse interneringskamp waar mijn grootvader terecht kwam, Batavia ongedateerd.

Sven en ik gingen op zoek naar ADEK. Het bleek in 1989 te zijn afgebrand. Wel vond ik op internet informatie met een foto en een plattegrond, waarop duidelijk de ligging van het kamp aan de

¹⁷⁵ Koelies waren Indonesische contractarbeiders die in de tijd na de slavernij onder erbarmelijke omstandigheden voor zwaar lichamelijk werk op de plantages werden ingezet, met name in het noordoosten van Sumatra (Deli) waar een tekort aan arbeidskrachten was.

¹⁷⁶ Cornets de Groot, R.A. 1990.

Sluisweg te zien is.¹⁷⁷ Vermoedelijk verbleef mijn grootvader in ADEK in de periode juni 1942-februari 1944 toen het een burgerkamp was. Er waren 2800 mannen uit Batavia en omgeving geïnterneerd. In februari 1944 werden ze verplaatst, omdat ADEK toen een krijgsgevangenkamp werd.

ADEK (Batavia, Java)

Getekend door Armand Haye voor www.indischekamparchieven.nl
© Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie

Plattegrond van het Japanse interneringskamp ADEK aan de Sluisweg, waar het gezin ook woonde.

¹⁷⁷ NIOD.

XIII. KAMP TJIMAHİ BIJ BANDOENG

Het volgende interneringskamp waar mijn grootvader terecht kwam, bevond zich in de garnizoensstad Tjimahi (Cimahi) op Java. Het was eerst een krijgsgevangenkamp, eind januari 1944 werd het een burgermannenkamp. Cimahi was een van de zeer grote kampen, waar ruim 12.000 oudere jongens en mannen verbleven. Op internet vond ik de namenlijst van de gevangenen van het kamp Tjimahi.¹⁷⁸ Mijn grootvader stond op de lijst! Ik vond het heel confronterend zijn naam en zijn kampnummer "6362" te zien. Tegelijkertijd was de lijst het bewijs dat hij hier inderdaad geïnterneerd was geweest. Ik was er blij mee dit nu zeker te weten.

Tjimahi	Tjimahi-kampen	West-Java 7-11-2015
----------------	-----------------------	--------------------------------------

Naamlijst (augustus 1945, alfabetisch)
(alle namen met beginletter C)

Deze naamlijst omvat één naamlijst van de kampen 4e en 9e Bataljon, Baros 5 en Baros 6.

N.B. De leesbaarheid van de originele naamlijsten was hier en daar slecht, met name omdat de namen van mensen, die na de capitulatie van Japan het kamp verlieten werden doorgestreept; hierdoor kunnen naam, geboortedatum en kampnummer onjuist zijn weergegeven.

KAMPNR=kampnummer

KAMP: 4=4^e en 9^e Bataljon, 5=Baros 5, 6=Baros 6

¹⁷⁸ Zie <http://japaneburgerkampen.nl/Tjimahi-kampen%20aug%201945%20C.htm>.

NR	NAAM	GEBOREN	KAMPNR	KAMP
[]				
2322	Cornelissen, J.	29-04-1927	34205	4
2323	Cornelissen, L.G.	20-09-1903	2588	4
2324	Cornelissen, M.P.	27-02-1889	2596	5
2325	Cornelissen, P.	19-09-1925	34204	4
2326	Cornelissen, P.A.	07-04-1891	34203	4
2327	Cornelius, F.A.	03-10-1886	27030	4
2328	Cornelius, H.Chr.	05-06-1887	38091	4
2329	Cornets de Groot, P.	21-05-1903	6362	4
2330	Cornets de Groot, W.H.	20-10-1924	8097	4
2331	Cornforth, M.F.B.	03-09-1893	27124	5
2332	Coronel, H.L.	27-10-1930	16460	6
2333	Correljé, H.P.	10-03-1895	31297	4
2334	Corrin, E.S.	06-11-1903	27031	6
2335	Corsmit, E.J.A.	01-03-1916	1901	5
2336	Corsmit, J.Chr.W.	07-02-1885	36425	4
2337	Corte, K.F.H. de	12-11-1883	34206	4
2338	Cortel, H.J.	07-04-1903	32086	5
[]				

Sven en ik bezochten de stad Cimahi, waar we overal kazernes zagen. We betraden een van de militaire terreinen en mochten er fotograferen, hoewel er steeds meer militairen om ons heen kwamen staan en we het na een paar foto's maar weer gauw verlieten. Ik verbeeldde me hoe de kazernes de barakken van de gevangenen waren en hoe mijn grootvader hier toen verbleef.

Kazernes die in de oorlog dienst deden als barakken in het Japanse interneringskamp Tjimahi, het tweede kamp waar mijn grootvader terechtkwam, Cimahi 2010.

Na mijn grootvaders overplaatsing naar kamp Tjimahi reisden mijn grootmoeder en haar kinderen hem na. Ze verhuisden van Batavia naar Bandoeng (in de buurt van Tjimahi) en gingen wonen in de Van Neckstraat (Jl. Cipunagara). Mijn vader was na veertien jaar terug in zijn geboortestad.

In Bandung bezochten Sven en ik Jl. Cipunagara, een landelijke en rustige straat met "compacte, Europese villa[’s]".¹⁷⁹

Van Neckstraat (Jl. Cipunagara) te Bandoeng waar mijn grootmoeder met haar kinderen ging wonen, dicht bij haar man in kamp Tjimahi, Bandung 2010.

Hoe mijn grootmoeder het voor elkaar kreeg om hier in die oorlog te wonen? Mijn vader legt uit:

¹⁷⁹ Leushuis 2011: 41. Dit type villa was het standaardmodel voor gezinswoningen in westerse stijl, waar soms ruimte was voor een garage of bijgebouw.

Op een dag kregen we bericht dat mijn vader naar een kamp in Tjimahi was overgebracht, een plaatsje, niet ver van Bandoeng, waar een zus van mijn moeder woonde, tante Dé. Mijn moeder schreef haar. Kon ze ons ergens onder dak brengen? Ja, dat kon. Ze had in de garage plaats voor twee en in het fietsenhok voor één. 'Maar dan kan Carla immers niet mee,' zei ik. 'Nee,' zei tante Anna, 'die blijft gezellig bij mij.' Ze hadden alles al bedisseld, buiten ons om. 'Wanneer verhuizen we?' vroeg Ria. 'Eind van de maand,' zei mijn moeder. 'We maken Carla's verjaardag nog mee.' Ze liet een opkoper komen en verkocht alles wat we niet nodig hadden.¹⁸⁰

"Al had ze er niets aan, ze wilde toch zo dicht mogelijk bij hem in de buurt zijn" vervolgt mijn vader.¹⁸¹ Mijn grootmoeder kon haar man dan af en toe iets brengen, ook al kreeg ze hem niet te zien:

Je wist eigenlijk nooit van tevoren wat er in zo'n pakje zitten mocht. Tabak natuurlijk. Maar een boekje? Snoep, zelf gemaakt, want er was immers niks anders. Een zakje zout, een zakje peper, een potje sambal en verse lomboks, groene, rode. Ondergoed, zakdoeken. Bij de ingang van een kantoortje onderzocht een hellehond de inhoud op contrabande, en dan moest je maar hopen dat alles goed en compleet terechtkwam.¹⁸²

Natuurlijk wilde mijn grootmoeder mijn grootvader tot steun zijn. Zij zal geweten hebben hoe meedogenloos het leven in het kamp was. Er was in het algemeen een groot gebrek aan eten, drinken en medicijnen. De barakken zaten vol met ongedierte en ziektes als hongerodeem, malaria en beriberi kwamen vaak voor. Er heerste een streng en wreed regime. Ik eindig dit hoofdstuk met een

¹⁸⁰ Cornets de Groot 1986: 121.

¹⁸¹ Cornets de Groot 1986: 65.

¹⁸² Cornets de Groot 1986: 65.

voorbeeld van deze wreedheid uit kamp Tjimahi. Mijn vader schrijft:

En daar [in het huis waar mijn grootmoeder en haar kinderen woonden] vertelde hij [Bahar, de vroegere bediende die nu kampbewaker was] hoe de Jap op een dag, buiten zichzelf van woede over iets belangrijks dat onbenullig was, de gevangenen in rijen tegenover elkaar had geplaatst met de boodschap dat ze om het hardst op elkaar in moesten slaan, beurt om beurt, en op een teken van hem. 'Het gebouw daverde ervan, voorbijgangers op straat wisten niet wat ze hoorden.' En dat er een jongen was, hoe oud zou hij zijn? - achttien, negentien - een gorilla van een jongen, die geweigerd had met de zieke zeventiger tegenover hem op de vuist te gaan - hoe die hem ook smeekte, toch vooral gehoor te geven aan het verzoek van de Jap. 'Ik zal het je wel voordoen,' zei de Jap. En met één mep sloeg hij de oude man voor mirakel. 'Nu jij,' riep hij en pakte een bamboestok die in de lengte middendoor spleet bij de eerste klap.¹⁸³

¹⁸³ Cornets de Groot 1986: 65-66.

XIV. CAPITULATIE, PROKLAMASI EN BERSIAP

Capitulatie

Aan de oorlog kwam een einde op 15 augustus 1945, toen keizer Hirohito na de vreselijke atoombomaanvallen op Hiroshima (6 augustus) en Nagasaki (9 augustus) besloot te capituleren. De atoombommen hebben in totaal aan circa 300.000 Japanse burgers (ook in latere jaren als gevolg van de straling) het leven gekost. Als gevolg hiervan kwam mijn grootvader vrij. Hij kreeg op 25 oktober 1945 zijn "Tijdelijke Identiteitskaart voor Bevrijde Geïnterneerden".

Buitenkant van mijn grootvaders "Tijdelijke Identiteitskaart voor Bevrijde Geïnterneerden", 25 oktober 1945.

IDENTITEITSKAART.		Ontvangen Goederen	
		omschrijving	Aantal
Registratienummer:	WIII 29092		
Naam:	CORNWTS DE GROOT	1/2 schuif 1/2 schuif	1/2 1/2
Voornamen:	Piet	1/2 schuif	1/2
Geboren:	Soekaboemi, 21-5-1903	SOEDAH MEMBELI LAMBOE	
Landaard:	Ned.	2/2-4/	
Geslacht:	M/W		
	Gehuwd Gehuwd Gehuwd Gehuwd		
Beroep:	Controleur 1e kl. P.T.T.		
Vingerafdruk:	Handteekening van erechtigde		
legitimatie bewijs N° 15090 Dist. N° III/921 DR. 51.233 Toko N° 15 GROEP 2/B	<i>Cornwts de Groot</i> Aangegeven ter Bandoeng d.d. 25-10-45 door: <i>(Joa. Vlas)</i>		
		Datum	

Binnenkant van de identiteitskaart, 25 oktober 1945.

Een half jaar later ontving mijn grootvader op 4 april 1946 zijn “Bezoldigingstaat”. Hierin werd vastgesteld dat “genoemde ambtenaar uit de interneering is bevrijd” en dat hij op 1 maart 1942 (begin WOII) in dienst was van de PTT en toen 565 gulden per maand verdiende.^{184 185} Besloten werd “den persoon, genoemd in den bij dit besluit behoorenden staat gerekend van 1 augustus 1945 in het genot te stellen van de mede in dien staat aangegeven wedde”, dat wil zeggen dat het inkomen met ingang van 1 augustus 1945 (einde WOII) 620 gulden per maand bedraagt.¹⁸⁶

¹⁸⁴ Van Weeren. De waarde van de Nederlandse en de Nederlands-Indische gulden was in de periode 1940-1950 gelijk. In het artikel worden de jaarverslagen van de Javasche Bank als bron vermeld.

¹⁸⁵ Zie <https://iisg.amsterdam/nl/onderzoek/projecten/hpw/calculate.php> (geraadpleegd op 18 april 2022). Vanwege de gelijke waarde van de Nederlands-Indische gulden en de Nederlandse gulden kon ik de laatste naar de Euro omrekenen. In koopkracht is 565 gulden in 1942 gelijk aan 4080 euro in 2021.

¹⁸⁶ Zie <https://iisg.amsterdam/nl/onderzoek/projecten/hpw/calculate.php> (geraadpleegd op 18 april 2022). In koopkracht is 620 gulden in 1945 gelijk aan 3875 euro in 2021.

Afschrift.

UITTREKSEL uit het register van Besluiten van den
rd. Directeur van Verkeer & Waterstaat, dd.
4 April 1946 No. 77/PTT.

De fg. DIRECTEUR VAN VERKEER & WATERSTAAT,

Overwegende, dat: de in dit besluit genoemde ambtenaar uit de
interneering is bevrijd;

dat hij op: 1 Maart 1942 Controleur 1ste klasse bij den Post-,
Telegraaf- en Telefoondienst was op een bezoldiging van f 565,- per
maand;

Gelet op de B.B.L.1938 en het Gouvernements-besluit van 5
October 1945, no.4,

HEEFT BESLOTEN:

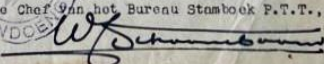
den persoon, genoemd in den bij dit besluit behoorenden staat
gerekend van 1 Augustus 1945 in het genot te stellen van de mede
in dien staat aangegeven wedde en overige inkomsten en verdere aan
zijn betrekking verbonden wettige voordeelen, een en ander onder
voorbehoud van herziening en verrekening bij onjuiste vaststelling.

Afschrift van dit Besluit zal worden verlesd aan:

1. de Algemeene Rekenkamer te Etc.
2. het Dept. van V. en W. te Etc.
3. het Hoofd van den P.T.T.-dienst te Etc.
4. de Personeelsadm. van het Dept. v. Pin
te Etc.
5. het Hoofd van Algemeene Personeele
Zaken te Etc., d.t.v. het Hoofd v/h Kantoor
voor Personeelsadm. te Bandoeng.
6. de Indische Pensioenfondsen te Bd
(Tjitaroemstraat 15) 2.v.
7. de Betalingsinstantie, waaronder de betrok-
kene ressorteert.
8. de belanghebbende.

De fg. Directeur van Verkeer & Waterstaat.
na. dezen:

De Inspecteur bij den P.T.T.-dienst,
w.g.
Voor eensluidend afschrift,
De Chef van het Bureau Stamboek P.T.T.,

(W.J. Schoonaboom)

"Bezoldigingsstaat" met in de bijlage de vermelding van mijn grootvaders
salaris per 1 augustus 1945 (einde WOII), 4 april 1946.

Vervolg voetnoot 186: N.B. In vergelijking met het inkomen in 1942 is het bedrag in 1945
in guldens hoger, terwijl het in euro's lager is.

MODEL B.

BEZOLDIGINGSSTAAT behorende bij het Besluit van ~~de Gouverneur~~
 den ~~Ed. Directeur~~ van Verkeer en Water-
 staat van 4 April 1946 No. 37/PTT.

VORIGE BEZOLDIGING: ~~de Gouverneur~~ bij den ~~Ed. Directeur~~

1. NAAM : Cornets de Groot Piet
 geb. 21 Mei 1903 te Tjaringin (Soekaboesi)

2. Betrekking 1) Controleur 1ste Klasse bij den P.T.T.dienst

3. Bezoldigd volgens schaal : 64

4. Bezoldigd volgens kolom : III + noot 5

5. Bezoldiging : f 565.- per maand

6. Overbruggingsbezoldiging : -
 Overvrijbezoldiging : -

7. Schiediensttijd op 1 August. 1945 : 1) Jaar : 16
 2) Maand : 11

NIJGSE BEZOLDIGING:

8. Bezoldiging : f 620.- per maand

9. Overbruggingsbezoldiging : -
 Overvrijbezoldiging : -

10. Totaal kolommen 6 en 7 (in cijfers en letters) : f 620.- (zeshonderdtwintig gulden) per maand.

11. Tijd meestellende voor het toekomen van de eerstvolgende weddeverhoging : ononder te ga

12. AANTEKENINGEN : 3) Betrokkene is in vasten dienst van den Lande.

- 1) met datum en nummer aanstellingsbesluit.
 2) Deze datum is tevens te ingesloten der verhoging.
 3) In deze kolom te vermelden alle andere gegevens, welke benoemd zijn geweest voor de berekening der inkomsten van betrokkene, alsmede de Landkas, waarbij laatstelijk de bezoldiging is uitbetaald.

Mij bekend,

W.G.

*Voor aanv. afschrift
 de Chef v.d. Postkamer 7.15*

W. Schuurman

e.199/46

Bijlage bij de "Bezoldigingsstaat", 4 april 1946.

Een overbruggingsbezoldiging werd niet toegekend, dat wil zeggen dat mijn grootvader over de periode van de Japanse bezetting geen salaris heeft ontvangen. Dit onrecht heeft na jarenlange strijd geleid tot de Backpay uitkeringsregeling die in 2015 tot stand kwam (een eenmalige uitkering van 25.000 euro aan ambtenaren en militairen aan wie tijdens de bezetting geen salaris is uitbetaald).¹⁸⁷ Mijn grootvader zal ervoor in aanmerking zijn gekomen. Hij en zoveel andere belanghebbenden hebben er echter geen gebruik van kunnen maken omdat ze toen niet meer in leven waren.

Hoe ging het verder met mijn grootvader toen hij uit het kamp kwam? Mijn vader herinnert zich:

Toen hij werd weggevoerd, heette hij pappie. Toen hij terugkwam, heette hij pa.¹⁸⁸

Hij kwam met beri-beri in de benen uit het kamp terug. En hij genas.¹⁸⁹

Over hoe mijn grootvader het kamp zelf ervaren heeft, vond ik een aanwijzing in een brief die hij vanuit Indonesië op 16 oktober 1949 aan zijn gezin in Nederland stuurde. De internering moet een ingrijpende ervaring met veel angst geweest zijn:

La Peste, van Albert Camus, behandelt een geïsoleerde stad (aan de noordkust v. Afrika) wegens een pest-epidemie. Hij beschrijft niet zo zeer de patiënten als wel de reacties van de mensen op de afsluiting van de buitenwereld en op de angst. Bijzonder aangrijpend, ook omdat je er zoveel mensen en omstandigheden in

¹⁸⁷ Zie <https://wetten.overheid.nl/BWBR0037426/2015-12-25>. Er wordt nog altijd gestreden voor de uitbetaling van de salarissen voor de 41 oorlogsmaanden aan de nabestaanden.

¹⁸⁸ Cornets de Groot 1986: 124.

¹⁸⁹ Lucard 1985: 97.

herkent. Want pest is maar één van de mogelijke aanleidingen tot dergelijke isolaties, hij had bv evengoed de oorlog of wat anders kunnen noemen.

15 t/m 17 augustus 1945

In drie dagen tijd veranderde het land fundamenteel. Ik vind dit zo intrigerend dat ik er uitvoeriger op inga. Het bezette Nederlands-Indië werd na de overgave van Japan uitgeroepen tot de onafhankelijke Republiek Indonesia. Er kwam ook een ontvoering bij kijken. Wat gebeurde er precies in die dagen?

Proklamasi

Op 17 augustus 1945, twee dagen na de Japanse overgave, riep Soekarno als eerste president van Indonesië de onafhankelijkheid uit, nadat het land circa 350 jaar lang door Nederland bezet was geweest. Deze dag is de belangrijkste in de Indonesische geschiedenis. Indonesië viert elk jaar op 17 augustus zijn Onafhankelijkheidsdag, zoals wij in Nederland op 5 mei onze Bevrijdingsdag vieren.

Een dag voor het uitroepen van de onafhankelijkheid vond op 16 augustus een korte ontvoering plaats van Soekarno en Hatta, met het doel hen te dwingen de Indonesische onafhankelijkheid uit te roepen. De jongeren die hiervoor verantwoordelijk waren, zijn bekend als de Pemoeda Menteng 31-groep, genoemd naar het adres Jl. Menteng Raya 31 te Jakarta, waar zij in de oorlog de onafhankelijkheid voorbereidden.¹⁹⁰ Het gebouw - dat in de jaren 1920-1938 een gerenommeerd hotel was - is uit eerbeton aan deze groep ingericht als verzetsmuseum (Museum Gedung Joang '45), dat de onafhankelijkheidsstrijd en de vorming van de staat Indonesië laat zien. Ik ging erheen en zag bij de ingang een groot reliëf van de jeugdleiders met Soekarno en Hatta.

¹⁹⁰ Pemoeda betekent jongeren, jeugd. Met deze term werden de jongeren bedoeld die zich verzetten tegen de terugkeer van de Nederlanders.

In dit voormalige hotel bereidde de nationalistische jeugdbeweging, de Pemoeda Menteng 31-groep, de onafhankelijkheid voor, Jakarta 2019.

Het gebouw is als museum ingericht uit eerbetoon aan de leiders van de jeugdbeweging. Bij binnenkomst worden ze samen met Soekarno en Hatta getoond, Jakarta 2019.

Aan het eind van die 16^e augustus kwamen Soekarno en Hatta vrij. Dit gebeurde na bemiddeling van de Japanse admiraal Maeda die sympathiek stond tegenover de nationalisten en zijn huis te Jakarta beschikbaar stelde om er de *proklamasi* (onafhankelijkheidsverklaring) op te stellen.

Achmad Soebardjo, de onafhankelijkheidsstrijder die contact had met de nationalistische jongeren, verbindingsman was met de Japanse marine en bovendien bevriend was met Soekarno, was de aangewezen man om Soekarno en Hatta van hun ontvoeringsadres te Rengasdengklok op te halen en hen naar het huis van Maeda te brengen, waar zij 's avonds om tien uur aankwamen.

In de statige villa uit 1920, het huidige Proclamatiemuseum (Museum Perumusan Naskah Proklamasi), kon ik in de historische kamers zien hoe de proklamasi in de nacht van 16 op 17 augustus werd opgesteld. De tekst is daarmee heel levend voor me geworden.

In dit huis, het huidige Proclamatiemuseum, werd de proklamasi opgesteld, Jakarta 2019.

Soekarno, Hatta en Soebardjo schreven de concepttekst aan tafel in de eetzaal.

Soekarno, Hatta en Soebardjo schreven de concepttekst van de proklamasi, Jakarta 2019.

Soekarno las hem vervolgens voor aan 30 à 40 verzamelde vertegenwoordigers van verschillende groeperingen uit de onafhankelijkheidsbeweging. Iedereen reageerde enthousiast, waarna de tekst werd uitgetypt door Adam Malik (lid van de Pemoeda Menteng 31-groep).

Soekarno las de concepttekst voor, Jakarta 2019.

De definitieve tekst werd uitgetypt, Jakarta 2019.

Daarna ondertekenden Soekarno en Hatta de tekst op de dichte klep van de vleugel (die nog altijd onder dezelfde trap staat). Het was toen 17 augustus, zes uur 's morgens.

Soekarno en Hatta ondertekenden de proklamasie op de klep van de vleugel, Jakarta 2019.

De tekst waarover men het eens werd, bestaat uit slechts twee zinnen:

Wij, het volk van Indonesië, verklaren hierbij de onafhankelijkheid van Indonesië.
Aangelegenheden betreffende de machtsoverdracht en andere zaken worden op zorgvuldige wijze in zo kort mogelijke tijd uitgevoerd.

Djakarta, 18-05-05
Namens het Indonesische volk.¹⁹¹

¹⁹¹ Het jaartal "05" verwijst naar het jaar 2605 van de Japanse jaartelling, die op dat moment door de capitulatie van Japan eigenlijk al twee dagen niet meer van toepassing was. In de getypte tekst zijn bij de datum de woorden *hari* (dag), *boelan* (maand) en *tahoen* (jaar) toegevoegd.

Proklamasi.

Kami bangsa Indonesia dengan ini menjatakan kemerdekaan Indonesia. Hal² jang mengenai pemindahan kekuasaan d.l.l., diselenggarakan dengan tjara saksama dan dalam tempo jang sesingkat-singkatnja.

Djakarta, 17-8-'05
Wakil² bangsa Indon

PROKLAMASI.

Kami bangsa Indonesia dengan ini menjatakan Kemerdekaan Indonesia.

Hal-hal jang mengenai pemindahan kekuasaan d.l.l., diselenggarakan dengan tjara saksama dan dalam tempo jang sesingkat-singkatnja.

Djakarta, hari 17 boelan 8 tahoen 05.

Atas nama bangsa Indonesia.

Soekarno/Hatta.

Soekarno
Hatta

De geschreven en getypte tekst van de proklamasi.

Vier uur later, om tien uur die zonnige vrijdagochtend, op de veranda van zijn huis aan Jl. Pegangsaan Timur 56 te Jakarta, vond een kleine ceremonie plaats. Soekarno las met Hatta aan zijn zijde de proklamasi voor en riep daarmee de onafhankelijk van Indonesië uit. Vervolgens werd het volkslied *Indonesia Raya* (Groot Indonesië) gezongen en werd de vlag *Merah Putih* (Rood Wit) gehesen. Soekarno's vrouw Fatmawati had de vlag die nacht genaaid. Op de foto staat zij met haar rug naar ons toe.

Soekarno las de proklamasi voor en riep zo de onafhankelijkheid van Indonesië uit, waarna de Indonesische vlag werd gehesen, Jakarta 17 augustus 1945.

Huis van Soekarno

In het eerder genoemde verzetmuseum zag ik een mooi diorama van Soekarno's huis, dat bekend staat als *rumah proklamasi* (proclamatiehuis). Het diorama laat het moment zien waarop Soekarno Indonesië onafhankelijk verklaart. Ik wilde het huis bezoeken, maar kwam er tot mijn spijt achter dat het was afgebroken. Soekarno had er in 1960 zelf opdracht toe gegeven.

Hij vond het huis als herinneringsmonument kennelijk niet belangrijk genoeg, ondanks zijn historische betekenis.

Diorama van de onafhankelijkheidsverklaring voor Soekarno's huis, Jakarta 2019.

Het huis stond in wat tegenwoordig het Proclamatiepark is. De precieze plaats wordt gemarkeerd door het 'bliksemmonument', een hoge paal met een bliksemschicht, die het donderen van de Indonesische onafhankelijkheidsverklaring voorstelt. Op het monument staat geschreven:

Disinilah Dibajtjakan Proklamasi Kemerdekaan Indonesia pada Tanggal 17 Agustus 1945 djam 10.00 pagi oleh Bung Karno dan Bung Hatta^{192 193}

¹⁹² Vertaling: Dit is waar de proclamatie van de Indonesische onafhankelijkheid werd uitgesproken op 17 augustus 1945 om 10.00 uur in de ochtend door Bung Karno en Bung Hatta.

¹⁹³ De bijnaam van Soekarno was Bung (aanspreekvorm voor oudere broer) Karno, vaak samen gebruikt met Bung Hatta. Bung is op te vatten als 'kameraad' en werd zowel liefkozend als respectvol bedoeld, een eretitel voor deze vaders van de onafhankelijkheid.

Het 'bliksemmonument' dat de plaats markeert van het huis van Soekarno, waar hij de proklamasi voorlas, Jakarta 2010

Verderop in het enorme park staat het Proclamatie monument. Deze levensgrote beeldengroep verbeeldt het voorlezen van de proklamasi. De houding van de bronzen beelden van Soekarno en Hatta is ontleend aan de foto's die van de ceremonie gemaakt zijn. De plaat tussen hen in toont de tekst van de proclamatie. Op

de achtergrond zijn zeventien zuilen te zien met 45 uitsteeksels, die de datum 17 augustus 1945 symboliseren.¹⁹⁴

Het Proclamatiepark met de levensgrote beeldengroep die het voorlezen van de proklamasi toont. Rechts van het Proclamatie-monument staat het 'bliksemmonument', Jakarta 2010.

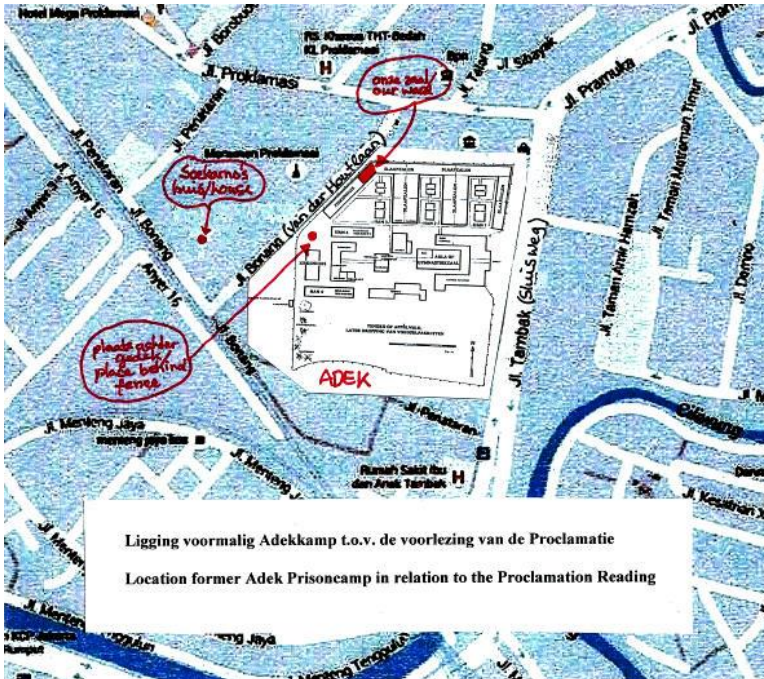
¹⁹⁴ Wikipedia. The free encyclopedia.

De grootsheid van het park vond ik indrukwekkend. Bovendien kwamen Soekarno en ik hier nog een keer samen! Want het Proclamatiepark bevindt zich vlakbij mijn familieplekken: de Sluisweg met kamp ADEK waar mijn grootvader gevangen zat en het huis er schuin tegenover waar hij en zijn gezin woonden. Op het kaartje is het huis van Soekarno omcirkeld, waarmee de ligging ten opzichte van deze plaatsen te zien is.¹⁹⁵

Soekarno, Jakarta 2019.

¹⁹⁵ Wertheim.

Op de kaart is Soekarno's huis ten opzichte van mijn familieplekken (ADEK en woonhuis) aan de Sluisweg te zien.

Soekarno's huis hield me ook nog om een andere reden bezig. Mijn vader schreef er namelijk in zijn reisverslag over. Hij beschreef zijn weerzien met Jakarta aan het begin van zijn reis in 1987, toen hij een taxi van het vliegveld naar zijn hotel nam. Hij geeft zijn allereerste indrukken van de stad weer:

'Hé,' zei ik. 'Dat is het zwembad Tjikini. Daar vlak bij heb ik gewoond in de oorlog. Naast Soekarno'. []
 Soekarno 's huis. Een bakbeest van een huis met een voortuin ter grootte van een voetbalveld, herinner ik mij. []
 Soleh [taxi-driver in Jakarta] wist waar ik over sprak, en zei: 'Naast Soekarno woonde Hatta'. En dat betekende, op zijn

Indonesisch, heel bescheiden en verre van brutaal, maar niet zonder ironie: 'Daar kan jij nooit gewoond hebben. Jij was de buurman van Soekarno niet, jokkebrok'. []

Een zijweg van Tjikini, dat nu Jl. Cikini heet, voerde indertijd naar een paar tennisbanen, waar dat weggetje in een lus omheen liep. Er stonden wat huizen langs; hun achtertuinen grensden aan de tuin van Soekarno. Dat vertelde ik Soleh, en hij wist dat dit zo was.

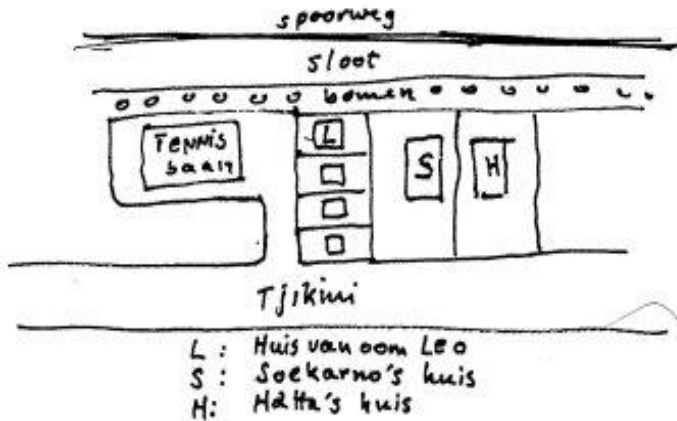
'Dan was je toch zijn buurman,' zei hij toegevend, en ik was tevreden, al is het verhaal, hoe aardig ook gebracht, maar half waar. Want in dat huis woonde niet ik, maar mijn tante met haar oom Leo en hun kinderen, vier jongens, twee meisjes.¹⁹⁶ Maar ik was er kind aan huis.

Soekarno woonde op Tjikini met de vrouw, die hem zijn ballingschap in Benkoelen verzachtte. Ze hadden een paar kinderen, vier of meer misschien, die wel eens met mijn neefjes en nichtjes speelden. In zijn achtertuin stond een Rhönrad, altijd op dezelfde plaats. Ik heb er nooit iemand mee of in zien werken. De leider zelf had het natuurlijk te druk met Indonesië's onafhankelijkheid. Hij leek me - ondanks alle vooroordelen die ik met bijna alle andere Nederlanders tegen hem koesterde - opeens een aardige man, toen hij zich een keer in zijn achtertuin vertoonde en even naar ons zwaaide. Had hij zo de pest aan Indo's, Nederlanders?¹⁹⁷

Het plaatje dat mijn vader bij deze herinnering tekende, kon ik niet op de stadsplattegronden leggen. Volgens Google Maps ligt Jl. Cikini op zeven minuten lopen van de plek waar Soekarno's huis stond. De straat was dus niet aangrenzend. Misschien had de vertekening met mijn vaders geheugen en de veranderingen in de stad te maken. Hij schrijft:

¹⁹⁶ Oom Leo was de echtgenoot van Truus, de zus van mijn grootvader. In werkelijkheid hadden zij vijf kinderen. Frans, kleinzoon van Leo en Truus en zoon van Otto, liet mij weten dat het gezin aan de Van der Houtlaan (Jl. Bonang) woonde, die tegenwoordig langs het Proclamatiepark loopt (zie pagina's 28 en 87).

¹⁹⁷ Cornets de Groot, R.A. 1987.

Tekening van mijn vader die laat zien hoe zijn oom Leo en Soekarno (met hun aangrenzende tuinen) naast elkaar woonden.

't Tolde bij mij hierboven. Werkelijk, Jakarta is op een omgewoeld Batavia gebouwd. Ik heb het zelf gezien, ik ben er duizelig van geworden. Ik heb alles gezien en niets herkend, alles herkend en niets gezien - om beurten.¹⁹⁸

Bersiap

Na de oorlog en het uitroepen van de onafhankelijkheid brak uit angst voor terugkeer van het Nederlandse gezag een geweldsgolf aan van nationalistische jongeren. Michel Maas die achttien jaar als correspondent in Indonesië woonde, schreef over deze bersiap-periode:

[] de 'Bersiap Periode': dit is de term waarmee Nederlanders de golf van geweld aanduiden die losbarstte kort na Soekarno's Proklamasie van de onafhankelijkheid in 1945. []

Aangevuurd via de radio maakten Pemoeda (jeugdige strijders) jacht op iedereen die Nederlands was of met Nederlanders had geheuld. []

¹⁹⁸ Cornets de Groot, R.A. 1987.

Maar voor de Indonesiërs heeft de 'Bersiap Periode' nooit bestaan. In hun geschiedenisboeken staat zelfs niet eens een afzonderlijke 'periode' beschreven. Geweld was er altijd en overal. Het was immers *Revolusi*.¹⁹⁹

Het geweld ontstond niet zomaar. David van Reybrouck maakt duidelijk dat het ook voortkwam uit wat er in de Nederlandse tijd, dus voor de oorlog, gebeurd was. De Indonesiërs vormden veruit de grootste bevolkingsgroep in eigen land, "maar ze telden niet mee".²⁰⁰ De jongeren hadden elke dag opnieuw de raciale discriminatie, waarmee de koloniale samenleving in de jaren twintig en dertig doordrongen was, ondervonden.²⁰¹ Van Reybrouck vervolgt dat terwijl de Europese Nederlanders nog in de kampen zaten, de Indische Nederlanders (indo's) de meest aangevallen groep waren.²⁰² Hij schrijft:

De Indische Nederlanders waren opnieuw het mikpunt van geweld. Te donker in de koloniale tijd om voor 'echte' Nederlanders door te gaan, te licht in de Japanse tijd om als 'echte' Aziaten te gelden en te Europees tijdens de revolutie om gespaard te blijven.²⁰³

Soekarno was eigenlijk de gematigde kracht, hij probeerde de verschrikkingen te bedwingen. In Nederland wordt het vaak vergeten, maar Soekarno heeft duizenden indo's tegen de woedende massa's beschermd en hun levens gered door zijn besluit hen tijdelijk in kampen onder te brengen, die door Republikeinse troepen werden bewaakt. David van Reybrouck schrijft dat zo'n 46.000 mensen geïnterneerd werden, pas in mei 1947 kon de laatste het kamp verlaten.²⁰⁴

¹⁹⁹ Maas 2021.

²⁰⁰ Van Reybrouck 2020: 312-313.

²⁰¹ Van Reybrouck 2020: 312-313.

²⁰² Van Reybrouck 2020: 310.

²⁰³ Van Reybrouck 2020: 310.

²⁰⁴ Van Reybrouck 2020: 320.

Ook mijn vader maakte verschrikkingen mee. Hij schrijft bijvoorbeeld:

Na de oorlog en in de bersiaptijd, woonde ik in Bandoeng, dat door de spoorlijn verdeeld was in een Europees en een Indonesisch gebied. Herhaaldelijk vonden "grensschendingen" plaats.

Het was niet uit roofzucht, maar uit zucht tot avontuur, dat ik wel eens aan deze kant van de demarcatielijn door een verlaten en sinds lang geplunderde en gebrandschatte kampong dwaalde, vaak alleen, soms in gezelschap van een paar vrienden. Opeens was er bij één van die tochten een *sniper*. "Halt," riep hij onwennig, maar meteen loste hij een gericht schot en ging er vandoor, vermoedelijk niet minder geschokt door onze aanwezigheid daar, dan wij door de zijne. Eén van ons viel, met een grote, bloederige wond in de onderbuik, die meteen naar ontlasting begon te ruiken. We waren verlamd van angst en doodstil en absoluut weerloos. Als die pelopper nu eens terug kwam...? Huilend maakten we van een bamboe deur en een paar stokken een draagbaar en huilend brachten we de dode thuis.²⁰⁵

Door de onveilige situatie kwamen de eerste vluchtelingen - zij werden repatrianten genoemd, hoewel velen nooit in 'patria' geweest waren - al snel naar Nederland. Ook mijn grootmoeder en haar kinderen. De politieke ontwikkelingen hadden dus grote persoonlijke gevolgen. Hoezeer ik ook aan de kant sta van de Indonesische bevrijdingsstrijd, ik voel ook erg mee met de tragiek van mijn familie die haar vaderland nu moest ontvluchten. Het vertrek van mijn grootvader zou pas begin jaren vijftig volgen, toen hij eindelijk met Indisch pensioen ging en hij en zijn Indische collega's niet meer welkom waren in Indonesië.

²⁰⁵ Cornets de Groot, R.A. 1989f.

Melati

Hoe is de herdenking van die augustusdagen in Nederland? Op 15 augustus vindt elk jaar de Nationale Herdenking bij het Indisch Monument in Den Haag plaats en worden alle slachtoffers van de Japanse bezetting van Nederlands-Indië herdacht. Ik woon er niet ver vandaan en als het kan, ga ik naar de plechtigheid toe. Ook draag ik die dag mijn melatispeldje. De melati symboliseert respect, betrokkenheid, medeleven en niet-vergeten.²⁰⁶ Ik sta stil bij álle slachtoffers, dus niet alleen bij de Nederlanders en indo's waar de organisatie wat mij betreft nog te veel de nadruk op legt, maar ook bij de vier miljoen omgekomen Indonesiërs. Zij waren ook Nederlandse onderdanen. Ook op 17 augustus draag ik de melati om de onafhankelijkheid op die manier met de Indonesiërs mee te vieren.

Bij de Nationale Herdenking het melatispeldje dragend, Indisch Monument Den Haag 15 augustus 2019.

Melatispeldje.

²⁰⁶ Nationale herdenking 15 augustus 1945.

Ik ben pas laat met deze traditie begonnen en vind het bijzonder dat juist de melati het herdenkingssymbool is geworden. Het doet me denken aan de beroemde beginregels van Luceberts gedicht "minnebrief aan onze gemartelde bruid *Indonesia*", zijn debuut uit 1948:

zoete boeroeboedoer, je leende vrije voeten eens, - ik liep
melattiepassen ik zag je ogen waren sawahnat, - ik lachte²⁰⁷

Ik hou veel van de melati. Niet alleen omdat zij overal in Indonesië bloeit met die heerlijke, zoete geur. De melati was als kind al mijn lievelingsplant. Ook was ik dol op jasmijnthee met dezelfde (gedroogde) witte bloemetjes, die mijn moeder speciaal voor me kocht. Toen ik in de zomer van 1968 op kabouterkamp was, schreef zij me een lief briefje dat ik altijd bewaard heb:

Vanavond, toen ik de plantjes water gaf, zag ik 't eerste witte sterretje in je plantje. Leuk hè? Misschien zijn er zaterdag al meer?²⁰⁸

Nog altijd is jasmijnthee mijn favoriete thee. Ik bewaar die in hetzelfde langwerpige doosje waarin mijn moeder de jasmijnthee in mijn kindertijd bewaarde. Ik erfde het in 2016 van haar. Als ik deze thee zet, moet ik onherroepelijk aan haar denken. Zij heeft een mooie leeftijd bereikt en ik ben heel gelukkig met mijn herinnering aan de mooie en innige band die wij samen hadden.

²⁰⁷ Lucebert 2002: 409.

²⁰⁸ Op zaterdag kwam ik weer thuis.

Banarone, toen ik de plantjes water
 gaf, mag ik 't eerste witte sterretje in
 je plantje leuk zie? Misschien zijn ~~de~~
 er ~~tharone~~ al meer?
 Rieffe, ik hoop dat je een prettige week
 hebt, en heb je al den vriendinnetje?
 De foto's van de vakantie zijn al (bijna)
 klaar, je staat op een heleboel, nu in
 leuke herinnering! - Was je ook de hele
 week niet, Abals Andrea?
 Dag Sasje, veel liefs van ons alle-
 maal hoor, en veel knoeitjes! xxx

Mamma

Lief briefje dat mijn moeder me in de zomer van 1968 over mijn jasmijnplantje schreef.

Het theedoosje voor jasmijnthee dat ik in 2016 van mijn moeder erfde.

XV. REPATRIËRING

Mijn vader nam op 17-jarige leeftijd afscheid van Indonesië, het land waar hij en vele generaties Cornets de Groot voor hem geboren en getogen waren. In de haven Tanjung Priok (Tandjong Priok) te Jakarta ging mijn vader aan boord voor zijn reis naar Nederland. Sven en ik bezochten de haven ook. Ik dacht aan de laatste stappen die mijn vader hier zette, om vervolgens zijn geboorteland voorgoed achter zich te laten.

Sven en ik bezochten Tanjung Priok, de haven waar mijn Indische familieleden naar Nederland vertrokken zijn, Jakarta 2010.

Het gezin reisde met het repatriëringsschip Tegelberg.²⁰⁹ De reis begon op 4 augustus 1946 en eindigde 3,5 week later in Amsterdam op 29 augustus 1946. Ik heb deze data in passagierslijsten op internet kunnen vinden.²¹⁰ Bij het zoeken naar de familienaam Cornets de Groot kwam mijn vader (zelfs twee keer) als enige tevoorschijn.

Het repatriëringsschip Tegelberg dat mijn vader, zijn zus en moeder in augustus 1946 naar Nederland bracht.

Familienaam

Selectie criterium Exact Begin Eind Bevat

2 namen gevonden.

Familienaam	Voorletters	m/v	Scheepsnaam	Vertrek	Vertrekplaats	Aankomst	Aankomstplaats	Archief
Cornets de Groot	R.A.	m	Tegelberg	1946-08-04	Tandjong Priok	1946-08-29	Amsterdam	•
Cornets de Groot	R.A.	m	Tegelberg	1946-08-04	Tandjong Priok	1946-08-29	Amsterdam	•

Gegevens van de bootreis naar Nederland die ik in de passagierslijsten vond.

Mijn vader vat zijn aankomst in Nederland als volgt samen:

²⁰⁹ Van Rijswijk.

²¹⁰ Zie <https://www.passagierslijsten1945-1964.nl/boten/index.html> (geraadpleegd op 11 augustus 2021).

Holland.

Met het m.s. *Tegelberg* kwam ik eraan.

Met muziek werden we van boord gehaald.^{211 212}

Mijn vader beschouwde zichzelf als iemand “wiens leven uit zijn baan is geslingerd”, hij kwam van de ene kant van de wereld aan de andere kant terecht.²¹³ Hij schrijft: “Toen pas [in 1946] wist ik: ik ben verplaatst: een *displaced person*”.²¹⁴ Toch stond het voor hem al vanaf zijn kindertijd vast dat er ooit een einde aan de kolonie zou komen. Mijn vader schrijft:

Als kind van een jaar of tien kreeg ik van Indonesiërs wel eens iets te horen over de Mahdi, die komen zou, of over de Ratoe Adil, de Rechtvaardige Heerser. Er gingen ook verhalen over een profeet Djajabaja, en over een paar kanonnen, waarvan er één in Batavia stond en een ander in Solo. Kwamen die bijeen dan zou er een einde komen aan de heerschappij der belanda’s. Dat was altijd interessante gesprekstof. Mijn gesprekspartners waren eenvoudige mensen. Een djongos, meegenomen uit Padang naar Batavia, een kebon, venters van gado-gado, tapé ketella, tjintjau, ijs of wat ik maar verder aan verboden snoepgoed lustte. Onze djongos las een krantje en sprak een mondvul Hollands - zoals ik een mondvul Maleis, en onze gesprekken vonden altijd plaats in een vriendschappelijke sfeer. Er ging geen enkele dreiging van uit. Het stond eenvoudig vast, dat *het* gebeuren zou - eens. Maar hoe de wereld er dan uit zou zien, kon natuurlijk niemand zich voorstellen.²¹⁵

Ook al moest mijn vader er een hoge persoonlijke prijs voor betalen, hij voedde me met het politieke inzicht op dat “Nederland niets in

²¹¹ m.s. = motorschip.

²¹² Cornets de Groot 1986: 124.

²¹³ Cornets de Groot, R.A. zonder datum b.

²¹⁴ Cornets de Groot, R. 1990: 7. Een *displaced person* is iemand die zijn woonplek heeft moeten verlaten als gevolg van bijvoorbeeld oorlog.

²¹⁵ Cornets de Groot, Rudy 1988: 4.

Indonesië te zoeken had". Deze zienswijze ben ik nooit vergeten, hij was bepalend voor mijn kijk op de Nederlandse overheersing.

Ik kan me nauwelijks voorstellen wat het betekent om als vluchteling je geboorteland te moeten verlaten. Wat vond mijn vader ervan? Hij schrijft:

Holland werd me na de oorlog in Indië gebracht. Of nee. Ik werd bij mijn lurven gegrepen en ergens neergezet, op een plaats waar alle verworvenheden uit de jaren zonder ouderlijk gezag eenvoudig werden ontkend. Hoe wonderlijk dat je je daarin schikte. Indonesië had zijn pemoeda's, Parijs zijn existentialisten, maar wij? We waren gewillig - en waarschijnlijk alleen maar omdat die pemoeda's zo ónwillig waren. Wij vormden geen 'opstandige jeugd'. Eerlijk gezegd: braver burgers dan wij na de oorlog werden, bestonden er niet, nergens op de hele wereld. Met ons kon de regering in Den Haag alle kanten op. Maar zo voel je dat pas achteraf, na de onherstelbaarheden. We legden ons lot helaas in de handen van de machthebbers, we waren getikt.²¹⁶

Over de ontvangst in Nederland vervolgt mijn vader:

Voor alle anderen was ik immers een soort bezienswaardigheid. Niet alleen vanwege die oorlog, waarzonder ik me toch anders ontwikkeld zou hebben, minder eigengerechtig, minder vrijmoedig, maar vooral omdat ik buiten Holland een thuis had gehad, waaruit men mij verdreven had. Ik was in hun ogen (de zoon van) een avonturier, een fortuinjager: iemand die terecht beroerd terechtgekomen is. Eigen schuld, hoge bult, hoorde ik ze denken. En dan keken ze je aan met die schaamteloze, door de balk open gesperde ogen. Het vernederde je. Je werd er miserabel van en stil, en wat je nog aan vrijmoedigheid bezat, liet je ongebruikt.²¹⁷

²¹⁶ Cornets de Groot 1986: 129-130.

²¹⁷ Cornets de Groot 1986: 130-131.

Net uit Indonesië gekomen staan mijn vader en zijn zus Loes met hun veel jongere medeleerlingen op een schoolfoto van de hbs aan het Johan de Wittlyceum te Den Haag, schooljaar 1946-1947. Op de foto is het leeftijdsverschil duidelijk te zien.

Schoolfoto van mijn vader (derde rij met colbert) en zijn zus Loes (rechts vooraan met donkere trui) in Nederland. Zij zijn zichtbaar ouder dan hun medeleerlingen, hbs Johan de Wittlyceum Den Haag 1947.

Nederlands-Indië/Indonesië in mijn vaders werk

Mijn vader heeft zijn weg in de Nederlandse samenleving kunnen vinden. Naast zijn loopbaan als onderwijzer op de lagere school en vervolgens als leraar Nederlands schreef hij diverse "sterk persoonlijke essays over uiteenlopende schrijvers uit diverse perioden".²¹⁸ Vooral in zijn laatste jaren, waarin hij steeds meer verindischte, schreef hij "autobiografisch werk dat zich voornamelijk in Nederlands-Indië afspeelt".²¹⁹

²¹⁸ Wikipedia. De vrije encyclopedie e.

²¹⁹ Wikipedia. De vrije encyclopedie e.

Na zijn overlijden liet mijn vader een onvoltooide roman na die in Nederlands-Indië is gesitueerd.²²⁰ Verder was hij bezig met een biografie over J.H. Speenhoff.²²¹ Over deze liedjeszanger schreef hij al een prachtig essay in boekvorm, waarin het Indië van zijn jeugd centraal staat.²²²

Ik vond het heel fijn om in dit verhaal aandacht aan mijn vader en aan zijn Indische werk te besteden. Hopelijk nodigt het uit meer van hem te lezen, niet alleen omdat hij er zo prachtig over geschreven heeft, maar ook omdat hij vanuit zijn indo-perspectief een indringend beeld heeft gegeven van het Nederlands-Indië van zijn jeugd. In zijn roman *Tropische jaren* gaat hij met name in op de oorlog, bersiap en zijn vertrek naar Nederland. Hierover schrijft mijn vader niet lang voor het verschijnen van *Tropische jaren* het volgende:

Waarom, na veertig jaar, deze roman?

Ik denk: omdat er na de oorlog zovelen waren, ouder, wijzer, knapper dan ik, met zoveel ervaringen meer dan ik en die hadden kunnen schrijven over hun oorlog, in hun Batavia zo indrukwekkend, dat alles wat ik te vertellen had, in een kuil zou zijn gevallen om voorgoed vergeten te worden. Zij zijn er nu niet meer om hun ervaringen van de hand te doen. Hoe belangrijk die ook waren, nu ze met hun drager van de wereld zijn, winnen mijn herinneringen aan belang. Hun gewicht neemt toe, naarmate die van anderen verdwijnen.²²³

Mijn grootvaders scheiding van zijn land van herkomst

Het vervolg van dit hoofdstuk gaat uitsluitend over mijn grootvader Piet. Want de documenten over het postkoloniale verleden die hierna volgen, hebben alleen betrekking op hem.

²²⁰ Cornets de Groot, R.A. 1988.

²²¹ Cornets de Groot, R.A. 1989a.

²²² Cornets de Groot, R. 1990.

²²³ Cornets de Groot, R.A. 1985a.

Omdat Piet tot zijn pensioen in 1953 in Indonesië bleef, werden hij en zijn gezin in 1946 voor de tweede keer van elkaar gescheiden. Mijn vader schrijft erover:

Was het leven hun welgezind geweest?

De oorlog scheidde ze. De a-bom bracht ze weer bij elkaar. De revolutie dreef ze uiteen.

Mijn vader bleef achter op de kade van Priok - wuivend. Een troepenschip bracht zijn vrouw en kinderen in veiligheid, in Holland.²²⁴

Ruim een jaar nadat Piet zijn gezin had uitgezwaaid, kwam hij met buitenlands verlof naar Nederland om weer bij zijn gezin in Den Haag te zijn. Op internet heb ik de heenreis van dit verlof gevonden.²²⁵

Piet reisde met ms. Indrapoera. Hij vertrok op 29 oktober 1947 te Tanjung Priok en kwam op 24 november 1947 in Rotterdam aan.

```
ref : OR1218
naam : Cornets de Groot
voorn : P. (m)
geb d : 1903 21-05 (
ref : OR1218
naam : Corp van
```

Passagierslijsten repatriëring (1945-1968), "Indrapoera". Indische Genealogische Vereniging (http://www.igv.nl/jan_2014) | Alle rechten voorbehouden.

Vaarten

ref. nrs.	datum van vertrek	haven van vertrek	datum van aankomst	haven van aankomst	aantal personen
OR1217 - OR1232	29/10/1947	Tandjong Priok	24/11/1947	Rotterdam	858

Gegevens van de reis die mijn grootvader naar Nederland maakte om tijdens zijn buitenlands verlof bij zijn gezin te kunnen zijn.

²²⁴ Lucard 1985: 95.

²²⁵ Deze passagierslijst is tegenwoordig alleen nog voor leden (tegen betaling) van de Indische Genealogische Vereniging in te zien.

Tijdens dit verlof liet het gezin zich op de foto vastleggen. Deze foto heeft altijd in een mooi lijstje in mijn vaders nabijheid gestaan.

Gezinsfoto genomen tijdens mijn grootvaders buitenlands verlof. Van rechts naar links: mijn vader, zijn ouders en zus Loes, 1947-1948.

Na een klein jaar eindigde het verlof.²²⁶ In Indonesië vroeg Piet verklaringen van zijn Nederlandschap aan, nodig om in Nederland te mogen verblijven. Als gevolg van het in begin jaren vijftig gevoerde Nederlandse ontmoedigingsbeleid om indo's toe te laten, mochten ze zich alleen bij hoge uitzondering in Nederland vestigen.²²⁷ Hiervoor moesten ze een aanvraag indienen bij het Hoge Commissariaat van het Koninkrijk der Nederlanden.²²⁸ Die verklaring was voor Piet van het grootste belang, want hij hield er rekening mee dat hij Indonesië zou moeten verlaten.

²²⁶ De persoonskaart van mijn grootvader geeft aan dat hij op 19 augustus 1948 weer in Indonesië woonde (zie voetnoot 85).

²²⁷ Wikipedia. De vrije encyclopedie c.

²²⁸ Na de soevereiniteitsoverdracht werd in 1950 de Nederlands-Indonesische Unie van de twee onafhankelijke landen ingesteld, vertegenwoordigd door een Hoog Commissariaat (HC). Het HC kreeg taken en bevoegdheden die verder gingen dan van een ambassade. Indonesië hief de Unie in 1956 eenzijdig op.

Piet schrijft zijn gezin er op 9 oktober 1949 - vlak voor de soevereiniteitsoverdracht - over in een sombere brief die hij overigens met goede moed beëindigt:

Batavia, 9 Oct 1949

lieve Maan, Lij, Rind en Cielde.

Met veel gemis en i. laatste. bij u vernemen, dat de maan met bijthoff handeld is. Ik heb hem alomt een goede vent gevonden en u handeling der tijd heeft me nog al sleur geschied, al heb ik u niet veel van gezegd. De Kewatie van de belasting over de dopsa overdrachten zal alleszins overdragen. Met mijn gelds-legerd zijn de tijd, de wette leuzen, overdragen en de tijd die niet totart rekenen wat dit betreft. Versta dit maar aan Jan en bedank hem voor de tijd. Ik zal het nog op zijn stellen. Als ik nu de overdracht met ja en niet contact haant, zowel met moneta overdrachten als met het op op eventuele adviezen die bij u kan komen bij overdrachte maanblijden. Hij is inmiddels iemand, die wellicht voor een maan-uitkomst en niet tegenover een actibillende manen ook verschillende theorieën verduidelijkt.

Maar nu de financiële beschikking over de studie van de kinderdienste is erg bij. Ik kan niet vaak terug kijken na hetmaal terug hier. Het is nu inmiddels een langzaam overdrachten, want hier in Ind is alles nu zo veranderd, dat we op allerlei voorgeschiedenis van de maan zijn. Na de overdracht, de overdrachte staat het 2 kanton of de kanton ons in de tijd, overdrachte maanblijden haant. We kunnen wel hoop opgeven over onze grote overdracht en zo, en hier en daar zullen we ook wel overdrachten nog wel geband met de maan, maar ik wens dat we al gauw hem in zijn overdrachte maanblijden droppen. Voor adviezen kunnen we vooral in de maanblijden krijgen en de tijd die overdrachte maanblijden en de Nederlandse maanblijden. We liggen en verdragen met u in de overdrachte maanblijden. We liggen en verdragen met u in de overdrachte maanblijden, die trouwen nu ook enige overdrachte maanblijden te verdragen.

Maan is over financiële politiek maanblijden en overdrachte maanblijden met een mogelijk overdrachte maanblijden aan Pap's carrière, maan. Dit maanblijden is sandel, maar we maanblijden deze overdrachte maanblijden niet overdrachte. Ik kan nu nog geen plannen maanblijden van het maanblijden, dat alles overdrachte maanblijden, omdat ik niet weet, onder welke bij overdrachte maanblijden dat kan, plannen, maar ik bij algemeen kan ik wel zeggen, dat we maanblijden overdrachte maanblijden zijn.

Bedanks deze overdrachte maanblijden, gade het maanblijden hier maanblijden. Ik bij hier maanblijden ook u bij maanblijden voor de maanblijden, de bioscoopen zijn maanblijden de totfilmers avond maanblijden, de maanblijden, en de maanblijden overdrachte maanblijden. Voor de bij dit maanblijden de maanblijden of welke maanblijden (en dat zijn er nog steeds vele, dank u bij maanblijden).

Brief van mijn grootvader uit Indonesië aan zijn gezin in Nederland. Hij deelde zijn zorgen dat er in Indonesië steeds minder plaats voor hem is, 9 oktober 1949.

[] hier in Ind. is alles zo onzeker dat we op allerlei onaangenaamheden voorbereid moeten zijn. Na de soevereiniteitsoverdracht staat het te bezien of de heren ons in de tegenwoordige positie zullen handhaven. We kunnen wel hoog opgeven over onze grote ervaring en zo, en hier en daar zullen ze ook wel daarvan nog wel gebruik willen maken, maar ik vrees dat ze al gauw hun eigen boontjes zullen willen doppen.

Voor adviezen kunnen ze overal in de wereld deskundigen krijgen en ze zijn dan volstrekt niet op de Hollanders aangewezen. We liggen er volkomen uit. []

Ook in onze financiële politiek moeten we ernstig rekening houden met een mogelijk abrupt en ontijdig einde aan pap's carrière, mams.²²⁹ Dit klinkt erg somber, maar we moeten deze eventualiteit niet negeren. Ik kan nu nog geen plannen maken voor het geval, dat alles inderdaad zo afloopt, omdat ik niet weet, onder welke bij-omstandigheden dat kan gebeuren, maar in het algemeen kan ik wel zeggen dat we uiterst voorzichtig moeten zijn. []

Zelfs mensen op wiens vriendschap je enigszins meende te mogen rekenen, geven je min of meer tactvol te kennen, je niet nodig te hebben. Prettig is dat niet, maar je went aan alles.

Piet ontving de verklaring van zijn Nederlanderschap op 19 januari 1951. Op 29 mei 1952 ontving hij ook de verklaring dat hij door zijn Nederlandse vader erkend was. Deze is gebaseerd op "de Regerings Almanak voor Ned. Indië van het jaar 1917". Piet is dus in dat jaar door zijn vader erkend.

In de nalatenschap van Piet bevinden zich ook drie brieven (april-november 1953) van de Indonesische PTT over zijn pensioen. Met behulp van een meedenkende vertaalster kon ik reconstrueren dat Piet in zijn functie van "hoofdcontroleur" de PTT twee keer heeft verzocht hem eervol ontslag te verlenen met recht op pensioen: op 5 augustus 1953 en een maand later op 1 september 1953.

²²⁹ Piet noemt zichzelf en zijn vrouw in deze brief: "pap" en "mams".

VERKLARING Nr. 7630.

De Hoge Commissaris van het Koninkrijk der Nederlanden in Indonesië

verklaart bij deze dat CORNETS DE GROOT--

..... Piet--

geboren te Sukabumi,

op 21 Mei 1903,

wonende te Djakarta, Djalan Blitar No.13,

Nederlander/zis krachtens de Wet van 12 December 1892 (Nederlands Staatsblad No.268),
zoals deze is aangevuld en gewijzigd.

Djakarta, de 19de Januari 1951.

De Hoge Commissaris,
voor deze :

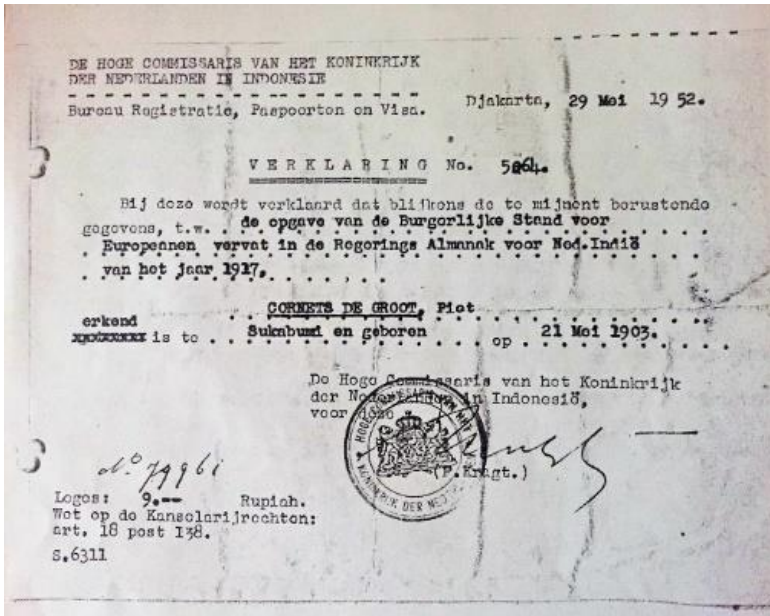
Reg. Nr. : 46094
Leges twee 50/100 gulden.

(F.Kragt)

Wet op de Kanselarijrechten art. 18, post 105)

Vervoort

Verklaring van mijn grootvaders Nederlanderschap, gedateerd op 19 januari 1951. Deze verklaring had hij nodig om zich in Nederland te kunnen vestigen.

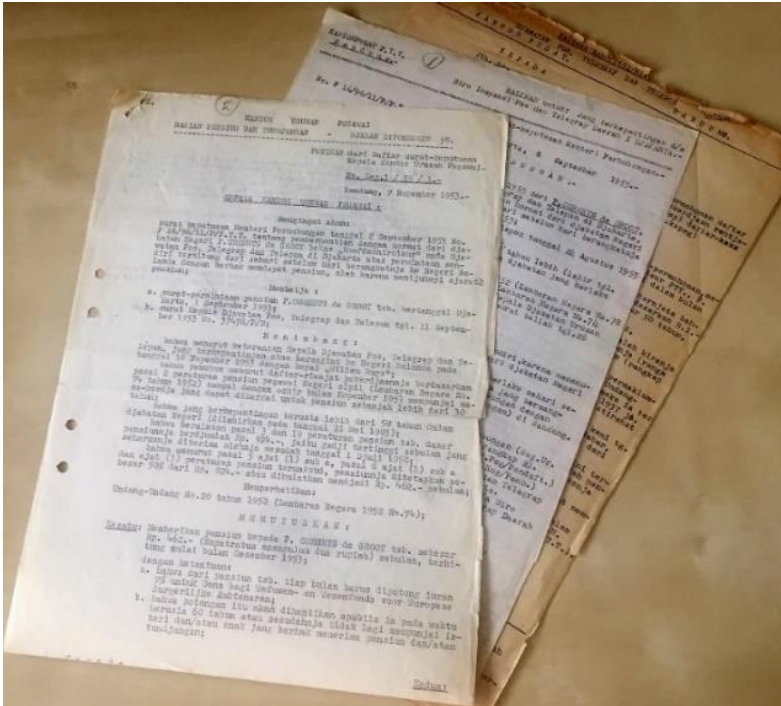
Mijn grootvaders bewijs van erkenning, gedateerd op 29 mei 1952, dat hij ook nodig had voor vestiging in Nederland.

Volgens nieuwe pensioenbepalingen kwam hij hiervoor in aanmerking, omdat hij de leeftijd van 50 jaar of ouder reeds gepasseerd was (op 21 mei 1953) en meer dan 25 jaar in dienst was geweest. Dit verzoek willigde de PTT in. Toen Piet naar Nederland vertrok, beschikte hij zelfs over 30 dienstjaren. In de laatste brief van 7 november 1953 staat dat Piets pensioengrond Rp. 924,- (Indonesische roepia) bedroeg. Het pensioen werd vastgesteld op 50% van 924 oftewel Rp. 462,- per maand met ingang van december 1953.²³⁰

Ook werd Piets reis naar Nederland geregeld. In de laatste brief

²³⁰ Ik heb de wisselkoers van de roepia en de gulden in 1953 niet kunnen achterhalen, zodat ik de waarde van het pensioen niet kon omrekenen naar de euro van nu.

zijn zelfs de reisgegevens opgenomen: vertrek op 18 november 1953 met ms. Willem Ruys. Piet was toen vijftig jaar.

Brieven van de Indonesische PTT aan mijn grootvader over zijn Indische pensioen en vertrek naar Nederland, april-november 1953.

Net als zijn gezin zeven jaar eerder ging Piet te Tanjung Priok aan boord. Hij is echter niet op de eindbestemming Rotterdam aangekomen, maar ging al eerder te Napels van boord. Waarom? Hij was uitgestapt om Pompeï te bezoeken, zo kon ik opmaken uit een aardig schrijven van een collega uit Jakarta op 24 december 1953, dat ik in Piets nalatenschap vond. Hij bedankte Piet voor de ontvangen briefkaarten uit Napels en Den Haag en voor een kerstkaart en vroeg of het uitstapje naar Pompeï wel de moeite

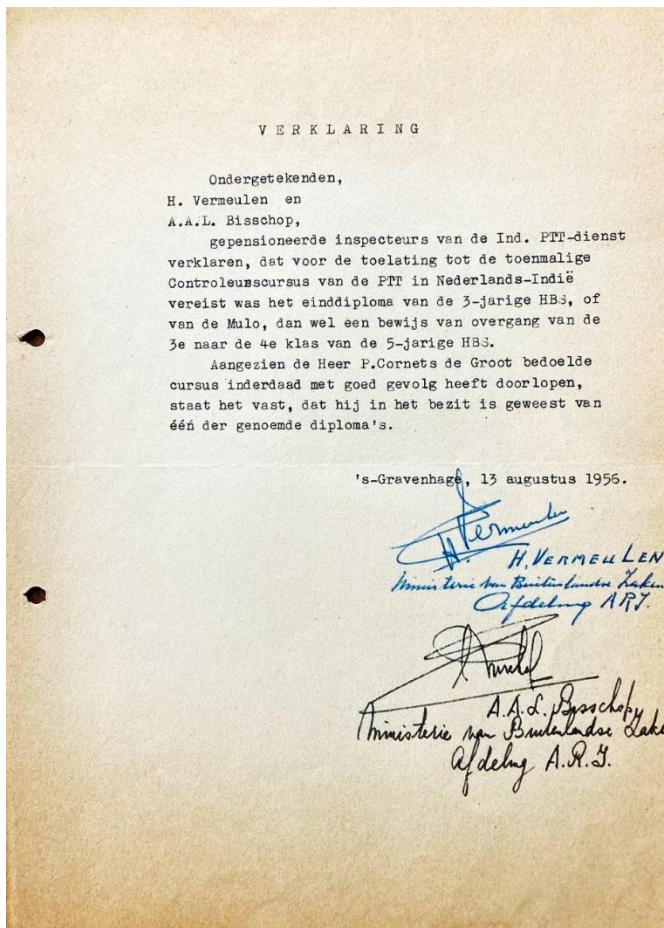
waard was geweest. Want Pompeï zou deze collega ook graag willen bezoeken. Ook zijn repatriëring was aanstaande.

Prentbriefkaart van ms. Willem Ruys en de route van Indonesië naar Nederland. Mijn grootvader legde de reis voor de laatste keer af en vertrok op 18 november 1953 naar de eindbestemming Rotterdam. Hij stapte echter al te Napels uit om Pompeï te bezoeken.

Met Piets vertrek eindigt mijn familiegeschiedenis in Indonesië. Was Piet in Indonesië niet meer welkom, in Nederland was hij dat evenmin. Eenmaal in Nederland werkte Piet als ambtenaar bij de Dienst Bescherming Bevolking. Voor repatrianten vond het werk in Nederland vaak op een lager maatschappelijk niveau plaats dan zij in Indonesië gewend waren. Had Piet als indo in Nederlands-Indië een behoorlijke status gehad, in Indonesië was het klimaat al totaal veranderd en was zijn aanzien verminderd. Daaropvolgend moest hij in Nederland als het ware onderaan beginnen en opnieuw een functie verwerven. Mijn neef Heere liet mij weten hoe zijn moeder (tante Loes) hem vroeger vertelde dat Piets functie onder zijn niveau was en dat het feit dat hij een indo was daar niet vreemd aan was. Welk werk Piet als ambtenaar precies deed, weet ik niet.

Wellicht hoopte Piet op een functie die meer in overeenstemming was met zijn kennis en ervaring. Dat zou de reden kunnen zijn dat hij in 1956, toen hij al drie jaar in Nederland was, een verklaring opvroeg van zijn bewijs van overgang van de 3^e naar de 4^e klas hbs.

Bewijs van mijn grootvaders overgang van de 3e naar de 4e klas hbs, 13 augustus 1956.

Taalvirtuoos

Naast zijn werk hield Piet zich intensief met taal bezig. Hij was een polyglot en beheerste maar liefst tien talen.²³¹ Mijn vader schrijft met trots:

Hij was introvert, een klein talenpracticum: sprak naast de nodige Indonesische (Bahasa, Javaans, Soendanees) en de “moderne” talen, nog Spaans en Italiaans en verdiepte zich een tijdlang in het Hongaars.²³²

De vraag die bij me sluimerde was naar welke taal Piets voorkeur was uitgegaan. Zijn antwoord vond ik in zijn stukje *Taalkunst* in het tijdschrift *Tong Tong*. Hij noemt het Soendanees “de lieflijkste aller talen”.²³³ Dit zal vast te maken hebben met zijn Soendaneese moeder, het was immers Komot haar taal die hij zo lieflijk vond.

Piet was abonnee van het tweewekelijks verschijnende tijdschrift *Tong Tong*.²³⁴ Ook schreef hij er in de periode januari 1969-maart 1971 regelmatig in: hij publiceerde in acht afleveringen een aantal stukjes, zoals een artikel, column, boekaankondiging of boekrecensie. Deze publicatieperiode werd ingeluid met een schrijven van Tjalie Robinson aan Piet op 11 februari 1969:

Beste Cornets, het spijt me werkelijk dat ik niet langer en gezelliger verder kan praten met je. Misschien een andere keer beter. Intussen: het beste voor je vrouw en laat ons t.a.v. mogelijkheden voor ons beiden voor Tong-Tong “berdo ‘a selamat”: hopen dat er zegen van boven komt.²³⁵

²³¹ Een mooie illustratie is de geluidsopname waarop te horen is hoe vaardig mijn grootvader mijn vader door de Franse tekst leidt van het boek *Histoire de Rome* (1939) van André Piganiol: <https://www.cornetsdegroot.com/audio-2/histoire-de-rome/>.

²³² Cornets de Groot, R.A. 1989b.

²³³ CdG 1969.

²³⁴ *Tong Tong*. *Het enige Indische blad ter wereld* veranderde in 1978 van naam in *Moesson, het Indische maandblad*.

²³⁵ Vertaling: bidden om redding, dat wil zeggen gebed om heil/voorspoed/enz.

Ik heb Piets *Tong Tong*-exemplaren in drie volle ordners over de periode 1963-1971 in bezit, waaronder de jaargangen 1969 en 1970 volledig. In de uitgave van 15 februari 1963 had Piet “een klein opstelletje”, zoals hij het noemde, bewaard dat hij als kopij aan de redactie van *Tong Tong* had gestuurd. Het was zijn reactie op het stuk *Kleur ontkennen* van Tjalie uit het betreffende nummer.²³⁶ Zijn kopij had hij ondertekend onder het pseudoniem Richard Huigs. Het stuk is niet geplaatst, maar de ondertekening bracht me terug bij het begin van dit verhaal, bij Hugo de Groot. Ik was opgetogen over deze vondst, want de keus voor dit pseudoniem geeft aan dat Piet zich van zijn afkomst goed bewust was: *Huig* was de roepnaam van Hugo de Groot en de initialen *R.H.* verwijzen naar ‘Ruit Hora’ (de tijd snelt voort), zijn lijfspreuk.

De laatste *Tong Tong*-uitgave die ik van Piet heb, is gedateerd op 15 april 1971, de voorlaatste *Tong Tong* voor zijn overlijden op 6 mei 1971.

Na Piets overlijden schrijft Tjalie op 12 mei 1971 aan mijn vader:

[] wij stelden zijn [Piets] zwijgzame medeleven op grote prijs, het betreurend hem niet actiever te kunnen inschakelen, want dat hij een werkzame natuur had, wisten wij allen.

Piet vertaalde het boek *Het Zimmermann Telegram*, dat na zijn dood in 1977 werd uitgegeven en een heruitgave kreeg in 1984.²³⁷ Daarnaast voltooide Piet in zijn laatste dagen een Italiaanse grammatica, die hij nog hoopte te publiceren. Deze grammatica bewaar ik bij zijn nagelaten documenten.

²³⁶ Zie het nawoord voor meer informatie over de inhoud van het stuk.

²³⁷ Tuchman 1977 en 1984.

XVI. HET EINDE

Tjalie schreef voor mijn grootvader een roerend *In memoriam* dat in het tijdschrift *Tong Tong* van 1 juni 1971 verscheen.²³⁸ Ik sluit er mijn vertelling mee af.

Mooi *In memoriam* van Tjalie over mijn grootvader in het tijdschrift *Tong Tong*, 1 juni 1971.

²³⁸ Robinson 1971. De ontbrekende woorden achter de perforatie-gaatjes zijn "sleepte" en "eindig".

NAWOORD

Het verhaal is geschreven! Ik ben blij dat ik alle informatie die ik in woord en beeld had integraal in één verhaal met elkaar in verband heb gebracht. Ik moest daarbij aan Jan Brokken denken:

Ik heb altijd de behoefte aan overzicht gehad. Aan het inpassen van levens en gebeurtenissen in een groter kader. Dat geeft mij het gevoel adem te kunnen halen.²³⁹

Mijn gemengde achtergrond vind ik mooi, terwijl die afkomst geen eigen verdienste is. Noch dat ik voortkom uit een patriciërs-geslacht, noch dat ik afstam van mijn Indonesische overgrootmoeder Komot. Wel kon ik er iets mee doen. Het hebben van zowel Nederlands als Indonesisch bloed hoort bij me, het zegt waar ik vandaan kom en hoe dat door de geschiedenis bepaald is. Ik vind het mooi dat ik dat weet en mag doorvertellen. Ik reisde daarvoor alle familieplaatsen na. Tijdens mijn reizen had ik nog geen idee dat ik er ooit een verhaal over zou schrijven. Wel was opvallend dat ik alles nauwgezet bijhield, opschreef en fotografeerde. Achteraf gezien heeft de totstandkoming van dit verhaal vanaf de voorbereiding van mijn eerste reis ruim 13 jaar geduurd. Terugkijkend heb ik niet alleen informatie op een rij gezet, het schrijven van het verhaal leverde vooral nieuwe en diepere inzichten op. Er was meer te vertellen, meer dan alleen het exotische beeld dat ik als kind van voormalig Nederlands-Indië had. Tijdens mijn reizen keek ik ook naar het Nederlandse koloniale verleden en naar de Indonesische vrijheidsstrijd tegen de Nederlandse overheersing. Eigenlijk wist ik niets van de eeuwenlange Nederlandse koloniale en gewelddadige

²³⁹ Brokken 2021: 218.

geschiedenis. Ik heb er nooit iets over op school geleerd en moest er zelf naar op zoek gaan door er veel over te lezen, experts te raadplegen en te speuren op internet.

Het schrijven van het verhaal heeft me geholpen de vraag te beantwoorden hoe ik op de koloniale geschiedenis terugkijk. Ook leidde het tot zelfonderzoek. Uit al deze informatie kon ik dit verhaal construeren. Nu het is voltooid, geeft me dat veel voldoening. Want alles wat ik wilde vertellen, heb ik in dit samengestelde verhaal vastgelegd. Ik schreef een persoonlijk verhaal, een Indische familiebiografie en een koloniale geschiedenis ineen. Tegen die koloniale achtergrond heb ik mijn familie in Nederlands-Indië beter leren kennen en daarmee mezelf. Ik zocht antwoord op de vraag hoe Indisch ik ben. Met al het zoeken naar plekken, steden, dorpen, huizen, objecten, kwam ik steeds dichterbij mezelf. Aandoenlijk schrijft mijn broer Rutger mij:

Hier kwam je vandaan, dit waren je vaders en moeders. En telkens als het je lukte om ze 'aan te raken', raakten zij jou aan: ja, *wij* hebben jou op ons geweten, en wat leuk dat je hier nu bent!

Ik ben dus aangesloten op degenen die mij voorgingen, zij maken deel van mij uit. Ik weet nu hoe Indisch ik ben. Ik ben 100% indo. Dit geldt natuurlijk voor alle vermengingen, want indo betekent het hebben van gemengd bloed, of de verhouding nu 50-50 of 99-1% is, het maakt niet uit. Ik bedoel ermee dat ik meer indo ben dan ik dacht. Want mijn familie heeft een Indisch verleden, de koloniale geschiedenis met zijn gruwelijkheden speelt zich ook in mijn familie af. Het verleden is meer een deel van mezelf geworden, waardoor ik een veel dieper gevoel gekregen heb van wie ik ben. Met het inkleuren van mijn Indische familiegeschiedenis maakte ik mijn eigen identiteit duidelijker: ik voel me nu volledig indo. Weliswaar vind ik het nog steeds jammer dat ik voor anderen niet als indo herkenbaar ben, maar op de vraag of ik geboren zou willen

worden met een Indisch uiterlijk, moet het antwoord toch ontkennend zijn. Want in dat geval zou ik iemand anders zijn.

Vanuit dit versterkte indo-bewustzijn kon ik me makkelijker verhouden tot het koloniale verleden en tot de koloniale erfenis die me tijdens het schrijven steeds duidelijker werd: een diepgeworteld superioriteitsgevoel in het Nederland van nu, waar het koloniale, racistische denken niet is gestopt. Met de kennis uit het verleden, zoals het inzicht dat door de koloniale erfenis "witte mensen zich stilletjes en vanzelfsprekend een normatieve en superieure positie hebben toegekend", kan ik de verschillen beter begrijpen, ertegen strijden en actief solidair zijn met degenen die niet aan de dominante norm voldoen.²⁴⁰ Ik denk daarbij aan de schrijfster en activist Rachida Aziz die haar boek *Niemand zal hier slapen vannacht* schreef voor:

[a]lle mensen die onderdrukt, misbruikt, uitgespuugd en tegen elkaar opgezet werden. Alle mensen die niet de norm zijn in deze maatschappij die overheerst wordt door 'witte, rijke, hetero, cis mannen'.²⁴¹

Om mijn solidariteit met deze mensen te begrijpen en om in het reine te komen met het Indiëverleden, is dekolonisatie voor mij een belangrijk "politiek, sociaal, filosofisch, academisch en activistisch denkkader" dat ik aan mijn politieke denken en handelen heb toegevoegd.²⁴² Hierbij stuit ik ook op eigen vooroordelen, die om zelfreflectie vragen.

Toen ik op 12 mei 2022 het Kamerdebat volgde over de uithuisplaatsingen van kinderen in gezinnen die door het toeslagenschandaal in de problemen waren gekomen, werd me dit vanuit mijn dekoloniale bewustzijn nog eens duidelijk: de Kamerleden waren overwegend wit, de gedupeerden op de publieke tribune

²⁴⁰ Wekker 2016: 94.

²⁴¹ Aziz 2017: 19.

²⁴² Debeuckelaere 2019.

overwegend zwart. Het liet me zien dat het probleem niet in verschillen tussen mensen zit, maar in de ongelijkheid die eruit voortvloeit.

Voortkomend uit de kolonisator en de gekoloniseerde - en misschien juist wel daardoor - was ik altijd op zoek naar rechtvaardigheid en medemenselijkheid en ben dat nog. Met de nieuwe inzichten die dit verhaal me gegeven heeft, ga ik verder. Dolf Verroen schrijft:

Geschiedenis leert je waar je vandaan komt en, als het goed is, waar je heen wilt.²⁴³

Ik ga verder met mijn strijd voor een samenleving zonder discriminatie van wie dan ook. Hiermee bedoel ik niet alleen de aanpak van racisme, zoals anti-zwart en anti-moslim racisme, maar ook van agisme, classisme, gender bias, heteronormativiteit, validisme en alle intersectionele variaties, die ik voor een groot deel van dichtbij ken.²⁴⁴ Hierin ligt mijn missie, mijn 'raison d'être'.²⁴⁵

Sociale onrechtvaardigheid en discriminatie houden me niet alleen in het dagelijkse leven bezig, maar ook beleidsmatig in mijn werk. Na een moeilijke tienertijd heb ik me kunnen ontwikkelen, wat niet zonder slag of stoot ging. Ik heb er jarenlang therapie voor nodig gehad om de scheiding van mijn ouders en de gevolgen ervan te verwerken. Ik zie dit als de meest vruchtbare periode in mijn leven, die ertoe heeft geleid dat ik mijn doodsangst kon verkleinen en ervoor zorgde dat ik klaar was om een kind te krijgen. Later zou ik mijn universitaire master behalen en werd ik directeur in het mbo.²⁴⁶ Ik realiseer me dat ik deze functie vervulde om (onbewust) aan mijn moeder te bewijzen dat zij een goede moeder

²⁴³ Verroen 2016: 71.

²⁴⁴ Wikipedia. De vrije encyclopedie a.

²⁴⁵ Vertaling: reden van bestaan.

²⁴⁶ mbo = middelbaar beroepsonderwijs.

is geweest, mocht ze hier ooit aan twijfelen. Want anders zou me dat toch niet gelukt zijn!

Na haar overlijden ging ik op zoek naar meer beleidsmatig werk. Ik vond die als beleidsadviseur in het hbo, de mooiste onderwijs-sector die mij ooit zo vormde en waar ik mijn loopbaan zal afsluiten.²⁴⁷ Ik hou me er landelijk, op het snijvlak van beleid, bestuur en politiek, bezig met onder andere diversiteit en inclusie en werk samen met de hogescholen aan een divers en inclusief hbo.

Ik zet mijn streven om de wereld beter en rechtvaardiger te maken voort in de lijn van personen die mij inspireren: van Hugo de Groot, Multatuli en Soekarno tot aan Komot, mijn grootvader en vader. Ik voel me hun nazaat, van hen persoonlijk dan wel van hun *revolusi*. Zij drijven me als het ware voort. Ik voel me daarbij gesterkt door het geloof dat mijn grootvader in een samenleving zonder racisme en discriminatie had, ook al zal verwerkelijking van dit ideaal stap voor stap gaan en zal er wellicht net zo'n lange periode overheen gaan als het kolonialisme geduurd heeft:

De aanraking tussen blank en gekleurd (en tussen gekleurden onderling) wordt, dankzij de techniek -- luchtverbindingen, radio, cultuuruitwisseling, enz. -- steeds inniger en dit moet m.i. te langens leste ertoe leiden, dat men elkaar beter gaat verstaan. Daarom staat het voor mij vast, dat het punt "wrijvingloos rassenverschil" ééns bereikt zal worden.²⁴⁸

Nu mijn verhaal voltooid is, kijk ik uit naar mijn volgende Indonesiëreis. Die reis zal geen rootsreis meer zijn. Ik ga erheen om weer te ervaren hoe *senang* ik me er elke keer voelde, zorgeloos,

²⁴⁷ hbo = hoger beroepsonderwijs.

²⁴⁸ Het citaat komt uit het eerder genoemde "opstelletje" dat mijn grootvader op 3 maart 1963 als kopij voor het tijdschrift *Tong Tong* had geschreven (zie pagina 214).

stralend, om er nooit meer weg te gaan.²⁴⁹ Ik voel me in Indonesië anders dan in welk ander land ook. Vollediger. Ik ben er helemaal een met mijn roots, het Indonesische deel in me dat er vandaan komt. Het land met zijn mensen, natuur, geuren, kleuren, warmte, eten; het is allemaal deel van mij en maakt mij compleet. Daar kom ik het dichtst bij mezelf.

Saskia Cornets de Groot, Den Haag - Málaga - Laren - Binic
juli 2021-juli 2022

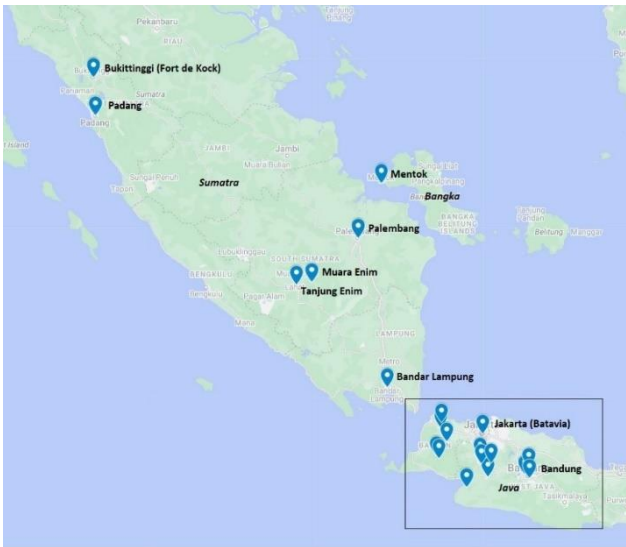
²⁴⁹ *Senang* zoals ze in het Indonesisch zeggen = behaaglijk, blij, tevreden, zich goed voelen.

BIJLAGE I

PLATTEGROND VAN BEZOCHTE (FAMILIE)PLAATSEN IN INDONESIË

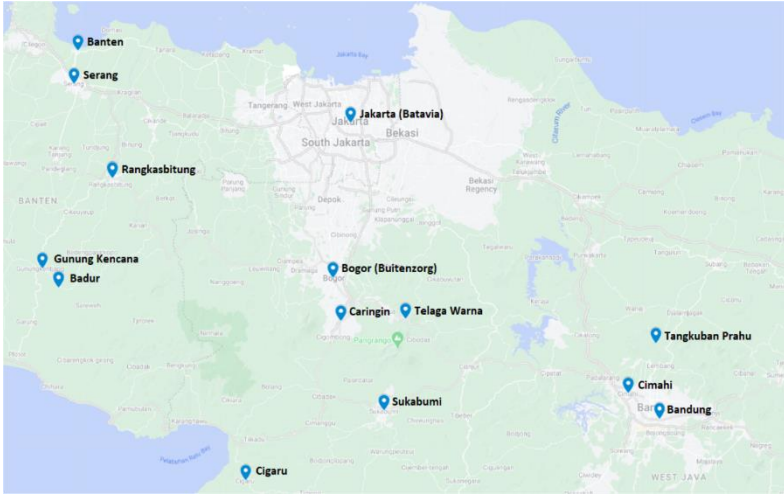

Indonesië.

De eilanden Sumatra, Bangka en Java.²⁵⁰

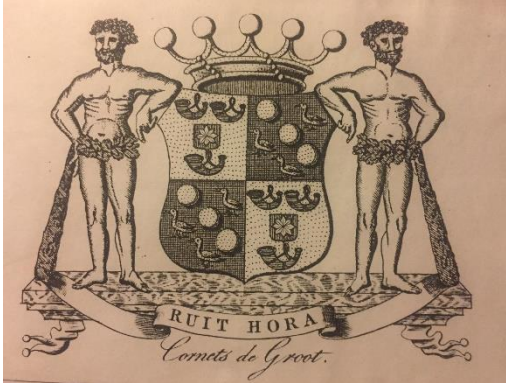
²⁵⁰ De voormalige gemeente Meester Cornelis, havenstad Telok Betong en het villadorp Tjioemboeleoeit zijn tegenwoordig wijken in respectievelijk de volgende steden: Jatinegara in Jakarta, Teluk Betung in Bandar Lampung en Ciumbuleuit in Bandung.

Java.

BIJLAGE II

STAMBOOM CORNETS DE GROOT

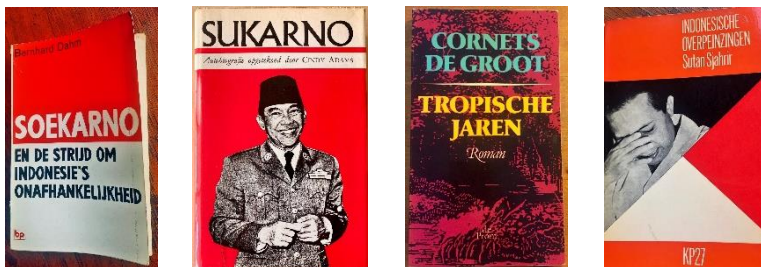
Familiwapen en lijfspreuk (Ruit Hora) van Hugo de Groot.

<i>Familie Cornets de Groot 16^e - 17^e eeuw</i>	
1511 Delft-1567 Delft	Hugo Cornelisz (Cornets) de Groot.
1554 Delft-1640 Delft	<p>Jan (Cornets) de Groot (zoon van H.C.).</p> <p><i>Toelichting:</i> Bij Hugo Cornelis (grootvader van Hugo de Groot) komen de namen <i>Cornets</i> en <i>De Groot</i> voor het eerst samen. Hugo Cornelisz en zijn zoon Jan (vader van Hugo de Groot) waren beiden burgemeester van Delft en actief in de wetenschap.</p>
1583 Delft-1645 Rostock	<p>Hugo (Cornets) de Groot (zoon van J.). (Rechts)geleerde, schrijver, advocaat-fiscaal, pensionaris van Rotterdam, gezant van Zweden in Frankrijk.</p>

Familie Cornets de Groot in Nederlands-Indië 18^e - 20^e eeuw	
1768 Bergen op Zoom- 1827 Soerabaja	Adriaan David Cornets de Groot: ging in onze lijn als eerste Cornets de Groot naar Nederlands-Indië (in 1815). Resident van Grissee.
1796 Groningen- 1831 Soerabaja	Johan Hora Cornets de Groot (zoon van A.D.). Assistent-resident van Buitenzorg, Krawang en Soerabaja.
1823 Batavia- 1893 Den Haag	Jhr. mr. Adriaan Johan Willem Cornets de Groot (zoon van J.H.). Raadsheer van het Hoog Gerechtshof en het Hoog Militair Gerechtshof in Nederlands-Indië.
1866 Batavia- 1929 Batavia	Jhr. Willem August Cornets de Groot (zoon van A.J.W.). Administrateur theeonderneming Tjigaroe.
1903 Tjaringin- 1971 Rijswijk	Piet Cornets de Groot (zoon van W.A. en Komot). Hoofdcontroleur PTT in Nederlands-Indië.
1929 Bandoeng- 1991 Leiden	Rudof Adriaan Cornets de Groot (zoon van P.): is in onze lijn de laatste Cornets de Groot die in Nederlands-Indië geboren is. Schrijver, letterkundige, leraar.
Familie Cornets de Groot in Nederland 20^e - 21^e eeuw	
1959 Den Haag	Saskia Cornets de Groot MSc / ondergetekende (dochter van R.A.). Senior beleidsadviseur hbo.
1993 Den Haag	Sven Hugo Cornets de Groot MSc (zoon van S.). ²⁵¹ Wiskundig logicus.

²⁵¹ De naam die Hans en ik als ouders aan Sven gaven is me heel dierbaar. Want Sven kreeg de achternaam Cornets de Groot, omdat die zoveel betekenis voor me heeft. Zijn tweede voornaam Hugo is een duidelijke verwijzing naar Svens voorvader Hugo de Groot. Hans en ik komen bovendien in Svens initialen S.H. samen.

GERAADPLEEGDE BRONNEN

Enkele geraadpleegde bronnen.

Adams, Cindy 1967, *Sukarno - een autobiografie uit de mond van de president opgetekend door Cindy Adams*, 's-Gravenhage.

Ankersmit 1993, *De historische ervaring*, Groningen.

Arsip Nasional Republik Indonesia 2018, *Inventaris Arsip Post-, Telegraaf- en Telefoondienst 1870 - 1950*, Jakarta maart 2018: 315
<https://www.anri.go.id/download/inventaris-arsip-tekstual-post-telegraph-telepondienst-18171950-1586225427>.

Aziz, Rachida 2017, *Niemand zal hier slapen vannacht*, Berchem.

Baay, Reggie 2008, *De njai*, Amsterdam.

Baay, Reggie 2010, *Portret van een oermoeder*, Amsterdam.

Baay, Reggie 2015, *Daar werd iets gruwelijks verricht - Slavernij in Nederlands-Indië*, Amsterdam.

Baay, Reggie 2018, *Het kind met de japanse ogen*, Amsterdam/Antwerpen.

Berge Van den, Willy 2009, *Vrouwenliteratuur: er ging een wereld voor me open in: Tot hiertoe... en verder? - Haagse vrouwen vertellen zèlf hun emancipatiegeschiedenis Actie in de jaren '60 en '70*, Den Haag 2009: 79-82 <https://www.cornetsdegroot.com/anderen-over-cornets-de-groot-inleidend/vrouwenliteratuur/>.

Birney, Alfred 2012, *De Dubieuzen*, Haarlem.

Bloem, Marion 2020, *INDO*, Amsterdam - Antwerpen.

Bohang, Lala & Nuberg, Lara 2020, *In haar voetsporen - Een reis langs de erfenis van Nederlands-Indië*, Amsterdam.

Bossenbroek, Martin 2020, *De wraak van Diponegoro - Begin en einde van Nederlands-Indië*, Amsterdam.

Brokken, Jan 2021, *De tuinen van Buitenzorg*, Amsterdam/Antwerpen.

CdG [Piet Cornets de Groot] 1969, *Taalkunst in: Tong Tong*, 13^e jaargang No. 21, Den Haag 15 mei 1969: 14 <https://moesson.pictura-dp.nl/issue/TONG/1969-05-15/edition/o/page/14>.

Cornets de Groot 1973, *Intieme optiek*, Den Haag.

Cornets de Groot 1986, *Tropische jaren*, Baarn.

Cornets de Groot, P. 1968, *Brief van P. Cornets de Groot* <https://www.cornetsdegroot.com/de-open-ruimte/buiten-het-boek/brief-piet-over-de-open-ruimte/>.

Cornets de Groot, R. 1990, *De dichter-zanger J.H. Speenhoff of zelfportret met liedjes*, Leiden.

Cornets de Groot, R.A. 1966, *Ingezonden brieven (1966-1987)*
<https://www.cornetsdegroot.com/ander-werk/ingezonden-brieven/>.

cornets de groot, r.a. 1967, *de open ruimte*, Den Haag.

Cornets de Groot, R.A. 1985a, *16 juli 1985* (dagboek aantekeningen)
<https://www.cornetsdegroot.com/dagboek-1985-1986/16-juli-1985/#more-8132>.

Cornets de Groot, R.A. 1985b, *14 november 1985* (dagboek aantekeningen) <https://www.cornetsdegroot.com/dagboek-1985-1986/14-november-1985/>.

Cornets de Groot, R.A. 1987, *Indisch dagboek 1987* (reisverslag)
<https://www.cornetsdegroot.com/indisch-dagboek-1987>.

Cornets de Groot, R.A. 1988, *Onvoltooide roman "We'll meet again some sunny day"* <https://www.cornetsdegroot.com/well-meet-again-some-sunny-day-88/>

Een alternatieve versie van hoofdstuk 1 met de titel *Het huis* is gepubliceerd in: *De Tweede ronde - Indonesië-nummer*, Amsterdam lente 1988: 25-32 <https://www.cornetsdegroot.com/well-meet-again-some-sunny-day-88/het-huis/>.

Cornets de Groot, R.A. 1988-1990, *Correspondentie met Rutger H. Cornets de Groot (1988-1990)*
<https://www.cornetsdegroot.com/correspondentie-met-a9888nderen/correspondentie-rhcdg-1988-1990/>.

Cornets de Groot, R.A. 1989a, *Onvoltooide biografie van J.H. Speenhoff*
<https://www.cornetsdegroot.com/biografie-van-j-h-speenhoff/>.

Cornets de Groot, R.A. 1989b, *6 mei 1989* (dagboek aantekeningen)
<https://www.cornetsdegroot.com/dagboek-1989-1990/1989-2/6-mei-1989/>.

Cornets de Groot, R.A. 1989c, *10 mei 1989* (dagboek aantekeningen) <https://www.cornetsdegroot.com/dagboek-1989-1990/1989-2/10-mei-1989/>.

Cornets de Groot, R.A. 1989d, *12 mei 1989* (dagboek aantekeningen) <https://www.cornetsdegroot.com/dagboek-1989-1990/1989-2/12-mei-1989/>.

Cornets de Groot, R.A. 1989e, *15 mei 1989* (dagboek aantekeningen) <https://www.cornetsdegroot.com/dagboek-1989-1990/1989-2/15-mei-1989/>.

Cornets de Groot, R.A. 1989f, *21 mei 1989* (dagboek aantekeningen) <https://www.cornetsdegroot.com/dagboek-1989-1990/1989-2/21-mei-1989/>.

Cornets de Groot, R.A. 1990, *10 september 1990* (dagboek aantekeningen) https://www.cornetsdegroot.com/dagboek-1989-1990/ter-inleiding/10-september-1990/#footnote_2_8627.

Cornets de Groot, R.A. zonder datum a, *Aan tafel bij Cornets de Groot / De echte oblok oblok* <https://www.cornetsdegroot.com/ander-werk/aan-tafel-bij-cornets-de-groot/>.

Cornets de Groot, R.A. zonder datum b, *Fragment ongedateerde brief aan Hans Dütting* <https://www.cornetsdegroot.com/tropische-jaren-86/buiten-het-boek/eigen-commentaar/>.

Cornets de Groot, R.A., zonder datum c, *Ongedateerde dagboek aantekening* <https://www.cornetsdegroot.com/tropische-jaren-86/buiten-het-boek/eigen-commentaar/>.

Cornets de Groot, Rudy 1988, *Hier en nu en daar en toen* in: *Indische Letteren*, Derde jaargang nummer 1, Leiden maart 1988: 4-12 <https://www.cornetsdegroot.com/1988-2/hier-en-nu-en-daar-en-toen/>.

Cornets de Groot, R.H. [sic] 1990, *De robot en het woord* in: *Maatstaf*, achtendertigste jaargang nummer 3, Amsterdam maart 1990: 1-9
<https://www.cornetsdegroot.com/dagboek-1989-1990/drie-intermezzos/intermezzo-2/>.

Cornets de Groot, Rutger H. 2020, *Fuck is God* in: *Hollands Maandblad*, Amsterdam 2020 - 4: 18-36
<https://www.cornetsdegroot.com/blog/2020/06/21/rudy-cornets-de-groot-en-de-pedagogische-eros-slot/>.

Cornets de Groot, Rutger H. 2021, *Volledig werk en blogbiografie*
<https://www.cornetsdegroot.com/>.

Cornets de Groot, Saskia 2010, *De njai Komot - een eerbetoon aan mijn overgrootmoeder* <http://mijnindonesie.blogspot.com/>.

Couperus, Louis 1989, *De stille kracht* in: *Volledige Werken deel 17*, Amsterdam/Antwerpen (1^e dr. 1900).

Couperus, Louis 1992, *Oostwaarts* in: *Volledige Werken deel 45*, Amsterdam/Antwerpen (1^e dr. 1923).

Dahm, Bernard 1964, *Soekarno en de strijd om Indonesie's onafhankelijkheid*, Meppel.

Debeuckelaere, Heleen 2019, *Kolonialisme leeft door in het heden. Daarom is dekoloniseren belangrijk* in *de Correspondent*, 14 oktober 2019 <https://decorrespondent.nl/10618/kolonialisme-leeft-door-in-het-heden-daarom-is-dekoloniseren-belangrijk/696921635806-daf65efa>.

Delft Van, Marieke e.a. 1998, *J.P. Cornets de Groot van Kraaijenburg* in: *Verzamelaars en verzamelingen: Koninklijke Bibliotheek 1798-1988*, Zwolle.

Foppe, Han 1994, *Levensberichten: R.A. Cornets de Groot 3 februari 1929 Bandung - 6 maart 1991 Leiden* in: *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde*, Leiden 1994: 75-82

https://dbnl.org/tekst/_jaa003199301_01/_jaa003199301_01_0006.php.

Groot De, Hugo 1993, *Het recht van oorlog en vrede*, Baarn (1^e dr. 1625).

Groot De, Hugo 2009, *De vrije zee - een uiteenzetting over het recht van de Nederlanders om handel te drijven met Oost-Indië*, Den Haag (1^e dr. 1609).

Haasse, Hella S. 1948, *Oeroeg*, Amsterdam (1^e dr. 1948 anoniem als Boekenweekgeschenk).

Hoek, Anne-Lot 2017, *De verzwegen moordpartij in Palembang* in: *Vrij Nederland*, 22 augustus 2017
<https://indisch4ever.files.wordpress.com/2017/08/de-verzwegen-moordpartij-van-palembang.pdf>.

Hoek, Anne-Lot en Kleij Van der, Ewout 2020, *De prijs van de onafhankelijkheid* in: *De Groene Amsterdammer*, nr. 34, Amsterdam 19 augustus 2020 <https://www.groene.nl/artikel/de-prijs-van-de-onafhankelijkheid>.

Koninklijke Bibliotheek, *Collectie familiearchief Cornets de Groot*
<https://www.kb.nl/bronnen-zoekwijzers/kb-collecties/moderne-handschriften-vanaf-ca-1550/familiearchief-cornets-de-groot>.

Koninklijk Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde 1892, *Maandblad "De Nederlandse Leeuw"* Jaargang 10, 1892: 18
<https://www.knggw.nl/wp-content/leeuw/1892-24-109.pdf>.

Legêne, Susan 2010, *Spiegelreflex - Culturele sporen van de koloniale ervaring*, Amsterdam.

Leushuis, Emile 2011, *Gids historische stadswandelingen Indonesië*, Amsterdam.

Lucard, Simon 1985, *Liefde, wat heet!*, Baarn (pseudoniem van Cornets de Groot, R.A.).

Lucebert 2002, *Verzamelde gedichten*, Amsterdam.

Maas, Michel 2021, *Hoe denken de Indonesiërs over de Nederlanders? Een nodig, maar moeilijk gesprek in een ontwakende wereld* in: *de Volkskrant*, Amsterdam 17 augustus 2021
<https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/hoe-denken-de-indonesiers-over-de-nederlanders-een-nodig-maar-moeilijk-gesprek-in-een-ontwakende-wereld~b1965abc/>.

Mathijssen, Niels 2020, *Terrorist of vrijheidsstrijder* in: *De Groene Amsterdammer*, nr. 33, Amsterdam 12 augustus 2020
<https://www.groene.nl/artikel/terrorist-of-vrijheidsstrijder>.

Mellink, A.F. 1954, *Het Europese Socialisme van de Negentiende Eeuw - Friedrich Engels*, Arnhem.

Multatuli 1950, *Max Havelaar of de koffieveilingen der Nederlandse Handelmaatschappij* in: *Volledige Werken deel 1*, Amsterdam (1^e dr. 1860).

Multatuli 1951, *Ideeën - tweede bundel, Idee 451* in: *Volledige Werken deel 3*, Amsterdam (1^e dr. 1864).

Nationale herdenking 15 augustus 1945, *Herdenkingssymbool Melati*
<https://15augustus1945.nl/herdenkingssymbool-melati/>.

Nellen, Henk 2007, *Hugo de Groot - Een leven in strijd om de vrede 1583-1645*, Amsterdam.

Nellen, Henk 2021, *'Geen' vredesstichter is 'zonder' tegensprekers - Hugo de Groot, geleerde, staatsman, verguisd verzoener*, Amsterdam.

NIOD, *Kampen in Nederlands-Indië 1942-1948*
<https://www.indischekamparchieven.nl/nl/zoeken>.

NIOD e.a. 2020, *Samenvatting van Over de grens: Nederlands extreem geweld in de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog, 1945-1949*,

met de belangrijkste uitkomsten van het onderzoeksprogramma "Onafhankelijkheid, dekolonisatie, geweld en oorlog in Indonesië 1945-1950", Amsterdam https://www.ind45-50.org/sites/default/files/2022-02/Samenvatting%20onderzoekresultaten%20ODGOI%20NL_o.pdf.

Nuffic 2017, *Onderwijssysteem Indonesië beschreven en vergeleken met het Nederlandse systeem* <https://www.nuffic.nl/sites/default/files/2020-08/onderwijssysteem-indonesie.pdf>.

Peters, Melle 2017, *Bolwerk der vrijheid?* in: *Mare - Leids Universitair Weekblad*, No. 9 - 9 november 2017 <https://www.mareonline.nl/achtergrond/bolwerk-der-vrijheid/>.

Schulte Nordholt, Henk en Poeze, Harry 2022, *Merdeka - De strijd om de Indonesische onafhankelijkheid en de ongewisse opkomst van de Republiek 1945-1950*, Zutphen.

Reybrouck Van, David 2020, *Revolusi - Indonesië en het ontstaan van de moderne wereld*, Amsterdam.

Robinson, Tjalie 1964, *Weer een boek over Soekarno* in: *Tong Tong*, No. 8, Den Haag 30 oktober 1964: 6 <https://moesson.picturadp.nl/issue/TONG/1964-10-30/edition/o/page/6>.

Robinson, Tjalie 1971, *Groeten van hen die sterven* in: *Tong Tong*, 15^e jaargang No. 22, Den Haag 1 juni 1971: 12 <https://moesson.picturadp.nl/issue/TONG/1971-06-01/edition/o/page/12>.

Rijswijk Van, J, *vracht-passagiersschip ms "Tegelberg" (1937), "Ruys", "Boissevain"* <https://www.modelbouwtekeningen.nl/nvm-1020024-vracht-passagiersschip-ms-tegelberg-19.html>.

Sjahrir, Sutan 1966, *Indonesische overpeinzingen*, Amsterdam (1^e dr. 1945 onder ps. Sjahrazad).

Snoek, Kees 2005, *Het leven van een smalle mens*, Amsterdam.

Snoek, Kees 2021, *Sjahir Wissel op de toekomst - Brieven van de Indonesische nationalist aan zijn Hollandse geliefde*, Amsterdam.

Steen Van der, Paul 2021, *Hugo de Groot, Nederlands beroemdste gewetensgevangene* in: *Wordt vervolgd - Magazine over mensenrechten*, Amsterdam 30 november 2021 <https://www.amnesty.nl/wordt-vervolgd/hugo-de-groot-nederlands-beroemdste-gewetensgevangene>.

Termorshuizen, Gerard en Snoek, Kees 1991, *Adinda! duizend vuurvliegjes tooien je loshangend haar - Multatuli in Indonesië*, Leiden.

Tuchman, Barbara W. 1977 en 1984, *Het Zimmermann Telegram*, resp. Haarlem en Amsterdam/Brussel.

Verroen, Dolf 2016, *Hoe mooi wit ik ben*, Amsterdam (de eerste versie verscheen in 2006 onder de titel *Slaaf kindje Slaaf*, Rotterdam).

Vorsterman van Oyen, A.A. 1883, *Hugo de Groot en zijn geslacht*, Amsterdam.

Weeren Van, Hans P., *Koersverhouding tussen de Nederlandse en de Nederlands-Indische gulden 1940-1950*
<http://home.kpn.nl/huism494/koersverhoudingen.html>.

Wekker, Gloria 2016, *Witte onschuld - Paradoxen van kolonialisme en ras*, Amsterdam.

Wertheim, Anne-Ruth, *Solidariteit*
https://www.solidariteit.nl/extra/2016/onverklaarbare_geluiden_drongen_ons_jappenkamp_binnen.html.

Wikipedia. De vrije encyclopedie a, *Intersectionaliteit*
<https://nl.wikipedia.org/wiki/Intersectionaliteit>.

Wikipedia. De vrije encyclopedie b, *Meester Cornelis*
https://nl.wikipedia.org/wiki/Meester_Cornelis.

Wikipedia. De vrije encyclopedie c, *Repatriëring van Indische Nederlanders*

https://nl.wikipedia.org/wiki/Repatri%C3%ABring_van_Indische_Nederlanders.

Wikipedia. De vrije encyclopedie d, *Resident (bestuurder)*

[https://nl.wikipedia.org/wiki/Resident_\(bestuurder\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Resident_(bestuurder)).

Wikipedia. De vrije encyclopedie e, *Rudy Cornets de Groot*

https://nl.wikipedia.org/wiki/Rudy_Cornets_de_Groot.

Wikipedia. The free encyclopedia, *Taman Proklamasi*

https://en.wikipedia.org/wiki/Taman_Proklamasi.

Verborgen identiteit is het Indische verhaal dat Saskia voor haar zoon schreef. Zij gaat met haar vooral Nederlandse uiterlijk en haar nagenoeg Nederlandse opvoeding in op de vraag hoe Indisch zij eigenlijk is en welke betekenis haar Indische familie daarbij heeft. Om die vraag te beantwoorden, maakte ze drie rootsreizen naar alle haar bekende familieplekken in Indonesië, die ze in haar verhaal verweven heeft. Saskia begint haar verhaal bij Hugo de Groot, van wie zij en haar zoon directe nazaten zijn. Daarna volgen drie generaties Cornets de Groot die in de 19e eeuw een bestuurlijke positie in de koloniale samenleving hadden. Vanuit het Indonesische perspectief geeft ze vervolgens de njai Komot, haar Indonesische overgrootmoeder, een prominente plaats. Ook Soekarno, de bevrijder van Indonesië, neemt ze vanuit dit perspectief in het verhaal op. Saskia eindigt met haar overgrootvader, grootvader en vader, de schrijver Rudy Cornets de Groot, die veel over zijn jeugd in Nederlands-Indië geschreven heeft.

Aan de hand van haar familiegeschiedenis volgt Saskia belangrijke koloniale sporen: de VOC, slavernij, het rassenonderscheid, de Japanse interneringskampen, proklamasi, bersiap, dekolonisatie, onafhankelijkheidsstrijd, repatriëring en de ontvangst in Nederland. De sporen zijn rijk geïllustreerd met foto's, brieven en documenten. Tegen deze historische achtergrond is Saskia's verhaal niet meer alleen van haarzelf, maar maakt het deel uit van alle verhalen die de Indische geschiedenis kleuren. Saskia reflecteert op de impact van kolonialisme en gaat als indo - voortkomend uit de kolonisator en de gekoloniseerde - in op hoe ze betekenis geeft aan haar gemengde achtergrond.

Saskia Cornets de Groot is vrouw, moeder en indo. Zij werkte haar leven lang in het onderwijs: eerst in verschillende functies in het mbo, sinds 2018 in het hbo op het gebied van onder andere diversiteit en inclusie. Daarnaast is Saskia kunstliefhebber, leest ze (Indische) literatuur en speelt ze klassiek piano. Ook is ze vrijwilliger in het Nationaal Museum Sophiahof - *van Indië tot nu*.

